

પ્રાણીહિંસા અને પ્રાણીસ્વોચારક નિપેદક.

જીવહિંસા અને માંસખોરાકના વિરુદ્ધમાં હિંદુ,
મુસલમાન, પારસી અને ખ્રિસ્તિ ધર્મશાસ્ત્રોનાં
પ્રમાણો તથા પ્રખ્યાત ડૉક્ટરો, વિદ્વાનો
અને કવિઓના મતો સંકલિત.

રચનાર,

મોતીલાલ મનસુખરામ શાહ.

‘વૈનહિનેશ્વર’ પત્રનો અધિપતિ તથા
‘ગૂં શબ્દાર્થોપા’ અને ‘સદુપદેશમાળા’ના નો કર્તા.

(દ્વિતિયાવૃત્તિ.)

શ્લોક.

અહિંસા પરમો ધર્મસ્તથાહિંસા પરોદમઃ ।
અહિંસા પરમં દાનમહિંસા પરમં તપઃ ॥

સર્વ હક્ક સ્વાધિન.

અમદાવાદ ‘નિર્મળ’ પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ.

ઈ. સ. ૧૯૦૭

પાંચ આનાં (૫૫ પૃષ્ઠ) સાત આનાં (૧૫ પૃષ્ઠ)

કોણ શૂરો ?

મનહર હંદ.

ખીસ છે વર્ષપર બંધાગાનો રાજપૂત,
*શાક્યસિંહ સમા ભરી, બીરાગ્યો ઇમંગદી;
બાદ અને કરિઓએ, યુદ્ધનું વર્ણન કરી,
સંભાળે યુદ્ધ તેને, વખાણે શૂરો કથી;
કુદરતી ખ્યાલ આપ્યો, શાક્યસિંહે એમ કહ્યું—
“છપને સંહાર્યો ને કામઢીલું સર્વથી;”
“છવ દિસા તને અને તખ્તે તે પૂરો યુદ્ધ,”
“ભાતી એથી જગતમાં બીજો શૂરો કે નથી.”

કોને ધન્ય ?

મનહર હંદ.

ધર્મ નીતિ રીતિ મઠી, ભલેખંડ ભરપૂર,
કોટકદમીથી જેને, માંસનો પિછાર છે;
બીજાને જે બોધ દેતા, તેકના તનુએ દાહ,
દાઢ માંસ માંડી કુખ્યા, શોભ એ અપાર છે;
યુદ્ધોપ ને અગેરિક-ખંડ માંસાદારી અતિ,
છનાં મુઠ જન ધણ, માંસ તજનાર છે;
એવા જન તબી એક, મંડળી સ્થાપન મધ,
ભાતી “વેલ્ફેરિયન” ધન્ય લક્ષ વાર છે.

* એનું બીજું નામ બોનમણુદ.

અર્પણ પત્રિકા.

દોહરો.

હયા ધર્મ ફેલાવવા, જેનું મન ઉજમાળ;
એવાને અર્પણ કરૂં, આ પુષ્પોની માળ.

લી. હયા-ધર્મ પ્રસારકનો ચર્ચુરજ
મો. મ. શાહ.

" Farewell to cruelty, pain and blood,
Farewell to the habits of tigerhood,
Return to the dream of Paradise days,
To songs of love and to garden lays,
Forget the evil ways of our West,
The feasts of blood which make Europe
unblest.

Let Sympathy find a home in the breast,
And in patience and labour and love find
rest. "

A. J. C. LUCERNE.

આ પુસ્તક વિષે અભિપ્રાય.

આ પુસ્તકની લખેલી પ્રત વિદ્વાનો તરફ મોકલતાં તેઓનો તરફથી લખાઈ આવેલ અભિપ્રાયો પછી માત્ર બે આ નીચે દાંકારાઃ—

I have cursorily looked into પ્રાણી હિંસા અને પ્રાણી ખોરાક વિષેનું manuscript compiled by Mr. Motilal Man-akharam, and am of opinion that the book contains a fund of useful information on the subject. What struck me particularly was the copious and numerous references and quotations from the various scriptures of the Mahomedans, Parsees and Christians. It is impossible in the face of this formidable array of arguments, to defend the slaughter of animals for human food. I wish the book every success. I am firmly persuaded that those who patiently and impartially weigh the arguments and authorities cited in the book will be entirely convinced of the truth it preaches. The service which Mr. Motilal Man-akharam will render to the society at large can not be too highly estimated. I recommend the book strongly for the perusal of every well-wisher of the poor dumb souls—the animals.....

(Sd.) K. S. Dave, M. A.

Late Professor of History & Political Economy,
at the Gujarat College—Ahmedabad.

I have read this interesting little book written in easy and pure Gujarati. It puts together much information worth perusal. I wish it every success.

(Sd.) N. D. CHHATRAPATI, L. M. & S.

Late asst. Surgeon—B. J. Medical School

AHMEDABAD,

પ્રસ્તાવના.

(પ્રથમાવૃત્તિની.)

આ જગતમાં વસેલાં સર્વ પ્રાણીઓના આત્મા સરખા છે, અને મરવાનો ભય અને જીવવાની આશા એ પણ સરખાં છે; તો શું દરેક પ્રાણીને પોતાનું જીવતર વહાણું નહિ હોય? અજાગત, છે જ, તો શા માટે કોઇ પણ પ્રાણીની હિંસા કરવી જોઇએ? વગી હિંસા કરવાથી પાપ થાયછે અને તેથી મુખ્યા પછી દુર્ગતિ પમાયછે એટલું જ નહિ પણ આ લોકમાં પણ ધર્મનાં નુકસાનો ભોગવવાં પડેછે. તેમાં મુખ્ય, તો એ છે કે—ગાય, ભેંસ, બગદ વગેરે હિંસાદક પ્રાણીઓનો વધ થવાથી અનાજ, ઘી વગેરે પોષિક પદાર્થોની નીપજ ઓછી થઈ આ દેશની હાલત ખરાબ થઈછે અને યતી જાયછે તેમ જ માંસભક્ષણથી પણ પાપ થાયછે અને તેથી દુર્ગતિ પમાયછે, એટલું જ નહિ પણ તેથી માણસની તન્દુરસ્તી, નીતિ અને દ્રવ્યને હાની પહોંચેછે. સગળ હિંસા અને માંસભક્ષણ તથા દેવામાં આવે તો માણસોનું આલોકમાં એવ-થાય અને મુખ્યા પછી દુર્ગતિમાં જનાં બને. માટે એ અગતના એ સવાલ પર ધ્યાનપૂર્વક પુરતક પ્રકટ કરવાની જરૂર જોઇછે.

આ પુરતકનાં ચાર પ્રકરણ કયાંછે: પહેલા પ્રકરણમાં પ્રાણી માવનું યોગ્યભાણું કરાવવા સાર તેના વર્ગનું વર્ણન કર્યુંછે; બીજા પ્રકરણમાં તેઓની હિંસા નહિ કરવા વિષે અને ત્રીજા પ્રકરણમાં માંસભક્ષણ નહિ કરવા વિષે વર્ણન કર્યું છે ચોથા પ્રકરણમાં હિંસા અને માંસભક્ષણ નહિ કરવા વિષે જૂઠા જૂઠા ધર્મનાં શાસ્ત્રોનાં પ્રમાણો અને શાખલાં ફલીશે તથા પ્રખ્યાત કવિઓ અને ઐકટરો વગેરેનાં મતો ટાંક્યા છે.

હિંસા ધણા કારણેથી કરવામાં આવેછે, તેમાં મુ

પ્રમ કારણ માંસભક્ષણનું છે; માટે માંસાહાર તથા દેવામાં આવે તો હિંસા થતી થજી બાગે જ્યાં સ્થાય. આ કારણથી આ પુસ્તકમાં હિંસાનિરોધની સાથે માંસભક્ષણ નિરોધ વિષે પણ વિસ્તારથી લખ્યું છે.

કદાચ હિંસાવર્જિત હિંદુઓ પારસી કે આ કશામાં માંસાહાર માટે હિંસા કરનારનો ધણો બાગ દર્શીઓ તથા ત્રિ-ચરણના હિંદુઓ, મુસલમાનો, પારસીઓ અને ઇમેલેનો છે, તેથી આ પુસ્તક વાંચવામાં નાવ તેઓને જ બોધ મળે તેમ હશે, પણ એમ નથી. હિંસાવર્જિત હિંદુઓમાં પણ માંસાહાર મિત્રાષ જીવન કારણથી હિંસા થતી જોવામાં આવે છે, (જેનું વર્ણન આ પુસ્તકમાં વિસ્તારથી કર્યું છે) તેથી આ પુસ્તક વાંચનાથી હિંસાવર્જિત હિંદુઓને પણ બોધ મળે તેમ છે. તાત્પર્ય કે આ પુસ્તક દરેક કેમ અને દરેક ધર્મનાં મનુષ્યોને બ્યાન આપી વાંચવા લાયક છે.

કાળી વગેરે હિંદુઓ, મુસલમાનો, પારસીઓ અને ક્રિશ્ચિયનો કહે છે કે:—“માંસાહાર માટે હિંસા કરવાનું અમારાં ધર્મશાસ્ત્રોનું હરમાન છે, તેથી અમને તે કામ કરવામાં પાપ લાગતું નથી.” તથા કેટલીક કામનાં માણસો કહે છે કે—“દેવ નિમિત્તે હિંસા કરવાનું અમારાં ધર્મશાસ્ત્રોમાં પુણ્ય લખેલું છે.” પરંતુ આ કહેવું તેમનું તદ્દન શૂન્ય બરેલું છે; કારણ કે કૃષ્ણપણ ધર્મના કાષ્ઠપણ પુસ્તકમાં કાષ્ઠપણ કારણથી હિંસા અને માંસભક્ષણ કરવાની વરવાનગી અથવા છૂટ આપેલી નથી પણ ઉગ્રતી મનઃકરેલી છે, આ વિષે આ પુસ્તકના ચોથા પ્રકરણમાં હિંદુ, મુસલમાન, પારસી અને ખ્રિસ્તિ ધર્મશાસ્ત્રોનાં પ્રમાણો અને ઇબ્રાહમ દલાઓ ટાંકી સાબિત કરી આપ્યું છે કે—“હિંસા અને માંસભક્ષણ કરવાની તમામ ધર્મનાં શાસ્ત્રોમાં મનાઈ કરેલી છે.”

હાલ્ય 'હિંસા અને માંસખણ' કરવાનું ફરમાન કોઈ ધર્મપુસ્તકમાં મળી આવે તો તે સાચકારનું લખેલું નથી પણ પાછળથી કોઈ ધર્મગુરુ કે જીજ્ઞા કોઈ સખસનું લખેલું છે, અથવા લોકો ખોટા તરજુમા કરી એવો અર્થ કરી બતાવે છે એમ સમજવું.

હવે કોઈ એમ સવાલ કરશે કે, જ્યારે સર્વ ધર્મનાં શાસ્ત્રોમાં 'હિંસા અને માંસખણ' કરવાની મનાઈ કરેલી છે, ત્યારે આ દુષ્ટ રીવાજો સાચી પડ્યા હશે? તેનો ખુલાસો કે, દુષ્ટાજ અથવા લગ્નના વખતમાં માણસોને અનાજ નહિ મળવાથી જનાવરોના માંસનો ખોરાક ખાવો પડ્યો હશે, અને પછીથી તે તેઓને સ્વાદિષ્ટ લાગવાથી સાસ વખતમાં પણ એ રીવાજ ચાલુ રહ્યો હશે; પછી થોડે થોડે વધતો ગયો હશે. અને હિંસાનો રીવાજ, પ્રથમ માંસખણના અર્થે ચાલુ થયો હશે; પછીથી લોકો નિર્દય અને ફર બનવાથી જીવન પ્રકારની હિંસાઓ કરતાં શીખ્યા હશે.

અવાપિ સૂચી ઉચ વર્ણના હિંદુઓ, ધર્મના બદલાને અથવા દયાની ખાતર માંસ ખોરાક તથા દેવા જીવનઓને ઉપદેશ કરતા આવ્યા છે; પણ હાલમાં તો યુરોપ અને અમેરિકાના લોકો એ કારણો સિવાય માંસખોરાક તન્દુરસ્તી, નીતિ અને દ્રવ્યને હાનીકારક છે એમ અનુભવથી સિદ્ધ કરી તે ન ખાવા જીવનઓને ઉપદેશ કરવા બહાર પડ્યા છે. તેઓએ વનસ્પતિ ખોરાક પર નિર્વાહ કરનારી 'વેજીટેરિયન સોસાયટી' સ્થાપી છે, તેમાં હજારો મેંબરો દાખલ થયા છે અને ઘણા જનપ છે. જેઓ માંસ ખાનારી ઓલાદના પેટે અવતરેલા અને જન્મથી માંસખોરાક ખાઈને ઉછરેલા એવા માંસાહારી માણસો જીવનઓને માંસખોરાક નહિ ખાવાનો ઉપદેશ કરવા બહાર પડ્યા છે એ શું એવી નવાઈની વાત છે? શું તેઓએ માંસખોરાકમાં ઘણાં હુકેશનિતિઓ અને

વનસ્પતિ ખોરાકમાં યજ્ઞા કુપક્ષ જોવા સિવાય પોતાનો ધણા વરસનો જીવનો રીવાજ છોડી દેઈ વનસ્પતિ ખોગકનો નવો રીવાજ પસંદ કર્યો હતો? આપણે સમજા એમ તો કહી શકીએ છીએ કે યુરોપ અને અમેરિકા ખંડના લોકો દુનિયામાં સહુથી વિદ્યા, કળા, હુનર અને શોધમાં ચડી-આતા છે તો તેઓએ કરેલો આ નવો શોધ લાભકારક કેમ નહિ હોય? વળી આપણા રાજ્યકર્તા ઈંગ્લેન્ડની નકલ કરવા હિંદુસ્તાનની તમામ પ્રજા ઉત્તુક રહે છે તો તેઓએ રચાપેલી આ વેશ્ટેરિયન મંડળીની નકલ કરી બીજાઓએ માંસખોરાક શા માટે તજવો ન જોઈએ?

આ પુસ્તક લખવાનો હેતુ કાંઈ કામની કે કેમ થ-મની નિંદા કરવાનો નથી, પણ હિંસા અને માંસભક્ષણ કરતાં અટકાવવાનો છે; માટે તત્સંબંધમાં સહજોષ આપવાને અર્થે કાંઈ સખત લખાયું હોય અથવા પરબાવાના કે શાઓના અજણપણના લીધે અયોગ્ય કે જુદા બરેઈ લખાયું હોય તેના માટે વાચકવર્ગની દુઃખા ચાર્જું.

વિસલપુર, તા. ૨૫-૮-૯૮ } મો. મ. શાહ.

(દ્વિતિયાવૃત્તિની.)

પ્રથમાવૃત્તિની એક દવર પ્રતો હુંક મુદતમાં ખપી જવા છતાં યજ્ઞતના અભાવે દ્વિતિયાવૃત્તિ છપાવવાનું અઘા-પિ સુધી જની શક્યું નહિ હતું. હાલમાં ફટલાક અદ્યુદરથોના અભ્યાસથી દ્વિતિયાવૃત્તિ છપાવવાની તક લીધી છે તેમ જ મારવાડ, મેવાડ અને પૂજનના સદ્યુદરથો યોગ્ય આશ્રમ આપશે તો હોંટી બાવા અને બાળબોધ શિષ્યોમાં તૃતિયાવૃત્તિ બહાર પાડીશું.

‘જૈનકિતેયુ’ ઓફિસ-અમદાવાદ. } મો. મ. શાહ.

તા. ૨૫-૨-૧૯૦૭

પ્રાણાહિસા અને પ્રાણીચોરાક નિષેધક.

પ્રકરણ ૧ હું.

પ્રાણી વર્મ વર્ણન.

મુદ્દિમાં પુષ્કળ પદાર્થો આપણી નજરે પડે છે, તે સર્વ એક સરખા નથી. કેટલાક પદાર્થો સજીવ છે અને કેટલાક નિર્જીવ છે. જે સજીવ છે તેમને તેમનો હવનવ્યાપાર ચલાવી શકે એવાં કેટલાંક સાધનો હોય છે.

માટે તે સાધનસમૂહ પદાર્થો ગણાય છે; અને જે નિર્જીવ છે તેમને સાધનો હોતાં નથી, માટે તે સાધનવિનાના પદાર્થો ગણાય છે. સાધનસમૂહ પદાર્થોમાં કેટલાક કેવળ કર્મસાધનસમૂહ અને કેટલાક કર્મસાધન અને જ્ઞાન સાધન એ બંને સાધનો સંપન્ન છે.

આ સધના પદાર્થોના દાતના વિદ્વાનોએ ત્રણ વિભાગ કરાવેલા છે:—ખનિજ, ઉદ્દિસિજ અને પ્રાણિજ.

ખનિજ (એટલે આણુમાંથી હવન ચનાર) પદાર્થો નિર્જીવ છે. તેમને સાધનો આપ્યા નથી. માટે તે સાધન વિનાના પદાર્થો ગણાય છે.

*ઉદ્દિસિજ (એટલે વનસ્પતિ) અને પ્રાણિજ (એ.

* ઉદ્દિસિજ—(વૃત્+મિજ) વૃત્ એટલે બહાર અને મિદ્-
નિજ એટલે ફેડવું. પૃથ્વી ફેડીને જેનું બહાર
ખીજ તે.

રહે પ્રાણી) એ બન્ને સજીવ અને સાધનસંપન્ન પદાર્થો છે. તેમાં ઉદ્દિષ્ટિજ એ કેવળ કર્મસાધનસંપન્ન છે, અને પ્રાણિજ એ કર્મસાધન અને જ્ઞાનસાધન એ બન્ને સાધનો સંપન્ન એટલે કર્મેન્દ્રિય^૧ અને જ્ઞાનેન્દ્રિય^૨વાળા પદાર્થો છે.

આ ઉપરથી જણાય છે કે આ ત્રણ વિભાગ પૈકી માત્ર પ્રાણીવર્ગને જ જ્ઞાનેન્દ્રિય છે માટે તે સર્વથી શ્રેષ્ઠ છે. એ શ્રેષ્ઠ પદાર્થો વિશેષ આપણે આંહી લખવાનું છે. માટે પ્રથમ પ્રાણી સંબંધનો અર્થ લખી પછી તેના વર્ગ લખીશું.

પ્રાણી એ સંસ્કૃત સંબંધનું શૂળ પ્રાણિન્ છે. પ્ર+અન્ +ઇન્ મળીને તે થયેલો છે. પ્ર એટલે નિરોધે કરીને, અન્ એટલે છવતું અથવા શ્વાસ લેવો અને ઇન્ એટલે વાગા વિરોધે કરીને છવવાળો અથવા શ્વાસ લેનારો એવો અર્થ થાય છે. ઉદ્યોગમાં પ્રાણી સંબંધને ઍનીમલ (animal) કહે છે અને તે સંબંધ લેતાં 'ઍનીમા' (animal=શ્વાસ) ઉપરથી નીકળેલો છે. તેના અર્થે પણ ઉપરના અર્થને મળતો જ છે. હવે એવો શ્વાસ લેનારા તથા છવવાળા (કર્મેન્દ્રિય અને જ્ઞાનેન્દ્રિયવાળા) પદાર્થો કયા કયા છે તેઓનાં નામ તથા વર્ણન હેઠળનાં આ નીચે લખીએછીએ:—

૩ હાલના વિદ્વાનોએ પ્રાણીના ચૂપ્પ ચાર વર્ગ બાંધ્યા છે તે નીચે મુજબ:—

૧ કર્મેન્દ્રિય—વાર (વાણી), હસ્ત (હાથ), ચક્ષુ (આંખ), ગ્રિહ્વા (છમ) અને પાશુ (તાક) એ પાંચ

૨ જ્ઞાનેન્દ્રિય—ચેત (જાન), ત્વર (ચામરી), પાદ (પગ), ઉપસ્થ (છીન) અને શ્રુતિ એ પાંચ.

૩ પ્રાચીન વિદ્વાનોએ પણ પ્રાણીના ચાર વર્ગ બાંધ્યા છે. અને વનસ્પતિને પણ તેમાં ગણી છે. હિસાબવિરૂદ્ધિમાં કહ્યું છે કે:—શરીરં જરાયુગાંદ્રિજ સ્વેદજોદ્રિજ મેદા-

(૧) કરોડવાળાં પ્રાણી; (૨) માંસરૂપી પ્રાણી;
(૩) સાંધાવાળાં પ્રાણી; (૪) સૂર્યમૂર્તી આકારનાં પ્રાણી.
એ આરે વર્ષનું વર્ષન તથા જાતો.

(૧) કરોડવાળાં ગ્રાણી ધણું કષ્ટગી છે. તેઓને હા-
કડાનું પાંજરું હોય છે, તેથી તેમના મહેલા ભાગ તે પાં-
જરામાં મળ્યુત રહ્યા છે. એ પાંજરાનો મૂખ્ય ભાગ ખરદા-
ની કરોડ છે. આ વર્ગના ગ્રાણીને રાતું લોહી હોય છે, અને
પાચન કરવાને, શ્વાસ લેવાને, લોહી ફરવાને, સાંભળવાને,
જીવાને, સુધવાને અને આખવાને જૂઠાં જૂઠાં અંગી છે.
એ વર્ગમાં પણ ચાર જાત કરેલી છે: ૧ આંચળવાળાં; ૨

જાતુવિધમ્. ॥ એટલે સરીર જરાયુજ, અંડજ, સ્વેદજ
વધા ઉદ્ભવનાં એટલે કરી ચાર પ્રકારનું છે. જરાયુજ એટલે
(જરાયુજાનન્તન્તન્તન્તન્ત) જેનાં મર્મને સુક્ષ્મ મર્મ વિ-
દ્યમાણ છે તે; જેનાં કે-મનુષ્ય, પંચુ વગેરે; અંડજ એટલે જેની
ઉડાંધી ઉત્પત્તિ છે તે; જેનાં કે-પક્ષી, મધર, સર્પ, માંછલાં,
કાચમા વગેરે; સ્વેદજ એટલે જેની ઉત્પત્તિ પરસેવાથી છે તે;
જેનાં કે-હાંસ, મચ્છર, જીંદા, વગેરે; અને ઉદ્ભવ
એટલે વનસ્પતિ. વનસ્પતિ પણ પ્રાણીની જેડે સજીવ અને
સાધનસંપન્ન પદાર્થ છે. અને જ્ઞાનસાધન અને ગતિ બાદ
કરીએ તો તેની વ્યવસ્થા બહુધા પ્રાણીઓના જેવીજ છે.
પ્રાણી સંબંધે મૂળ અર્થ “ જીવવાળો ” અથવા “ આસ-
રેવાળો ” એવો થાય છે, તો વનસ્પતિમાં પણ જીવ અને
આસ રેવાની શક્તિ છે. અને કેટલાક કહે છે કે, તેનામાં જ્ઞા-
નશક્તિ પણ છે. (સીસામણીનો વેણું જુઓ.) જે આ પ્ર-
માણે બણીએ તો વનસ્પતિમાં માત્ર મતિ પ્રાણીથી ઓછી
બધાય. આ કાસણી પ્રાચીન વિદ્વાનોએ વનસ્પતિને રથાવર
પ્રાણી (સ્થીર રહેનાર) અને પ્રાણીને, જંગમ પ્રાણી
(એક ટકાણેથી બીજા ટકાણે જનાર) કહેવાં છે. (જુઓ
પ્રમાણ સદસી-સુદી પ્રકરણ.)

૪ પ્રાણીક્રિયા અને પ્રાણીભોજન નિબંધક.

પક્ષી; ૩ પેટે આલનારાં અને ૪ માછલાં.

(૨) માંસ રૂપી પ્રાણીને હાડકાં હોતાં નથી, પણ હૃદયકોને એ કે વધારે હડકાંની છીપ હોય છે, તેને તે વળગી રહે છે. એ પ્રાણીનું લેહી ધોળું કે આસમાની રંગ પર હોય છે, અને તેમની આગડી બહેર મારી મથા જેવી છે, તે ગતિ મળી ધીમી હોય છે. એ વર્ગમાં પરમેશ્વરની આય, છીપમાં રહેનારાં માછલાં વગેરે છે. એ વર્ગની છ જાત કરેલી છે. ૧ માથા આગળ પગવાળાં; ૨ પાંખ જેવા પગ વાળાં; ૩ પેટે આલનારાં; ૪ માથા વમરનાં; ૫ પમને બહારે હાથવાળાં; અને ૬ પમને બહારે વળાં વળાં જતાવર.

(૩) સર્પિશાળાં પ્રાણીને પણ સંધિ અથવા માંસ હોય છે એની આર જાત કરેલી છે. ૧ વીંટી વીંટીવાળાં; ૨ પોપડીવાળાં; ૩ કરોળીઆ જેવાં; અને ૪ જાંતુ.

(૪) સૂર્યમૂખી આકારનાં પ્રાણી પણ નાનાં હોય છે, અને તેમની રમના વનસ્પતિને મળતી આવે છે, કેમકે એક મધ્ય જિંદુથી જાગે હાંમળી દુરેલી હોય તે પ્રમાણે તેમના અંગ દુરેશ માત્ર પડે છે એ વર્ગની પાંચ જાત કરેલી છે ૧ ખરનયડી આગડી વાળાં; ૨ કમ્પી; ૩ કરકાસાં, ૪ બહુ પગી; અને ૫ પોસા.

વર્ગ પહેલો—કરોડ ચાલા પ્રાણી.

૧ પહેલી જાત આંચગવાળાં જતાવરની છે, તેના નવ પ્રકાર છે:—

(૧) બે હાથ વાળાં:—તેમાં હજા માણસ છે.

(૨) ચાર હાથવાળાં:—તેમાં વાંદરાં, ચાંકડાં અને એવાં જીવં જતાવર છે.

(૩) શિઠારી:—તેના ત્રણ ભેદ છે. (૧) એક તે

હાથ ને પાંખ વાળાં જનાવરં, એમાં વામોળ, ચામ, ચીડીજી, વગેરે છે; (૨) બીજી જીવંત જનાવર, એમાં ચેલું અથવા છાંદર, શેજા વગેરે; અને (૩) ત્રીજી બેદ માંસ ખાનારાં. એ છેલા બેદમાં ત્રણ ભાગ છે. એક, પગે ચાલનારાં; બીજી, પંજે ચાલનારાં; અને ત્રીજી, પાણી ને જમીન બન્ને ઠેકાણે રહેનારાં. પગે ચાલનારાં જનાવરમાં રીંછ વગેરે છે; પંજે ચાલનારાં જનાવરમાં કૂતરો, બિલાડી, સિંહ, તરણ, સિયાળ, વર, લોકડી વગેરે છે. ત્રીજા ભાગમાં રીંછ અને દરીઆઇ ઘોડો વગેરે છે.

(૪) કાચળી વાળાં:—તેમાં આસ્ટ્રેલિઆનું કાંઠારું જનાવર છે. આ જનાવરને પેટ આમળ કાચળી જેવું હોય છે. એનાં બચ્ચાં એવાં અધૂરાં જન્મે છે કે તેમને હાથ પગ કાંઈ દેખાતા નથી, અને મેંને ઠેકાણે તો માત્ર કાણુંજ હોય છે, તેથી તે જ્યાં સુધી પોતાને માટે ખાવાનું શોધી કાઢે તેવડાં મેઠાં ઘાવ ત્યાં સુધી માને પેટ કાચળી હોય છે તેમાં રહે છે.

(૫) કરડનારાં:—તેમાં ખીચકોલી, ઉંદર, કેળ, બી. વર, શાહુડી, સસલાં અને વણીઅર વગેરે છે. આ જનાવરનાં મોંમાં રક્ષીઓ નથી, તેથી એનાથો વાથની પેટે ખોરાકે ફક્તો પચુ નથી પચુ આમળના દાંત વતી કરડી કરડીને કડકા કરે છે એજ કારણથી એનું નામ કરડનારાં પાડયું છે.

(૬) આગંસા દાંત વગરનાં:—તેમાં સ્લોથ એટલે વજી. કીટ અને આરમાડિલો વગેરે છે. તેઓ દાંત વગરના અથવા લઘુ દાંતવાળા હોય છે તેથી તેમાંનાં કેટલાંક (સ્લોથ) પાંદડાં ખાધને અને આરમાડિલો વગેરે કીડીઓ ખાધને જીવે છે.

(૭) જાડી ચામડીવાળાં;—તેના ત્રણ ભેદ છે: એક તે સંદવાળાં પ્રાણી તેમાં માત્ર દાંથી છે. બીજા ભેદમાં જાળધોડો, ગેડો અને શૂડ વગેરે છે. અને ત્રીજામાં દાળ-ડા જેવી ખગીવાળાં, તેમાં ધોડો, ગધેડો, ખચ્ચર અને શીખા વગેરે છે.

(૮) વાગેજનાતરક;—તેના બે ભેદ છે. એક, શીંગડાં વગરનાં; તેમાં ઊંટ અને કરતુરી મૃગ છે. બીજો ભેદ શીંગડાં વાળાં, તેમાં હરણ, સાગર, મેદો, બકરો, જિરાફ, ગાય, બેંસ, રેન્ટીઅર વગેરે છે.

(૯) જાડેલા જેવાં;—તેના બે ભેદ છે: પ્રથમ ભેદવાળાં પ્રાણીને ચપટું તાળવું અને દાંત હોય છે, તે પાણીમાં રહે છે તોપણ ઝાડનાં પાંદડાં ખાવાને કિનારે આવે છે. બીજા ભેદના પ્રાણીને માથામાં કંઈ કાણુ જેવું હોય છે. એ જનવર પછું પાણી મોંમાં રાખીને તેમાંનાં નાનાં નાનાં માછલાં મોંમાં રાખે છે, તે પાણીને નસડોરામાં ઉતારીને પેલાં કાણુ વારે કાઢી નાખે છે.

૨ બીજી જાત પક્ષીની છે તેના છ પ્રકાર છે:—

(૧) વાંકી ચાંચવાળાં;—તેમાં ગ્રીષ, ગરમણ, ગરક, સમગી આજ અને ધુડ વગેરે છે.

(૨) સીધી ચાંચ વાળાં,—તેમાં કામડા, લકડખોડ, ચાસ, સારસ વગેરે છે.

(૩) નરમ ચાંચવાળાં;—તેમાં ચકલી, ફકડી, કણતર, દેવચકલી, હોલા વગેરે છે.

(૪) પાણી ઉપર ચાંચનાતરક;—તેમાં જળફકડી, બતક, હંસ અને રાજહંસ વગેરે છે.

(૫) બે ચાંચનાં આગળ અને બે ચાંચનાં પાછળ

હોય છે એવાં;—તેમાં મોર, કાવજ, પોપટ, મેના, કાકાક ઉવા, દેવતરસ્યો વગેરે છે.

(૧) કાદવમાં ચાલનારાં;—તેમાં જગલાં વીગેરે છે. ૩ ત્રીજી જાત પેટેચાલનારાં જનાવરની છે તેના ચાર પ્રકાર છે:—(૧) કાચબા; (૨) ગરોળી જેવાં; (૩) સાપ જેવાં; અને ૪ દેહમાં જીભ પ્રકારનાં ગરોળી જેવાં જનાવરમાં ૭ ભેદ છે: ૧ મખર, ૨ ગરોળી, ૩ પાટલાપો, ૪ ચંદનપો, ૫ સરગ અથવા કાકીડા અને ૬ સાપબામણી. ત્રીજી પ્રકારનાં સાપ જેવાં જનાવરમાં ત્રણ ભેદ છે: ૧ સાપ, ૨ જનાગ, ૩ ચાકળ.

૪ ચોપી જાત માછલાંની છે તેના બે પ્રકાર છે.

(૧) કઠણ હાડકાં વાળાં અને (૨) નરમ હાડકાંવાળાં. પહેલા પ્રકારનાં કઠણ હાડકાં વાળાં માછલાંના પાંચ પ્રકાર છે: ૧ કાંટાકાંટાવાળી પાંખ વાળાં, ૨ નરમ પાંખ વાળાં, તેમાં કાંડમાછલું છે. ૩ બામ, ૪ ગાંઠ વાળી ઝાસ રનાં, તેમાં સીદાસ છે, અને ૫ ગાલ વળગેલાં, તેમાં સનરિશ છે. બીજી પ્રકારનાં નરમ હાડકાં વાળાં માછલાંના બે ભેદ છે: એકની ઝાલર જેમ હલ્લવેછે તેમ હાલેછે અને બીજીની હાલતી નથી. આ બીજી ભેદમાં યાકે અને હામ્પ્રે નામે માછલાં છે.

ચર્મ વીજો—માંસ રૂપી પ્રાણી.

(૧) પહેલી જાત માથા આગળ પગવાળાં જનાવરની છે તેના ૭ પ્રકાર છે:—આ જાતનાં જનાવરનું સરીર કોચળી જેવું હોયછે. એ કોચળીમાંથી માથું નીકળે છે. અને માથામાં બે મોટી આંખો અને બીજી કેટલાક સુંવાળા બા-

ગ હોયછે; એ વડે તે આમગ આવે, પાણીમાં તે, અને તેમનો ખેત્રાક પડે ને ખાવ. એમાં મૂખ્ય કટકમાંછલી, નાટિકસ અને પેપર નાટિકસ છે. કટક માછલીના શરીરમાં કાળું પાણી રહે છે, તેથી તેને માછ પડકરા આવે ત્યારે એમને દરીઆનું પાણી કાળું કરી નાખે છે તેથી તે પકડાતી નથી.

(૨) બીજી જાત પાંખ જેવા પગલાંનાં જનાવરની છે; તેમની કાંઠે આમગ એમને પાંખ જેવા પગ હોયછે, તે વડે તેઓ તરેછે. એ વગર બીજાં અંગ નથી, તેઓ એટલાં પારદર્શક હોયછે કે તેની મદિના અવગણે દેખાયછે, તે ઘણાં નાનાં હોયછે.

(૩) ત્રીજી જાત પેટે આમગનાં જનાવરની છે. એના ઘણા પ્રકાર છે. પણ સપાળાંના પેટ આમગ મુંડાળું માંસ જેવું હોય છે, તે વડે તેઓ પેટે આસેછે. અગાધીઆં, પરમેશ્વરની ગાય અને બીજાં છીવડાંનાં જનાવર એ પ્રકારનાં છે.

(૪) ચોથી જાત માથાં વગરનાં જનાવરની છે. તેમને માથું હોય એવું દેખતું નથી, પણ મોઢું ઢાંકાયેલા જેવું માલુમ પડેછે. એ જાત પાણીમાં રહેછે, અને તેમના ઉપર એ કડકાવાળી છીપ હોયછે. મોતી આ જાતનાં જનાવરની છીપમાંથી નીકળેછે. તેને કાળું માછલી કહેછે.

(૫) પાંચમી જાત પગને બદલે દાંધવાળાં જનાવરની છે. એને પગને બદલે ને દાંધ હોય છે, ને એ દાંધને ઘણા રેસા રેસા છે એ રેસા તેની મરજીમાં આવે સારે છીપમાંથી કાઢે ને માહે ધાલી દે. એની છીપ એ કડકાની હોય છે.

(૬) છઠ્ઠી જાત પગને બદલે વાગ વાગાં જનાવરની

છે. એના ઉપર છીપ હોયછે. એ જનાવર ખડક નીચે, વહા-
લુને તળીએ, લાકડે, અને બેઠલને કે કાચગાને તળીએ
પથ ચોંટી રહેછે.

ચર્મ ઘોંઝો—સાંધા ઘાઘાં માળી.

(૧) પડેલી જાત વીંટી વીંટીયાળાં જનાવરની છે,
તેના ત્રણ પ્રકાર છે:—

૧ નળી જેવું હોયછે તેમાં રહેનારાં; ૨ ઝૂમખા જે-
વી ઝાંઝર વાળાં; અને ૩ સરીરનાં કાણાંથી થસ લેનારાં.
અગ્રાણીયાં અને જળો એ પ્રકારનાં છે. જળોના પંદર બેઠ
છે. તેમાં બે બેઠની જળો રોમ ઉપર કામ લાગે છે.

(૨) બીજી જાત સરીર ઉપર પેપડી વાળાંની છે.
એમનાં અંગ સાંધા સાંધા વાળાં હોય છે. એ જનાવરનું
એકાદું અંગ દૂરી ગયું હોયતો પાખું આવે છે. તેઓને ચાર
મૂઝ, બે આંખો અને ઝાંઝર હોયછે. ફેટલાંકને કાન પથ
હોય છે, એના ૭ પ્રકાર છે

(૩) ત્રીજી જાત કસોળીયા જેવાં પ્રાણીની છે. તેમ-
ના બે પ્રકાર છે:—

૧ ફેફસાં વતી દમ લેનારાં અને ૨ વાની નળી વતી
દમ લેનારાં તેમને ૭ થી આઠ મૂંઘી આંખો અને આઠ
પથ હોયછે. કસોળીયા અને વીંછી એ પ્રકારમાં છે.

(૪) ચોથી જાત જંતુની છે. તેઓના ચાર પ્રકાર છે:—

૧ બહુપગા; એમાં કાનખજૂરા અને જાદરવા વગેરે
છે. ૨ પૂછડી વતી ચાલનારા; ૩ જૂની જાત; ૪ લોહી ચૂસ-
નારા; એમાં આંચડ વગેરે છે. એ ચાર પ્રકારને પાંખ નથી.
૫ કાણ પાંખવાળા; એમાં ભમરા વગેરે છે. ૬ સીંધી પાં-
ખ વાળાં; એમાં દૂદાં, કખડમાકડી, લીલીપોડા અને લીંડા

ઝેરે છે. ૭ અર્ધ પાંખવાળા; એમાં માંકડ, મગત્રા વગેરે છે. ૮ ચગકતી પાંખવાળા; એમાં લીલી માંખ વગેરે છે. ૯ ચામડીવાળી પાંખવાળા; એમાં મધમાખ વગેરે છે. ૧૦ બીંગડાંવાળી પાંખવાળા; એમાં પતંગીઆં છે. ૧૧ ટુંથ-થેલી પાંખવાળા અને ૧૨ બે પાંખવાળા; એમાં મચ્છર, મોખ, ડાંસ વગેરે છે.

છર્મ સોધો—સૂર્ય મૂલો આકારનાં પ્રાણી.

(૧) પહેલી જાત ખરખચડી અમડીવાળાની છે. તે એમનો એકાદો તાતણો દૃઢી જાય તો, ખીજો આવતાં વાર લાગતી નથી. તેઓમાં કેટલાકને ચૂંછ હોય છે, અને કેટલાક પગ વગરનાં હોય છે.

(૨) બીજી જાત કુમિ જનાવરની છે. તે ખીજાં કેટલાંક મોટાં જનાવરનાં શરીરમાં રહે છે. કેટલાંક આંતરડાંમાં કરમની પેટ અને કેટલાંક મગજમાં રહે છે.

(૩) ત્રીજી જાત કરડનાં પ્રાણીની છે. તે સમુદ્રમાં તરે છે, તે શરીરને લાખાં હોય તો કવચની પેટ એળ આ વે છે. એ છવડાં મરજીમાં આવે તેમ લાંબાં ટુંકાં યજ જાય છે.

(૪) ચોથી જાત બહુપગી જનાવરની છે, તેને અંજશીઆં જેવી ચામડી હોય છે, તે ઉપર ચિત્ર વિચિત્ર રંગ હોય છે. અને તેના મોં આમળ રૂલની પાંખડીઓની પેટ ઉપર નીચે ચૂંછ હોય છે. આ જનાવરને કાપીને કડકાં કર્યાં હોય તો તે કડકાનાં ખીજાં છવડાં યજ જાય છે. વળી એવાં પ્રાણીનો એક ભેદ છે, તેમાંથી પરવાળાં થાય છે. એ જાતના કીડામાંથી રસી જેવું નીકળે છે, અને તે જરા વારમાં કઠણ પરવાળાં જેવું યજ જાય છે, એના દશીણ

મહાસાગરમાં બેઠાં થાય છે. વાદળી પણ એજ કીમ ઉત્પન્ન કરે છે.

(૫) પાંચમી જાત પોશની છે. તે ઘણું કરીને બધાં પ્રાણીમાં હોય છે. તેમાં એકાં હોય તે દેખાય છે અને નાના સૂક્ષ્મદંતકેત્ર વગર દેખાતા નથી. તે એટલા બધાં જીણાં હોય છે. કે સોવનાં માયાં જોઈ શકી નહોતાં હજારો રહી શકે.

આ વર્ગના પ્રાણીમાં ઝાડ જેવાં પ્રાણી પણ છે. એ જનાવરને વચમાં ચરીર અને તેમાં એક કાણું હોય છે તે મોં બહુનું. ચરીરની ઓમેર બીજા સૂર્યમૂખીની પેઠે તોંતણું તોંતણું નીકળેલાં હોય છે, એ તોંતણું વડે ખોસક લે છે. જેમ આહુતા કડકાં કરીને રાખીએ તે તેમાંથી જૂલ જૂલ પીકાં પડે છે, તેમ એ જનાવરના કડકાં કયાં હોય તો અંકેક કડકાંનાં એવાને એવાં બીજાં જીવ ઉત્પન્ન થાય છે. વળી એના મોંમાંથી પણ જમ્યાં નીકળે છે. એ જાંતનાં પ્રાણી રંગ બેરંગી અને ચિત્ર વિચિત્ર હોય છે. વળી એ જાંતનાં પ્રાણીમાં એક જાંતનાં લખોટી જેવડાં થાય છે, તે પ્રાણીમાં તરે છે. હારે રાતે તેમાં દીવા જેવાં ચળકે છે. ઉત્તર મહાસાગરમાં રાતે વહાણ ચાલે છે હારે જાણે દીપમાળામાંજ ચાલતું હોય એમ લાગે છે.

आत्मवत् सर्व भूतानि पश्येत्
 " सर्व प्राणीनां आत्मा पीताना
 आत्मा जेवां जखवां "

પ્રકરણ ૨ છું.

—*—

દિંસા નિવેધ વર્ણન.

દેશ પ્રકરણમાં પ્રાણી મારેતું ઓળખાણ કમળું, હવે આ પ્રકરણમાં તેઓની દિંસા નહિ કરવા વિશે વર્ણન કરીએછીએ.

દિંસા એ સંસ્કૃત શબ્દ છે અને તેનો અર્થ (દિસું=મારતું) કાંઈ પ્રાણીને જીવધી

મારવું એટલે જીવ રહિત કરવું એવો થાય છે. વધ, માત, સંહાર, હણવું, મારવું, એ આ શબ્દના પર્વાય શબ્દો છે.

આ જગતમાં વસેલાં સર્વ પ્રાણીઓના આત્મા આપણા આત્મા જેવા છે; અને એક કીડીથી તે કુંજર (દાયા) સુધીના તમામ પ્રાણીના આત્મા સરખા છે. માત્ર કાયા તાલી—મેટી હોયછે, જેમ કીવાનો પ્રકાર, સ્થાનના પ્રમાણમાં નાનો—મેટો હોય છે, તેમ આત્માનું ચૈતન્ય, પ્રાણીના શરીરના પ્રમાણમાં ઓછું-વધું હોયછે.

માણસનો આત્મા, વાચાશક્તિને લીધે ખીલ પ્રાણીના આત્મા કરતાં સુધરતો અમેતો હોવાથી વધારે હચી પેક્તિ નો દેખાયછે; કારણ કે જ્યાં વાચા છે, ત્યાં સમજશક્તિને સુધારવાનું સાધન છે. જન્મવરોમાં વાચા નહિ હોવાથી સમજશક્તિ ખીલી તથા વધી શકતી નથી. અને સમજશક્તિ ખીલવાની તેઓને જે કાંઈ થોડી થણી તક મળે છે તે ફક્ત પોતાના શરીરનું પેલણ તથા આત્મી પડતી પીડના બચામાંથી રક્ષણ કરવાની તજવીજ તથા હિંમતો શોધી કા-

દવામાં નય છે. શિયાળ, બિલાહી, કાગડા, ઉંદર વગેરે પ્રાણીઓ જે ધંણીખરી વેળા આપણને યુક્તિ અને હુઆઈના દાંવ બતાવી છેતરે છે, તે ઉપરના કારણને લીધે જ થાય છે. આ ઉપરથી એટલું તો સહેજ સમજાય છે કે, દરેક પ્રાણીને થોડી ધણુ સમજશક્તિ તો છે, પણ વા-આ નહિ હોવાથી પોતાના સંરીરના બચાવ તથા પોપણના માટે જેટલી અછત વાંપરવી પડે છે, તેથી તેઓ વધારે વાપરતાં નથી; તેથી તેઓ આપણને તર્કશક્તિ વગરનાં લાગે છે.

હવે ન્યારે જનાવરોમાં સમજશક્તિ છે, તો પછી તેમને મરવાનો બચ અને પીડા કેમ નહિ હોય ? શું કોઈ પશુને લાકડીનો પ્રહાર કરવા જતાં તે બચમિત થઈ આ-ધુ-પાધુ થતું નથી ? શું પક્ષીઓ બંદુકનો બડાકો કે હર-કોઈ અવાજ સાંભળી, ત્રાસ પામી, સોરબકાર કરતાં બેઠે-લી જંગોએથી હડી જતાં નથી ? શું કોઈ બિલાડી કે સા-પને માર્ગમાં જતાં દેખી નાતાં જનાવરો ટાળે મળી દયા-મણી શબ્દો કરતાં નથી ? શું એક માંકડને ઝાલવા જતાં તે ઝંપથી નાંસભાગ કરતો નથી ? આ પ્રમાણે માત્ર સાં-ભળવા કે દેખવાથી જ બચ ઉત્પન્ન થાય છે, તો કોઈ પ-શુને પકડીને કતલખાનામાં છરી કે છરા આગળ લેઈ જતાં જ તેની સમજમાં નહિ હિતરતું હશે. કે આ મને મારવા માટે લેઈ જાય છે?

પણી વખત ન્યારે એક પશુ બીજાં પ્રાણીઓને ક-તલ કરતાં જુએ છે, સારે કસાઈતેને ગમે તેવી રીતે ધ-સડે છે તો પણ તે લાં જતું નથી. તેમ જ એક કૂતરું, ઝેર નિશ્ચિત ઝોરાક ખાઈ બીજાં કૂતરાંને મરતાં જુએ છે, સાજે-તે, તે ઝોરાકની નજીક પણ જતું નથી. હવે ન્યારે

શુને તેની મરજી નહિ હતાં મસડીને લેઈ જઈ, તેના ટાં-
ડીઆ બાંધી જીલ્લાવીને પાડી નાખે છે અને તેના ચારે ટાં-
ડીઆ ઉપર કસાર્ધ પગ મૂકે છે, સારે શું તે કતલ કરવાની
મતલબ સમજી જઈ હાથપીટ નહિ કરતું હશે ? મોટે સારે
આરડીને આકંઠ કરી મૂકે છે તથા ટાંડીઆ પણ ખઠાડે છે,
પરંતુ કસાર્ધનું હૃદય, રોજ એવું કામ કરવાથી ઠંડોર થઈ
મથેલું હોય છે; તેથી તેને તેની દરકાર રહેતી નથી. જો
તેનામાં માણસ સમજે તેવી વાચા હોત તો તે જૂમ જ-
રાઈ પાડી તથા કાલાવાલા કરી મોતના પંજામાંથી છૂટવાને
જનતા ઉપાયે કરત અને તેથી કતલ કરનાર જરાએ આ-
ચકા ખાઈ ખાઈ દુકલ પરંતુ એ અવાચકપણાને લીધે
તેના ઉપર દયા નહિ લાવતાં માંસના લાલચુ માણસો તેને
ઠંડોર-અંતઃકરણે તેના ગળે છરી ફરવી આરિયા-નુરિયાની
પેડે કાપી નાંખે છે, આ વખતે આ બિચારું નિરપરાધી
પણ કોડો ગણી વેદના બોમ્બે છે અને મરણ સમયે ઉવ-
ટના ઉપાય તરીકે હાથ નાંખે છે કે-“ હે અધમ પાપી !
તારા હાલ મારા જેવા થાને ! તારું સલામત અને ન-
ખોદ વગળે ! ! ”

આજ પ્રમાણે બિચારાં નિર્દોષ અને બસાં પક્ષીઓ
એક બાદ ઉપર ચાન્તપણે મધુર સ્વરથી કહોલ કરતાં બેઠાં
હોય છે, સ્વામી તેઓને ઝોળી કે ગલોલ મારી બોંપ ગેડ-
વી પાડવામાં આવે છે, ત્યારે તેઓ પાંખે રૂદ્રાવી અસલ
વેદનાથી તરફડાઈ કરે છે; પણ અરે આ અવાચક પક્ષી-
ઓની કાણુ વહાર કરનાર અને કાણુ દાઢ બલજુનાર ? બી-
જાં નાનાં પ્રાણીઓ પણ આજ પ્રમાણે મરણની વેદનાથી
તરફડાઈ કરે છે, પણ પર્યર સગ કાણુ કાગળના મનુષ્યને
જરા પણ દયા આવતી નથી.

અતિ અદ્યોષની વાત છે કે, માણુઓના નિર્વાહ માટે જગતમાં અનેક જાતનો નિર્દોષ ખોરાક નીપજતો હતો માત્ર પાપી પેટનો ખાડો પૂરવા અર્થે નિર્દોષ, બધાં અને અવાચક પ્રાણીઓના પ્રાણ લેવા તેઓના ઉપર દુઃખનો વરસાદ વરસાવતાં નિર્દોષ મનુષ્યોનો વજૂસમ હાથ પાછો હઠતો નથી અને તેઓનું ડરામણું મૂખ માંસનો અપવિત્ર ખોરાક લેવામાં આવતું મળી તેના હોઠને લોહીથી ખરડતાં શરમાતું નથી ! ! અમે અતિ નમ્રતાથી તેઓને જે બોલ કહેવા રજા સમજું કે:—

જ્યારે તમને એક હડકાયું ફૂતર કરડવા આવે છે, વાધ વર તમારા ઉપર ધસી આવે છે તથા સાપ ડંખવા આવે છે, સારે તો તમારાં ફાડેફાડ મૂછ જઈ, હાંત નર-મ ઘઈ બેઢોરા ઘઈ પડોછો; પણ આ અવાચક પ્રાણી-ઓના જીવ લેતાં તમને જરાપણ દયા આવતી નથી. કદાપિ તમને તાર કે સફેદ વ્યાધિ ઘઈ આવેછે, સારે તો તમારા બાપના બાપને પોકારી બૂમો પાડોછો પણ આ અવાચક પ્રાણીઓની મરણ વખતની બૂમો પર તો તમે બી-સકુલ ધ્યાન આપતા નથી; પણ તેમ કરવામાં તમારી ઓ-ટામાં ઓરી બૂવ યાવ છે. માટે હે યુગ મનુષ્યો ! તમે જરા સંતે થઈ, પશુપાન અને સ્વાર્થબુદ્ધિ તજી દેઈ વિચાર કરો કે, આ જ પ્રમાણે ઠાઈ પ્રાણી તમારા પ્રાણ લે છે તમને ફેટું જાણું દુઃખ ધાવ ? અને તે વખતે તમારી કેવી દાસત ઘઈ પડે ? તમારાં જ્ઞાન રૂપી ચક્ષુ સ્વાર્થ રૂપી પડગ-થી જવાઈ મળાં છે તેથી તમને જ્ઞાનો માર્ગ સ્પષ્ટતો નથી માટે એ પાત્રને દૂર કરી તમને કુદરતે બહેતરી તર્કચકિત-નો ખરો ઉપયોગ

આપણે

૩૩૩ મોડી-પણી સગજસકિ

સર્વ પ્રાણીઓમાં દોષ છે, પરંતુ ધર્મ-અધર્મ (પુણ્ય-પાપ) મમજ્જવાની અને ઈશ્વરની શક્તિ કરવાની શક્તિ મનુષ્ય-સિવાયના બીજા પ્રાણીઓમાં હોતી નથી; એટલા મનુષ્ય-માં જ છે. કારણ કે મનુષ્યમાં વાચાશક્તિ હોવાને ક્ષીધે સ-અશક્તિ સુપરથી મેળેલી દોષથી તેમાંથી ઉત્પન્ન થતી તર્કશક્તિને તે જોઈતો ઉપયોગ કરી શકે છે. અને બીજા પ્રાણીઓમાં વાચાશક્તિની ન્યૂનતાને ક્ષીધે ઉપર ઘમેલી શક્તિ તેઓનામાં નથી માટે તે વિચારવંત મનુષ્યો ! એ તર્કશક્તિ વડે તમે પુણ્ય-પાપનો વિચાર કરે. આજ્ઞાકાય નીતિમાં કથું છે કે—

શ્લોક.

આદાર નિદ્રા મય મૈથુનં ચ ।

સામાન્ય મેનરપન્નુમિર્નરાણામ્ ॥

ધર્મો દિ તેષામપિકો વિદ્યયો ।

ધર્મેણ હૃનાઃ પન્નુમિઃ સમાનાઃ ॥

અર્થ.

આદાર, ઉંઘ, બીક તથા મૈથુન એ ચારે પશુ તથા મનુષ્યોમાં સરખાં છે. પણ ધર્મ એ જ મનુષ્યમાં અધિક છે; માટે તેઓ ધર્મથી હીન હોય તેઓ પશુ બરાબર છે.

આ ઉપરથી જણાવ છે કે, ધર્મ સબ્દને અર્થ જાણવાની અને તે પ્રમાણે વર્તવાની દરેક માણસની ફરજ છે. તો હવે ધર્મ એટલે શું ? પ્રાણી માત્રનું ન્યાયથી હિત કરવું અને સદાચરણથી આલવું તે.

ધર્મથી મનુષ્ય આલોકમાં સુખ તથા જય પામે છે અને મુઆ પછી સદ્ગતિ પામે છે. આથી ઉલટા કામને પાપ કહે છે અને એનું પાપી કામ કરનાર આલોકમાં દુઃખ તથા અપજરા પામે છે અને મુઆ પછી દુર્ગતિ પામે છે. યા-
ટકય સ્મૃતિમાં ધર્મનાં સાધનો નીચે પ્રમાણે કહ્યાં છે:—

શ્લોક.

અહિંસાસત્યમસ્તેયં શૌચમિદ્રિયાનિગ્રહઃ ।

દાનં દયા દમઃ ક્ષાન્તિઃ સર્વેષાં ધર્મ સાધનમ્ ॥

અર્થ.

અહિંસા, સત્ય, ચોરી ન કરવી, પવિત્રતા, ઉદ્રિય વિમુક્ત, પરોપકાર, દયા, મનનું દમન તથા ક્ષમા એ નવ સર્વેને ધર્મનાં સાધનો છે.

માટે મનુષ્ય જેવા વિચારવંત પ્રાણીએ અહિંસા એ ધર્મનું મૂખ્ય સાધન બની કાઢવું પણ પ્રાણીની હિંસા કરવી નહિ. કારણ કે હિંસાના કામને સર્વ ધર્મનાં શાસ્ત્રોમાં મોટામાં મોટું પાપ ગણેલું છે. શુકનીતિના ત્રીજા અધ્યાયમાં કહ્યું છે કે—

હિંસા સ્તેયાન્યથા કામપૈશુન્યં પરુપાનૃતે ।

સંમિન્તા લાપઘ્યા પાદમભિષ્યા રગ્ વિપર્યયમ્ ।

પાપં કર્મેતિ દશઘા કાયઘાત્મા નસેસ્ત્યજેત્ ॥

અર્થ.

હિંસા, ચોરી તથા અભિચાર એ ત્રણ કાવિક (કાપાનાં) ; ચાડી, કોર ભાષણ, બૂદ્ધિ બેઠવું તથા મરણમાં આવે તેમ બંધવું એ ચાર વાચિક (વાચાનાં) અને ખી-જનું છુંડું ઇચ્છવું, પરધનની ઇચ્છા તથા હમ્મરમાં અનારતા એ ત્રણ માનસિક (મનનાં) મળી દસ પ્રકારનાં પાપ, શરીર વાણી તથા મને કચી લાગ કરવાં.

ઉપર કહેલાં દસ પ્રકારનાં પાપ પૈકી હિંસા એ પહેલા નંબરનું એટલે મોટામાં મોટું પાપ છે.

વળી વિચારદ્રષ્ટી માત્રમ પડે છે કે જેવો આપણો હવે આપણને વડાલો છે તેવો બીજા પ્રાણીઓને પણ એમ ન સમજીશો કે મોટા પ્રાણીને અથવા

અગ્રિય લાગે છે. ઉદાહરણ કે-એક ઘરમાં ઘરડી સો વર્ષની
ડાશી, આધિ, વ્યાધિ ને ઉપાધિથી પિગ્રતી, અચક્રપણે દૃઢ
મૂઢ માંચામાં પડી હોય, અને મોટેથી જરાય પાડી મરણુ ઇ-
ચ્છતી હોય, તેવામાં એક સાપ તેના માંચા ઉપર ચડે તો
તે એકદમ જૂમ પાડી માંચામાંથી અચક્રને છતાં પણ ફૂટી
બોંચ પડશે. અહાહા ! મરણુ કેટલું જલું અગ્રિય ? વળી
કોઈ માણસને આપણે મેર (મરી જ) એમ કહીએછીએ
તો તે તેને ધણું માલુમ લાગે છે. આ ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે
કે માણસ માત્રને મરણુ અગ્રિય હોય છે. અને તે જ પ્રમા-
ણે બીજાં પ્રાણીઓને પણ હોય છે. શ્રી મહાભારતના
અનુશાસન પર્વમાં કહ્યું છે કે:-

શ્લોક.

અનિષ્ઠં સર્વં મૃતાનાં મરણં નામ મારત ।
મૃત્યુ કાલેદિ મૃતાનાં સયોજાયતિ લેપથુઃ ॥

અર્થ

પ્રાણી માત્રને મરણુ અગ્રિય છે, મરણુ કે મરણુ સમ-

સમગ્ર (સંજ્ઞ) નો અગ્રામ હતો; ત્યારે તેની પાસે માત્ર
એક જ ઘોડો હતો, અને તે ધણે અસીબ હોવાથી ધણી
સુસીખતથી પોતાનું ધુજરાન અચાવતો હતો; તથા નિત્ય
ધિકાર કરવા જતો, અને હાથમાં જે સિકાર આવે તે
ઉપર તિર્વંદ અચાવતો. એક દિવસે એક હરિણી પાતાનાં
જમ્યાં સાથે જમણમાં ચરતી હતી, તે ઉપર તે ધસ્યો.
એણે હરિણી તો નાહી, પણ તેનું નાનું જમ્બું નાશી
સાકળું નહિ તેને પકડીને તેના ચારે પગ બાંધ્યા અને
જન ઉપર નાખીને સહેર બહી ગાડ્યો તે જોઈને હરિણી
તેની પછવાડે ચડી, તથા સોઈને દયા કરવા વિનવિ કરતી
હોય એમ જણાવું. સજ્જાનીનને તેના ઉપર દયા આવી
તેથી તેના પગ છોડી નાખીને નીચે મૂવી દીધું. એટલે

યે તેમને તત્કાળ કંપ થાયછે.

વંળી મરણ અધિવ હોવાનાં મૂખ્ય કારણો નીચે મુ-
જબ છે:—

૧ મરણ સમયે ધણી વેદના ઉત્પન્ન થાયછે.

૨ સર્વ પ્રાણીઓમાં આનંદ રહેલોછે, જેથી તેઓને
જીવવાની ધણી હેંશ હોયછે.

૩ પોત પોતાના કુટુંબમાં ધણી સ્નેહ બંધાયેલો હોવા-
થી એક બીજાનો વિયોગ થતાં ભારે દુઃખ ઉત્પન્ન થાયછે
જે પ્રસક્ત આપણા અનુભવમાં આવેછે.

એ વગેરે કારણોથી પ્રાણીમાત્રને મરણ ધણું અ-
ધિવ લાગેછે, તેમ છતાં અરે હિંસક મનુષ્યો ! તમે કેવળ
તમારા સ્વાર્થના અર્થે જનાવરોની હિંસા કરી તેમને તેમ-
ના અમૂલ્ય જીવતરથી ચૂકાવોછો તથા તેમનાં સ્ત્રી, નર
અને બચ્ચાંનો વિયોગ પડવો છો, એટલું જ નહિ પણ તે-
મની માદાઓને મારી તેમનાં ધાવતાં પ્યારાં બચ્ચાંને તે-
મની માના દૂધ વિના રીજાતાં કરોછો કે જેઓ આખરે

હરિણી પાસે આવી પોતાના બચ્ચાંને દેમખેમ લેઇને
આકાશ ભણી મોં કરીને પરમેશ્વરની પ્રાર્થના કરવી હોય
એમ જણાઇ, સબજાગીન ખાલી હાથે ચહેરામાં આળેા,
અને રાત્રીની વેળાએ હારતા પેનંબર તેને સ્વપ્નામાં આ-
ળેા જણાયા, ને તે જાણે કંઈ કહેતા હોય એવો ભાસ
થયો, તે એ કે—અય સબજાગીન ! તે' આ ચરીબ બિ-
ચારા અવાચક પ્રાણીના હકમાં દયા ને હદારતા બતાવી તે
દયા ને કૃપાના વસીલાથી તું મત્ય પરમેશ્વરની સમીપમાં
દાખલ થયો અને તને રાજ્યની બહીસ આપવામાં આ-
વી છે. અમે તારાથી બહુ રાજી થયાછીએ, માટે તને ધટે
છે કે, જે પ્રમાણે તે' આ પ્રાણી ઉપર દયા કરી છે તે પ્ર-
માણે સર્વ પ્રાણી ઉપર દયા રાખજે. ” (પાદસાહી રાજનીતિ)

અપ્રિય લાગે છે. ઉદાહરણ કે—એક ઘરડામાં ઘરડી સો વર્ષની
ડોશી, આધિ, વ્યાધિ ને ઉપાધિથી પિગતી, અચકાપણે દૂદ
મૂટ માંચામાં પડી હોય, અને મોઢેથી જરાપા પાડી મરણુ ધ-
ચલી હોય, તેવામાં એક સાપ તેના માંચા ઉપર ચઢે તો
તે એકદમ જૂમ પાડી માંચામાંથી અચકાં છતાં પણ દૂદી
ભોંપ પડશે. અદાદા મરણુ કેટલું બધું અપ્રિય ? વળી
કાષ્ઠ માણસને આપણે મેર (મરી જ) એમ કહીએછીએ
તો તે તેને બહુ ખાડું લાગે છે, આ ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે
કે પ્રાણુસ માનને મરણુ અપ્રિય હોય છે. અને તે જ પ્રમા-
ણે ખીજાં પ્રાણીઓને પણ હોય છે. શ્રી મહાભારતના
અનુશાસન પર્વમાં કહ્યું છે કે:—

શ્લોક.

અનિષ્ટં સર્વં મૃતાનાં મરણં નામ મારણં ।
મૃત્યુ કાલેદિ મૃતાનાં સંયોજાયતિ લેપયુઃ ॥

અર્થ

પ્રાણી માનને મરણુ અપ્રિય છે, કારણ કે મરણુ સમ-

સમયે (સંજ્ઞ) નો મુક્તામ હતો, ત્યારે તેની પાસે માત્ર
એક જ યોગ્ય હતો, અને તે બધું જ સીધું હોવાથી બધી
મુશીબતથી મોઠાવું મુજબન અવાવતો હતો; તથા નિલ
શિકાર કરવા જતો, અને હાથમાં જે શિકાર આવે તે
ઉપર નિર્વાહ અવાવતો. એક દિવસે એક દરિયો પોતાનાં
બચ્ચાં સાથે વનડામાં ઘરવી હતો, તે ઉપર તે પ્રસ્થા.
એટલે દરિયો તો નાહી, પણ તેનું નાનું બચ્ચું નાહી
શક્યું નહિ. તેને પકડીને તેના ચારે પાસે બાંધ્યા અને
છત ઉપર નાખીને સહેર બંધી ચાલ્યો તે જોઈને દરિયો
તેની પછવાડે ચર્લ, તથા રોષને દયા કરવા વિનવતિ કરવી
હોય એમ જણાવું સજાગીનને તેના ઉપર દયા આવી
તેથી તેના પાસે ઓડી નાખીને નીચે મૂકી દીધું, એટલે

યે તેમને તત્કાળ કંપ થાયછે.

વળી મરણ અપ્રિય હોવાનાં મૂખ્ય કારણો નીચે મુજબ છે:—

૧ મરણ સમયે ધણી વેદના ઉત્પન્ન થાયછે.

૨ સર્વ પ્રાણીઓમાં આનંદ રહેલોછે, જેથી તેઓને જીવવાની ધણી હોંશ હોયછે.

૩ પોત પોતાના કુટુંબમાં ધણો સ્નેહ બંધાયેલો હોવાથી એક બીજાનો વિયોગ થતાં વારે દુઃખ ઉત્પન્ન થાયછે જે પ્રસક્ત આપણા અનુભવમાં આવેછે.

એ વગેરે કારણોથી પ્રાણીમાત્રને મરણ ધણું અપ્રિય લાગેછે, તેમ છતાં અરે દિંસક મનુષ્યો ! તમે કેવળ તમારા સ્વાર્થના અર્થે જનાવરોની દિંસા કરી તેમને તેમના અમૂલ્ય જીવતરથી ચૂકવોછો તથા તેમનાં સ્ત્રી, નર અને બચ્ચાનો વિયોગ પડવો છો, એટલું જ નહિ પણ તેમની માદાઓને મારી તેમનાં ધાવતાં પ્યારાં બચ્ચાને તેમની માના દૂધ વિના રીઝાતાં કરોછો કે જેઓ આખરે

હરિણી પાસે આવી પોતાના બચ્ચાને હેમખેમ જોઇને આકારા લણી મોં કરીને પરમેશ્વરની પ્રાર્થના કરતી હોય એમ જણાઇ, સખક્રમીન ખાલી હાથે સદેશમાં આવ્યો, અને રાત્રીની વેળાએ હજારો પેશંબર તેને સ્વપ્નામાં આવ્યા જણાયા, ને તે જાણે કાંઈ કહેતા હોય એવો જાણ થયો, તે એ કે—અય સખક્રમીન ! તેં આ મરીબ ગિચારા અનાયક પ્રાણીના હકમાં દયા ને ઉદારતા બતાવી તે દયા ને કૃપાના વસીલાથી હું મત્ત્ય પરમેશ્વરની સમીપમાં હાજર થયાં. અને તને રાજ્યની બક્ષીસ આપવામાં આવી છે. અમે તારાથી બહુ રાજી થયાછીએ, માટે તને ધટે છે કે, ને પ્રમાણે તેં આ પ્રાણી ઉપર દયા કરી છે તે માણે સર્વ પ્રાણી ઉપર દયા રાખજે. ” (પાદશાહી

૨૨. પ્રાણીદિંસા અને પ્રાણીજાતક નિષેધક.

જાલુ દુઃખી થઈ મરણ પામે છે તો એવા અધોર પાપાયરણ નાં દુષ્ટ ફળ તમે પામ્યા વગર રહેશો નહિ. કહેવત છે કે—
“કરે તેવું પામે, અને વાવે તેવું લણે” તથા “કરણી તે પી પાર ઉતરણી” મતલબ કે જો તમે સુકૃત (પુણ્ય) કરશો તો મુઆ પછી સદ્ગતી પામશો અને દુષ્કૃત (પાપ) કરશો તો દુર્ગતિ પામશો. એજ પ્રમાણે દિંસાનું દુષ્ટ ફલ કરનારો મહા દુર્ગતિ (નર્ક) પામવાને પાત્ર થાય છે એ નહીં સમજાવે.

વળી તમે વિચારો કે આ દુનિયામાં ગણાતો રાજ્યામાં ગણો અને વિદ્વાનમાં વિદ્વાન માણસ પણ કીડીના પગ અને માંખની પાંખ જનાવી ચકતો નથી તો એવા ધણા અવયવોથી જોડાયેલા કોઈપણ પ્રાણીના રહેનો વિના અપરાધિ જાણીજૂઝીને નાશ કરવો એ શું એકાદું મૂર્ખાઈનું, યુન્દા બરેણું અને પાપી કામ છે ?

આપણે અઘાપિ સુધી દિંસા કરવાથી પાપ થાય છે અને તેથી મુઆ પછી દુર્ગતિ પમાય છે એ વિષેનું વર્ણન કરી ગયા. હવે જનાવરો ધણાં ઉપયોગી હોવાથી તેઓનો નાશ કરવાથી આત્મોક્તિમાં પણ ધણાં નુકસાનો ભોગવવા પડે છે તેનું ખ્યાલ આ નીચે આપીએ છીએ:—

જનાવરોનું ઉપયોગીપણું અને તેઓની
દિંસા કરવાથી થતી નુકસાની.

પશુઓ આપણને દૂધ, મલામ, માવો, દહીં, ઝાસ, માખણ અને ધીનો ધૈરિક અને રવાદિદ ખોરાક આપે છે; ગરમી આપનારાં કપડાં જનાવવાને જીન આપે છે; દવા તથા ખાતર તરીકે વાપરવાને યુર આપે છે; ઘરની જમીન લીપવાને; જગતણ કરવાને, રાખ જનાવવાને તથા ખાતર

કરવાને જાય આપે છે; ખેતર અને વાડીઓમાં જમીન જે-
ડી આપે છે; ઝાડપાનને માટે ફૂવામાંથી પાણી કાઢી આપે
છે; ઠણસલાંમાંથી અનાજના દાણા છૂટા પાડી આપે છે;
માણસોને તથા માલને ગામ પરગામ લેઈ જાય છે; ઉંચા
કુંગરોમાં વસનારાંઓને માટે સપાટ મેદાન ઉપરથી હળરો
ફૂટા ઉમે, (જ્યાં કોઈ પણ ચઢી શકે નહીં અને માણસો
પણ ચઢતાં ઉતરતાં દરખે ગળડી પડવાની શીકર રાખે
એટલે ઉમે) બકરાંઓના વણુઝાર તેઓ વડે માલની લાવ
સેધગા કરે છે અને ઉંદ પણુ રેતીના વિશાળ રણમાં ઘણા
દિવસ સુધી જૂગ અને તરસ વેડી માણસ અને માલની
લાવ સેધગા કરે છે.

વળી તેઓ આપણું આજો દિવસ વેતરું કરે છે,
સેવક અથવા મિત્રની મારફત આપણા ઉપર વિશ્વાસ અને
પ્રેમ કરે છે, જ્યાં બાંધીએ લાંબા બંધાય છે, જ્યાં ચક્રાવી-
એ લાંબા ચામે છે, ત્યાંથી હઠવીએ તો હડી જાય છે, જ-
ગલમાં ધાસ પાંદડાં ચરી આપણને નીરોગી અને અમૃત
જેવો દૂધનો ખોરાક આપવા વખતસર પોતાના મચક પર
આવી ઉભાં રહે છે.

પશુઓ જીવતાં દેખે ત્યારે માણસને આટલું
બધાં ઉપયોગી મધ પડે છે અને મુઆ પછી પણ કેટલું
ઉપયોગીપણું ચાલુ રાખે છે, એટલે કે ચામડાં, ચામડાં
આપણા પગ લોકે છે, ખેતીને સારું કામ, વરત, મુસૂરી
વગરે સામાન પૂરો પાડે છે. વળી દુધ, ચરી અને
શીંગડાં આપીને આપણાં ખેતર અને કુંગરોમાં
ગદદ કરે છે.

આ પ્રમાણે પશુવર્ગ ઉપર આપણી

૨૪ પ્રાણીહિંસા અને પ્રાણીજોરાક નિષેધક.

આપણું સુખ અને આપણા વેળામ રહેલા છે તેથી અસ-
લથી આપણી આર્થપ્રજ્ઞ તેઓને “શ્રી”* એટલે
લક્ષ્મી તરીકે ગણી પત્રવ્યવહારમાં લખે છે. જેમકે બાઇ
શ્રી ૫-૨૦; થી ૫ ૬૮૫ાદિ. કહ્યું છે કે:—

ચોપાઇન

પ્રથમ ધાન્ય ને બીજા ધન, ત્રીજા શ્રી ને ચોથે તન;
પાંચમે હોય પશુનો સંચ, લખાય કામગમાં “શ્રી ૫મ.”

આવાં લક્ષ્મી તરીકે ગણાતાં અને જેનું સર્વસ્વ
રાખાથી તે રંક સ્ત્રી વાપરી સુખી થાય છે, એવાં પંચાષ-
ઠારી, શુશ્રુવાન, નિરપરાધી અને વાચા વૃમરનાં પશુઓની
હિંસા કરવામાં જે કાઇ બામ લે છે, તે આ સંસારના
સુખની હાની કરે છે. તેના જેવો શુદ્ધિહીન અને મહા
પાપી બીજા કાઇ નથી. આ માટે આવાં ઉપયોગી પ્રાણીઓ-
નો આ મુઠ્ઠીભર માણસો સાફ માડો ઉપયોગ થવો જોઈએ ?

જેમ તાત્કાલિક કામદો સેવા માટે એક કલ્પવૃક્ષને મૂ-
ળમાંથી કાપી નાખી, તેના ફળનો એકીવાર ઉપયોગ કરીએ
એવો આ ઉપયોગ કયો કહેવાય. આવાં ઉપયોગી પ્રાણીઓની
દિનપ્રતિદિન જીવિ થવી જોઈએ, તેના બદલે કામ થતો જોવામાં
આવે છે. એ દેશની પડતી દશર્તુ ચિન્હ છે. અરે ! હિંસક મ-

* રાત્રીને આદી જાને હાથી એ જે થી (લક્ષ્મી)
વધારી શ્રી ૭ લખે છે.

+ આ કવિતામાં ધાન્યને પહેલા નંબરની લક્ષ્મી
અને પશુને છેલ્લા નંબરની લક્ષ્મી ગણી આ ચોખ્ખું છે,
પણ બીજી રીતે એવાં ધાન્ય, પશુવડે ઉત્પન્ન થઈ શકે છે,
મોટે પશુને પહેલા નંબરની લક્ષ્મી ગણીએ તો ખાટું
નહિ કહેવાય.

નુપ્પો! તમે તમારા પોપકોને પોપવાને બદલે તેનો નાશ કરી ફોતફોતાનો ગુન્હો કરો છો, તો તમે મુઆપછી દુર્ગતિ પામવાના અને અંહીઆં તમે તથા તમારા બાળકો અને તમારા વડે આખા આર્યદેશની પ્રજા ખરાબ સ્થિતિ ભોગવી અનાજની સખત મુશ્કેલીમાં આવી પડવાની એ નિઃસંશય છે. કારણ કે આવા ઉપયોગી પ્રાણીઓનો ક્ષય થવાથી હાલમાં અનાજ લી વગેરે પોષિક પદાર્થોની નીપજ ઓછી થઈ, મોંઘવારી મંડી છે; અને તેથી ગિયારા ગરીબ ગામડિયા, ખેડૂતો તથા મજૂરો, જેઓ મજૂરી કરી પેટ ભરે છે, તેઓને પોતાની આખા દિવસની મજૂરીમાં મળેલા પૈસાથી પણ પેટ ભરાતું નથી; કારણ કે મોંઘી ચીજો લેવાને તેઓ અશક્ત હોવાથી જરૂર—બાજરીનો લૂખોપાખો રાટલો તથા રાંબડો, ઘેંશ કે ભેંડકું રાંધી તેના વડે પોતાનો નિર્વોહ ચલાવે છે, તેથી લોકો જૂખના દુઃખથી નિર્બંજ થઈ ગયા છે. વળી ગાય તથા બળદનો વધ થવાથી આ દેશની ખેતીની હાલત ધણી ખરાબ મંડી ગઈ છે; કારણ કે ગયાં ચાલીશ વર્ષ થયાં બળદની કિંમત લગભગ ચાર ગુણી વધી જવાથી મોંઘી કિંમતે બળદ ખરીદવાની શક્તિ ખેડૂતોમાં રહી નથી અને વળી ખેડૂતોને બળદ નહિ મળવાથી પોતાની જમીન પડતર રહેવાને લીધે આખા વર્ષની તક ખેંચ ખેંચે છે અને તેથી ઘણા ખેડૂતોને જૂખના દુઃખથી દુઃખી થતા જોવામાં આવે છે. જેઓ સેંકડો મણ અનાજ પકવી લોકોને પોપતા, તેમનાં છોકરાં આગે અનાજ વગર જૂંપે મરતાં જોવામાં આવે છે, એ શું ઓછું અદ્ભુતસકારક છે! આ પ્રમાણે ખેતી અને ખેડૂતોની હાલત પડતી દશામાં આ વવાથી હિંદુસ્તાનની તમામ પ્રજા અને રાજવંશીઓને ખોરાકની બાબતમાં મુશ્કેલી વેઠવી પડે છે, કારણ કે ખેતી

ઉપર જ સર્વ મનુષ્યોનો આધાર છે. આ પ્રમાણે લાંબી મુદત સુધી આવા ઉપયોગી પ્રાણીઓનો વધ ચાલુ રહે તો ધણે વર્ષ આપણી આર્થિકજીવને ખેડાકાની સખત મુશ્કેલી ભોગવવી પડશે. માટે આ દેશની હાલત સુધારવાનો સહુથી સરસ અને સરળ ઇલાજ એ છે કે:—“ભાઈ, ભેંસ, બળદ વગેરે ઉત્પાદક પ્રાણીઓનો વધ બંધ કરવાનો શત્કર્ત્તાઓ કાયદો કરવો” કે જેથી કુદરતના નિયમ પ્રમાણે તેવા પ્રાણીઓની સંખ્યામાં વધારો થવાથી ગરીબ ગરબાને પોતાના પોષણ માટે સુગમતા થાય અને ખેડુતોને બળદ વગેરે સરતા મળવાથી વધારે જમીન ખેડી વધારે અનાજ નીપજવાથી શકે; અને વધારે અનાજ નીપજવાથી સોંધવારી થઈ આ દેશની હાલત સુધારવાની એમાં કાંઈ શક નહિ.

વળી વિચારદ્રષ્ટિથી જોતાં આવા ઉપયોગી પ્રાણીઓનો નાશ કરવો એ શત્કર્ત્તવશી ચુન્દો. માલૂમ પડે છે, કારણ કે કુદરતે બનાવેલી ચીજો ઉપર સખળા માણસોનો સરખો હક છે, તેમ જતાં થોડા જણના અધકીર ઉપયોગ માટે ઘણા જણના પોષિક પદાર્થોનો નાશ કરવો, એ ન્યાયની રીતે જોતાં ચુન્દો, જણાઈ આવે છે. આગળ કહ્યા અને ન્યાયી અકબર પાદશાહના વખતમાં ગાયના ઉત્પાદક શુભોની ખાત્રી થવાથી તેણે એવો કાયદો કર્યો હતો કે—“જો કોઈ પણ માણસ ગાયને મારે તો તેના કુટુંબમાંથી કાદ્યા અને કૃપાળા માણસને હલાલ કરવો.” (જો કે આ ચુન્દાને માટે આટલી દૂર સિદ્ધિ આયોગ્ય છે, તો પણ આનો ચુન્દો ન બને તેને માટે તજવીજ રાખવી એ શત્કર્ત્તાની મૂખ્ય ફરજ છે એવું આથી સિદ્ધ થાય છે.) વળી એક ઇતિહાસમાં લખ્યું છે કે—“મલિકશાહસલજુકી નામના પાદશાહે એક ડોશીની માથ મારવાના ચુન્દો માટે

ચેતાના દરવાનનો ઉઠ ગાયેનો દંડ કયો હતો અને તે બધી તે ડોશીને અપાવી હતી.”

ઉપરની દુષ્ટીકતથી શાન્તિ થાય છે કે, સર્વ પશુઓ કરતાં ગાય ધણુ ઉપયોગી પશુ છે. તેનું દૂધ રમીકર અને આરોગ્યતાને બક્ષનાર હોઈને બાળકથી માંડીને વૃદ્ધાવસ્થાએ પહોંચેલા બુદ્ધા આદમીને માફક આવે એવું છે. તેનું છાશ, મૂત્ર તથા મુઆ પછીનું ચર્મ પણ ઉપયોગી છે. વળી તેના પૂત્રો કે નેઓ બગદોના નામથી જાળખાય છે તે ખેતીના કામમાં મથાજ ઉપયોગી છે. આ દેશમાં ખેતીનો ધણો આધાર તેના ઉપર છે. ગાયમાં આવા અપાર ગુણો હોવાથી વેદમાં કહેલું છે કે—“ગાયના ગુણોની ચોખ્ખતા જોઈ દેવતાઓએ સ્વર્ગના સુખ ત્યાગી મધરની સ્તુતિ કરી ગાયોના શરીર માગી લીધાં હતાં.” વળી આર્યમહર્ષિઓએ તેના ગુણોની અદ્ભૂતતા જોઈ તેને કામદુધા અને કામધેનુ (ધનજી પૂરી પાડનાર) એવાં નામ આપેલાં છે; અને તેના ઉપકારનો બહો વાળવા સારું અસંલગ્ન આ દેશના લોકો તેને માતા તથા દેવી તરીકે ગણી તેની પૂજા કરતા આવ્યા છે. એટલું જ નહિ પણ પૂન્યમાર્ગ સમજી પ્રાર્થણાને તેનું ધન આપે છે. કહેલું છે કે—

હોહરો.

પૂજા મંદીને બિતરે, નદી વેતરણી પાર;
તે કારણ દે હોંદુઓ, ધન ગાયનું સાર.

આવી ચિંતામણી રત્ન સમાન ગાયની દિનપ્રતિદિન વૃદ્ધિ થવી જોઈએ, તેને બહુ માંસાહારી મનુષ્યો માત્ર પો-

તાનુ પેટ બરવા માટે તેની દિસા કરી નાચ કરે છે, એ ધણુજ નુકસાનકારક છે. એક અંચકાર લખેછે કે—“મુંખાઈ પાસેના વાંદરા ગામના વધસ્થાન (કસાઈખાના)માં દરરોજ સુમારે ૫૫ ગાયોનો વધ થાય છે.” વળી બીજે એક અંચકાર ગોરક્ષા નામના પુસ્તકમાં લખેછે કે—“આખા હિંદુસ્તાનમાંથી દરવર્ષે એક લાખ ગાયોનો વધ થાયછે, અને તેથી તેના પાંચ પેઢીના દિસાએ (તેનાથી ઉત્પન્ન થતાં દૂધ, અનાજ વગેરેની ઉપજ એક દર કરતાં) ૨૦, ૭૫, ૬૨, ૫૦, ૦૦૦૦૦ (વીસ ખર્બ, પચોતેર અબ્બજ, બાણ કોડ અને પચાસ લાખ) રૂપીઆનું નુકસાન હિંદુસ્તાનને થાયછે.” અહાહા!! કેવી મોટી ગંજાવર રકમ!! આ પ્રમાણે લાંબી મુદત સુધી ગોવધ થાયુ રહે તો આપણે આખો આર્યદેશ પાનમાસ ચઢાવ્ય એમાં શી નવાઈ? જો આ દેશમાંથી ગોવધ બંધ થાય તો, અનાજ, ધી વગેરે પેષ્ટિક પ્રદાચીની ઉત્પત્તિ વિશેષ થવાથી અને ગોમાતાની આસિયથી પુનઃ આપણે દેશ અસંસની આખાદી ઉપર આવવાનો એમાં કંઈ શક નહિ, દારણુકે ગાયની આખાદી ઉપર ધણે દરજ્જે દેશની આખાદી છે. ગોરક્ષણ કરવા માટે એક કવિ નીચે પ્રમાણે ઉપદેશ કરેછે:—

* જૈન સાધકમાં લખે છે કે—“મહાવિર સ્વામિના વખતમાં એટલે આજની આસારે પચીસે વર્ષ ઉપર ધણા ખરા ગદ્યાપતિ (જાનનદાર ?) ના ઘેર છથી આઠ સુધી ગોકુળ હતાં” દસ દબાર ગાયોનું એક ગોકુળ એ પ્રમાણે આઠ ગોકુળની ક્રેંસી દબાર ગાયો થાય. આ પ્રમાણે ચુદ્ધસ્થાને પેર ગાયો હલી વગરે રાજને- ઘેર કેટલી બધી ગાયો દુરો ? વળી એ સમયે આપણે દેશ ધણે આખાઈ હતો. એ ઉપરથી શાબિત થાયછે કે—ગાયની આખાદી ઉપર ધણે દરજ્જે દેશની આખાદી છે.

(લાવણી—ગોપીચંદ લક્ષ્મી-એ રાહ.)

રે ! શી દીનદશાં આ; ગાય તજો વધ યાય દૂરના દાયથી-૨૬
 ગળું ગાયતું કપાયછે એ, કદી ન સમજો એમ;
 કપાયછે એ ગળું આપણું, બનો ન સાવધ કેમ ?-રે ! શી ૦ ૧
 વર્ષે ચાલીશ પદેલાં ધણી વસ્તુ, એક રૂપૈયે યાર;
 મળતી'તી તે ખરીદ કરતાં, હમણાં બેસે આર-રે ! શી ૦ ૨
 ખચીત કારણુ ગોવધ એનું, જવર ન માનો એક;
 સંપ કરી ગોવધ અટકાવો, તમને ન આર્થ નિવેક-રે ! શી ૦ ૩
 બની પ્રમાણિક ને હિસાદી, કરો ફંદ તૈયાર;
 ગામ દોઢ ગોશાંજા બાંધો, પાછો ગાય અપાર-રે ! શી ૦ ૪
 ગોચર માટે ખરીદ કરવી, રસ કસ મુક્ત જમીન;
 એમ થવાથી અસંખ્ય ગાયો, યશે ન મરણાધીન-રે ! શી ૦ ૫
 બાળ દતા સારે એ તમને, હિછેરતી પય પાઈ;
 કૃતબં આવા હવે થતું શું, પંચ માખણુ ધી ખાઈ-રે ! શી ૦ ૬
 ધિક્ક ! ધિક્ક ! છે ભુદિ તમારી, ચડે ન પાનો હાથ !
 કસાઈથી પશુ નીચ જનોં શું, ગાય રૂપ ધન કતલ-રે ! શી ૦ ૭
 ગોદિ'સા ને યાપ નહિ તો, પડે નહિ દુકાળ;
 બેઠ ખાતરે ખચીત પાછી, ધરતી યાપ રસાળ-રે ! શી ૦ ૮
 ગાન તાનમાં પૈસા ખરચી, મિથ્યા માણો મોજ;
 ખરી મોજ છે ગોરૂશુભાં, મલાઈ ખાશે રોજ-રે ! શી ૦ ૯
 નાય તમાસા ધડી એકના, નિજ મન કરશે ખ્યાલ;
 ગોવર્ધન માટે ધન ખરચો, દિલમાં યાઓ દયાળ-રે ! શી ૦ ૧૦
 હાથ ! હથેળું કેમ નં કંપે ? દેસ જન્મો જળહીન;
 ગરીબ રજો ભૂખમરાથી, ચાના શેક કુલીન ?-રે ! શી ૦ ૧૧
 ઉત્તમ બેતી પ્રથમ ગણાતી, હાથ ! અધમ થઈ દાલ;
 ખેડુત પણ પેઢાર કરે છે, નમી દેખાતા માલ-રે ! શી ૦ ૧૨

૩૦ પ્રાણીહિંસા અને પ્રાણીખોરાક નિષેધક.

હિંદ જનેતા એ સુલુવંતી. નજર કરો નર નાર;
પ્રીત થકી પાળો પોષકને, સૌ એથી પળનાર-રે । શી० ૧૩
ગાય બેંસના પૂત્ર પ્રતાપી. છે જગમાં જાહેર;
બળદ નામ પણ બળદ્દ તેને, કંઠે શો સમશેર-રે । શી० ૧૪
અનાજ, રૂ, ઉત્પાદક બળદો, મરે મધને દીન;
શરમ શરમ છે અધર્મ એ શું, કેતું કામ મલીન-રે । શી० ૧૫
સમજો કારણ, પણ નથી કરતા, ઉપાય મારા વીર;
સ્વદેશનું અભિમાન મધું કે, અયોગ્ય આવી ધીર-રે શી० ૧૬
વાંક તમારો નથી અવરનો, એતો ચતુર સુખજી;
નહીં એતો તો દુરત વાગશે, કર્મ ફળોનાં જાણુ-રે । શી० ૧૭
અકાળ મૃત્યુ સાથે ગાયનાં, એ શું ઓછો શોક ।
પોષણ કરનારીને પોષો, અહો હિંદના શોક-રે । શી० ૧૮
હો । પારસી, સુસલમાન હો । બરજ ધરો આ કાન;
વતન એક છે હિંદ આપણું, એક જ નાવસુકાન-રે । શી० ૧૯
હિંદબૂમિ છે બહાણું મળેતું, સુકાન રૂપી ગાય;
મધ ખસારી ચલાવશો ને, સહજ પાર ઉત્તમ-રે । શી० ૨૦
દુલેખ દૈવત ગાય હિંદનું, અર્થ સાત્ત્વ અનુસાર;
સાચવના જો અર્થ કરશો તો રજ રક્ષાં મળનાર-રે । શી० ૨૧

ઉપર પ્રમાણે પશુઓની હિંસા કરવાથી આપણા આખા આયંદેશને તથા બીજા દેશોને ઘણી નુકસાની બોગવવી પડે છે. તેમજ પક્ષી, માંછલાં અને ઈંડાં વગરનો નાશ કરવાથી પણ ઘણી નુકસાની બોગવવી પડે છે. તેનું બચાવ આ નીચે આપીએ છીએ:—

પક્ષીઓ—જમીન પર ચતી ચડીચીને તથા અનાજ ખાઈ જનારાં ને બીજા ઘણીએક રીતે નુકસાન કરનારાં છવ જંતુઓના મોટા ભાગને તેઓ ખાઈ જાય છે તેથી

જમીન ચોખ્ખી, તંદુરસ્તી આપનારી ને ખોરાક પૂરો પા-
ડનારી રહે છે. પક્ષીઓની સંખ્યા ઘટે, તેના પ્રમાણમાં જ-
મીનની, અને જમીનની સાથે દવાની ગણીચી વધે, ને
તેના પ્રમાણમાં નુકસાન કરનારાં જીવ જંતુઓ વધે, અને
તેથી માણસ જાતના ખોરાકને અને માણસ જાતની તંદુ-
રસ્તીને નુકસાન પહોંચે એ ખુસ્તુ છે. વળી કેટલાક માણસો
પોપટ, મેના, ઠાઠાકઉંચા, કબૂતર વગેરે પક્ષીઓને
સુશોભિત પાંજરાઓમાં રાખી પાળે છે અને તેનીથી ગમ્મત
તથા આનંદ મેળવે છે તથા ઠાસદ વગેરેનું કામ કરાવે છે
તથા કેટલીક વખતે તો તેઓ માણસને પોતાના જીવ સ-
માન વહાલાં ઘણું પડે છે. આવી રીતના નાના પ્રકારના લાભ
પણ તેઓને નાશ થવાથી મળવા બંધ થાય છે.

માંછલાં—દરીઆઓ, નદીઓ અને તળાવોમાં થતી
ગણીચીને ધણેએક ભાગ માંછલાં ખાઈ જાય છે. તેથી દુ-
નિયાની તમામ જગાઓનાં પાણી ચોખ્ખાં અને તંદુરસ્તી
આપનારાં રહે છે. માંછલાંની સંખ્યા ઘટે તેના પ્રમાણમાં
પાણીની, અને પાણીની સાથે દવાની ગણીચી વધે અને
તેથી માણસ જાતની અને તમામ જાતનાં પ્રાણીઓની
તંદુરસ્તીમાં બીગાડ થતો જાય.

ઉડાં—એ પક્ષીઓ વગરેનો ગર્જ છે અને તેમાંથી
બમ્બાં ઉત્પન્ન થાય છે. તેનો નાશ કરવામાં આવે તો નવાં
પક્ષીઓ વગેરે ઉત્પન્ન ઘણું થકે નહિ. અને નવાં ઉત્પન્ન
થકે થકે નહિ અને જૂનના નાશ થતો જાય તો આખરે
પક્ષીઓ વગેરેની સંખ્યામાં ઘણું જ ઘટાડો થકે જાય અને
તેઓની સંખ્યા આ દુનીઆમાં જોઇએ તેટલી નહાય તો
જમીનની અને તેની સાથે દવાની ગણીચી વધે અને

માણસની તંદુરસ્તી બચે તથા અનાજ ખાઈ જનારી છવ જંતુઓ વધી પાકને નુકસાન કરે.

આ સિવાય બોમ્બ છવ જંતુઓ પણ લપયોગી છે. પણ તે બારીક નજરથી અવલોકન તથા વિચાર કર્યા સિવાય આપણને માલુમ પડતું નથી કુદરતે બનાવેલો કેષ્-પણ નિહંવ પદાર્થ નિરપયોગી નથી તો આપ સહવ પદાર્થો નિરપયોગી ન જ દોષ જોય ખાત્રીથી કદી શકાય છે.

આ પ્રમાણે પશુ, પક્ષી, માછલાં, છાં અને બીજાં છવ જંતુઓની દિશા કરવાથી આપણા ઉપયોગમાં આવતી બીજી તથા જનાવરોથી મળતા બીજા અનેક પ્રકારના સામને નુકસાની પડાયે છે તે બે દિશાનો કુદરીવાજ સા માટે બધ ન કરવે જોઈએ કે દેવે આ દેશમાં દિસા સા સા કારણથી કરવામાં આવે છે તે સખીએજીએ:-

દિસાના પ્રકાર.

- (૧) માંસાહાર નિમિત્તે થતી દિસા.
- (૨) દેવ નિમિત્તે થતી દિસા.
- (૩) પ્રયોગ નિમિત્તે થતી દિસા.
- (૪) ઘીઝાં કારણથી થતી દિસા.

(૧) માંસાહાર નિમિત્તે થતી દિસા:-ક્ષત્રીઓ અને કોળી, વાઘરી વગેરે નીચ વર્ણના દિંદુઓ, મુસલમાનો, પારસીઓ, અને ઇંગ્લેન્ડે વગેરે કામના લોકો, પોતાના માટે વનસ્પતિ અને દૂધનો સ્વાદિષ્ટ અને શુશુકારી જોરાક પૂરતા જગ્યામાં મળનાં જતાં ગિચાસ નિરપરાધી અને અવાચક જનાવરો જેવાં કે, ભેંસો, પાછ, ગાયો, બળદો, બકરાં, મેટાં, સસાં, ટિયાળ, દરણ, રોઝ વગેરે પશુઓ તથા મરખડાં, બતકો, મોર, પોપટ, ચકલાં, હોલા

વગેરે પક્ષીઓ તથા માછલાં વગેરે બીજાં પ્રાણીઓના કમકમી ઉપજે એવી રીતે પ્રાણુ લેઈ એના માંસનો આધાર કરેછે-તથા છડાં કે જે પક્ષીઓ વગેરેનો ગર્ભ છે તેનો બક્ષ કરેછે એ ધણુંજ પાપી અને દુષ્ટ કામ છે. આથી માત્ર પોતાના પેટનો ખાડો પૂરવા સ્ત્રિવાય બીજાં કંઈ કશયદો મળતો નથી, પરંતુ રોમિષ્ટ અને અપવિત્ર આધાર લેઈ તન્દુરસ્તી, નીતિ અને દ્રવ્યને હાની પહોંચાડેછે; એટલુંજ નહિ પણ કુદરતે બણેલાં સુખદ પ્રાણી ગુમાવી મુઆ પછી દુર્ગતિ પામવાને પાત્ર થાયછે. મારે આવું મહા નીચ કામ કરવાને તમામ ધર્મનાં શાસ્ત્રોમાં સર્વત મના કરેલીછે, તે વિષે હિંદુ, મુસલમાન, પારસી અને ખ્રિસ્તિ ધર્મશાસ્ત્રોનાં પ્રમાણે તથા દાખલા દલીલો આગળ ચોથા પ્રકરણમાં આપીયું. તેમજ કેટલાક લોકો કહે છે કે તેવું કામ કરવાને અમારાં ધર્મશાસ્ત્રોમાં આગ્રા આપીછે, પણ તે કહેવું ખોટું છે તે વિષે પણ આગળ ચોથા પ્રકરણમાં ખુલાસો આપીયું:

(૨) દેવ નિમિત્તે થતી હિંસા—આ હિંસા તથા કારણોથી કરવામાં આવેછે તે નીચે મુજબ:—

(૧) નીચ વર્ણના હિંદુઓ જેવા કે વાઘરી, કોળી વગેરે લોકો પોતાની કુળદેવી આમળ પોતાના કુળના રીવાજ પ્રમાણે દર વર્ષે અમુક દિવસે, તથા બીજા મહત્ત્વના દેવ દેવી (મેલડી—ઝાંપડી ઇલાદિ) આમળ દર કોઈ દિવસે, માનેલી માનતા પૂરી કરવા સાર તથા દેવોને પ્રસન્ન કરવા સાર ઘેટાં, બકરાં, પાટા, વગેરે જનાવરોનો * બોગ

* મારા ગામથી ગાંઠ એક ઉપર ' ખુરદ બાઠરોલ ' કરીને એક ગામ છે, ત્યાં મારા પિતાશ્રી બ્યાજનો ધંધો કરતાં હતા. તે ગામમાં ધણાં વર્ષથી નંવરાત્રીમાં કોળી લોકો

આપેછે. તથા મુસલમાનો તેમના છટ્ટ દેવને પ્રસન્ન કરવા
સાર જકરીછના દિવસે જકરી મારેછે, તથા પારસીઓ પણ
ધર્મક્રિયાને માટે કેટલાક જીવોની હિંસા કરેછે. આ હિંસાથી
પણ ઉપર સખેલી માંસાદ્યર માટે યતી હિંસા જોટણુ જ
અથવા એથી વધારે પાપ છે. કારણ કે એથી હિંસા ઉપ-
રાંત કેટલાક પવિત્ર દેવોને આવા ખોટા કર્મથી કલંકિત
કર્યાનો રોગ લાગેછે. અને તેવો મસિન દેવ પણ આવા
કૂર કર્મથી તુલ્યમાન (પ્રસન્ન) યતો નથી અને કદાપિ
યાપ છે એમ ધારે તો તેનામાં માણસોની છત્છા પરિપૂર્ણ
કરવાની શક્તિ નથી. જો હોત તો તેમની પૂજા કરનાર હ-
મેશના સેવકો તથા જૂઝા લોકો સખેશરી તથા રાજેશી
યાત નહિ ! પણ એ માત્ર પેટ ભરવા નિમિત્તે અસાવેશો
ગાડરિયો પ્રવાહ છે !! પણ એ દેવ જો એવા સમર્થ હોય

તેમની કુળદેવી આજળ પાડાં, બકરાંને લોભ આપતા દતા.
એક સમયે એકું બન્યું કે તે લોકો નવરાત્રીમાં કેટલાંએક
પાડાં, બકરાંને લેઈને વનશમાં ગયા, તેની મારા પિતાશ્રીને
ખબર પડવાથી તેઓ જો પણ વાળિયા સાચે જાનામાના ત્યાં
જઈ પેલાં પશુઓ લાગી લાખ્યા. તેની તે લોકોને ખબર પડ-
વાથી તેઓ પાછળ દરદી આખ્યા અને વાળીઆઓને મારવા
શીખ્યા. આ વખત મારા પિતાશ્રીએ તે લોકોને મિલબાની
જાપવાનો કસાવ કરી પશુદત્વા બંધ પાડી. એ જ મુજબ કેટ-
લાંક વર્ષ સુધી અમેએ તે લોકોને પશુદત્વા બંધ મીલબાની
આખ્યા છાપી અને હવે લોકો વર્ષથી આપતા નથી તોપણ
જો દુષ્ટ રીવાજ ગયો તે જ્યો જા તે દેવ સમર્થ હતો તો
આ લોકોને પોતાનું વધારાન તોડવા બદલ હિંસાક્રમન કીધો ?
એ જ પ્રમાણે બીજા લોકો બંધ કરે તો દેવ તેમને શું કરવાનો
દતો ? આ બીજા સદુદાર લોકોએ પણ ધ્યાનમાં લેવા
જોઈ છે.

તો તેઓ આવો મલિન અને માણસોના દ્વંધથી ખોરાક ખાવાનું શા માટે પસંદ કરે ?

(૨) ગુજરાત પ્રાંતમાં ધણી દેશી રાજ્યોમાં તથા કેટલાંક ગામડાંમાં દરોરા અથવા વિજયાદશમીના દિવસે ગામનો વિજય અને રક્ષણ થયા સારૂ આમ્યદેવ-દેવી આગળ પાદા અને જકરાં વગરેના ભોગ આપવામાં આવેછે. રાજાઓ દરોરાની સ્વાસી ચઢાવી સમી પૂજન કરવા જાયછે, અને સાંધી પાછા ફરી ગામમાં પેસતાં પાડા વગેરે મારી તેનાં શ્વેતરથી પોતાના પવિત્ર કપાળમાં તથા તરવારને તિલક કરેછે. આવા તિલકથી શી મહત્તા છે ? એથી શું પુણ્ય છે ? અને એમ કરવાથી શા વિજય અથવા લાભ થવાનો હતો તે કોઈના જાણવામાં નથી. માત્ર રીવાજને ખાતર જ એમ કરવામાં આવેછે. આવા પવિત્ર દિવસે રાજાએ કોઈ પુણ્યનું પવિત્ર (ગ્રાણીનું દિત યાપ એવું) કામ કરવું જોઈએ તેને બદલે હિંસાનું અપવિત્ર (ગ્રાણીનું અદિત કરનાર) કામ શા માટે કરવું જોઈએ ? કોઈ પણ કોમના કોઈ પણ ધર્મપુસ્તકમાં દેવ નિમિત્તે હિંસા કરવાથી પુણ્ય અથવા ફાયદો યાપ છે એવું કહેલું નથી પણ ઉલટું પાપ યાચછે એમ કહેલુંછે. આ વિષે હિંદુ ધર્મના, ' શ્રીમદ્ ભાગવત'નું પ્રમાણ આ નીચે ત્રીજા કારણમાં લખ્યું છે તે વાંચવાથી ખાતરી થશે. અને મુસલમાન તથા પારસીના માટે તેમનાં ધર્મશાસ્ત્રોનાં આગળ ચોથા પ્રકરણમાં પ્રમાણ લેવા છે તે વાંચવાથી ખાતરી થશે.

(૩) પ્રાચીન કાળમાં યાપિ લોકો દેવ પ્રસન્ન

અર્થે અશ્વમેધ, ગોમેધ, ઋક્ષમેધ, વગેરે યજ્ઞ કરતા હતા, તેને અનુસરીને દાહના રાજવંશીઓ તથા ઉચ વર્ણના સંદગ્રહસ્વો કર્મિત્વ યજ્ઞ કરેછે તો તેમાં કેટલીક વખતે પણનો દોષ કરેછે તે પણ ઉપરના જેવું જ દોષિત કામ છે. કાષ્ટ પણ છવને દુઃખ દેષ, પોતાનું કે બીજાનું સારૂ ઇચ્છું એ નીચામાં નીચું કામ છે. દિ'દં પ- મેશાસોમાં યજ્ઞ નિમિત્તે દિ'સા કરવાની સાર મના કરેલી છે. શ્રીમદ્ભાગવતના ચોથા સ્કંધના ૨૫ મા અધ્યાયના ૭-૮ મા શ્લોકમાં નીચે પ્રમાણે કહ્યું છે:—

પ્રાચીનખલુર્દિ નામના રાજાએ પોતાની હજી પરિ-
પૂર્ણ કરવા સાર વેદને અનુસરીને યજ્ઞ કરી દહારો પણ-
ઓને મારેલાં તે જોઇતે પ્રમાણે ન કરવા શ્રી નારદજીએ
તે રાજાએ નીચે પ્રમાણે કહ્યું:—

શ્લોક.

મો મો પ્રજાવતે રાજન્ પદાન્ પદય સ્વવાડ્યવરે ।
હંષ્ટા પિતાન્ જીવસંધાન્ નિર્વૃણેન સહસ્રશઃ ॥ ૭ ॥

૧ અશ્વમેધ—એ યજ્ઞમાં રાજાએ પોતા છાત્રી ખૂટી તેને બાંધવાની સરત કરતા તે ઉપરથી એ નામ પડેલું છે. પોતાને મારવાથી અશ્વમેધયજ્ઞ થાય છે એમ નથી. ઈશ્વરની પ્રેમ ભક્તિ-
તું નામ પણ અશ્વમેધ યજ્ઞ છે.

૨ ગોમેધ—ગો સહજ અનેક અર્થમાં પ્રવર્તે છે ગો એટલે ભૂમિ, અર્થાત્ સુદૃઢ ભૂમિ ઉપર હવન કરવો તે. માએટલે મધુર વાણી એવો અર્થ પણ થાય છે. જાયને મારવાથી ગોમેધ થાય છે એમ નથી.

૩ ઋક્ષમેધ—(અ-નરિક્ષ-ન-નમ) ઉગે નદિ એવા પા-
ન્યના બીજનો દોષ કરવો તે. બકરીને મારવાથી ઋક્ષમે-
ધયજ્ઞ થાય છે એમ નથી.

एते त्वां संप्रतीक्षन्ते स्मरन्तो वैशसं तव ।

संपरेतमयः कूटः छिदंत्युत्थितमन्यवः ॥ ८ ॥

સાંવાર્ય.

હે રાજન્ય તેં યશમાં હાનશે પશુઓને માર્યાં છે, તે સુધર્માં તારી વાટ જોઇ રહ્યાં છે અને તને વારંવાર સંભારે છે; સુખમ તું મરી જઇશ ત્યારે તેઓ તને તેવાં જ હથીઆરો વડે કાપશે. (આ પ્રમાણે કહી નારદજીએ પ્રાચીનમહર્ષિ રાજને તે પશુઓ નજરે દેખાડ્યાં, તે જોઇ એ રાજાએ ભવભિત થઇ કહ્યું કે હવેથી હું તે પ્રમાણે નહિ કરું.) આ પ્રમાણે હિંદુ ધર્મશાસ્ત્રના મોટામાં મોટા પુસ્તક શ્રીમદ્ભાગવતમાં કહેલું છે, તે તેનું ઉદ્ધવન કરી યજ્ઞ નિમિત્તે તથા બીજી કાઠપણ પ્રકારની દેવ નિમિત્તે હિંસા કરવી એ કાઠ પણ સમસ્ત બ્રાહ્મણને યોગ્ય નથી.

(૩) પ્રયોગ નિમિત્તે થતી હિંસા:—પક્ષીઓ, દેડકાં, બિલાડાં, કૂતરાં વગેરેથી માંડીને ઘેઘ સૂધીનાં મોટાં જીવતાં પ્રાણીઓ ઉપર હથિયાર વડે કાપકૂપ કરવાથી તથા તેઓના શરીરમાં ઝેરી એવ દાખલ કરવાથી જેવી અસર થાય છે તેવી અસર માણસમાં થાય છે; એવી સમજથી જ નાંવરો ઉપર અખતરાઓ કરી દરદો ઓછાં કરવા ઉપાયો શોધવા માટે જીવતાં પ્રાણીઓ ઉપર કમકમાટ ઉપજાવે તેવી રીતે પ્રયોગો અર્જુનાવશમાં આવેછે; તે એવી રીતે કે—મરીજ બિચારાં પ્રાણીઓનાં જૂદા જૂદા અવયવો કાપી નાખેછે; તેને હાડ ને બેદી નાખે છે; તેની બીજકુદ ચામડી ઉતારડી નાખવામાં આવે છે; દેવતાના સખત તાપ ઉપર શોકવામાં આવે છે; ધનધનતા પાણીમાં ઉકાળવામાં આવેછે; જીવતાં પકવવામાં આવેછે; મુંગળાવી નાખવામાં આવેછે;—

હામ દેવામાં આવેછે; એર આપવામાં આવેછે; ટાંઢથી ઠારી, મારી નાખવામાં આવેછે અને જૂખમાં મારી નાખવામાં આવેછે. આવી રીતે લાખખો પ્રાણીઓના જીવ અત્યાર સુધીમ્ન લેવામાં આવ્યા છે. આ દિંસા કેવળ બેસમજથી યાચછે, કારણકે જીવતાં પ્રાણીઓ—પછી તે નાનાં હો કે મોટાં હો—તેમને માત્ર એકસ પ્રકારના અખતરાને સાફ ઉપર દર્શાવ્યા પ્રમાણે રીજાવી રીજાવીને, તંરફાવી તંરફાવીને મારવાં એના જેવું નિર્દય, ધાતકી, કમકમાટ છૂટાવે, રૂંવે રૂંવાં ઉભાં કરે એવું કામ ખીજું કયું હશે? વિસાપતના સોકો જે વિશેષે કરીને માંસાહારી છે તેઓએ પણ ઉરકેરાઈ જાધને વિવિધેકરન (અખતરાઓ માટે પરુવધ) ના પ્રયોગો બંધ કરવા માટે યુરોપમાં મોટી મોટી મંડળીઓ સ્થાપી છે, તેનું બનુકરણ જા દેશના દયાળુ અને સમજી સખસોએ કરવું જોઈએ. અને આ દેશના આગેવાન, ગૃહસ્થોના શ્રમથી મુજબમાં ધી ઇન્ડિયન એન્ડીવિવિસે. કેશન સોસાયટી સ્થપાઈ છે તેમાં દરેક સમજી માણસે જાગ લેવો જોઈએ. કારણકે સદરજુ અખતરાથી કાંઈ ફામદો થતો નથી પણ ઉમરું તુકયાન અને મહા પાતિક યાચ છે, તે વિરે ડોક્ટરો વગેરેના મત નીચે મુજબ:—

મોટામાં મોટો સર્જન મોઠો લોસનટ્ટે લખે છે કે—“ જીવતાં પ્રાણીઓ ઉપર વાદકાપ કરવી એ જ. ગલી જમાનાની નિશાની છે. ડોક્ટરને એથી કાંઈપણ મદદ મળી નથી, બલકે ધણીવાર એથી ખોટું રસ્તે દોરાઈ ગયાછે. ” ખીજે ડોક્ટર સર ચાન્સે બેલ લખેછે કે—“ એ ખાનાથી કેમ રોધ કદી થઈ નથી; વેલકસાઅના ખરા વિચારને બદલે મોટી જુગો ચલી મારી છે. ” આ ધાતકીપણને લોડ રોકટજરી “ એક ધિઘારવા લાયક પાપ ” કહે

છે. બુદ્ધિસિદ્ધિમાં લખ્યું છે કે—“ આ કામ પરમકૃપાળુ પર-
મેશ્વરની સામા સમજા ગુન્હામનિા નીચો ગુન્હો છે અને
સર્વ પાપોમાંનું મોટામાં મોટું પાપ છે. ” એવા સેંકડો મો-
ટા પુરોના મત આપી ચકીરું. માટે દયાની લાગણી ધ-
રાવનારા દરેક સમજી મનુષ્યે પ્રયોગ નિમિત્તે થતી હિંસા
અટકાવવા બનતા ઉપાયો યોજવા જોઈએ.

(૪) ધીજાં કારણથી થતી હિંસા:—તેના પ્રકાર
નીચે મુજબ:—

(૧) “કૂતરાં હડકાયાં થશે તો તેઓ માણસને તથા
ખીજાં જનાવરોને કરડી તેઓના પ્રાણ લેશે. ” આવી સ-
મજથી સારી હાલતનાં કૂતરાંને બંરવસ્તીમાં એર મિશ્રિત
ખોરાક ખવરાવી કે સુંધારી તેમના પ્રાણ લેવામાં આવેછે, એ
ધણું જ નિર્દયતાનું કામ છે. બિચારાં દરતાં દરતાં ને ગેસ
કરતાં કૂતરાં, એકદમ ભોંપ ટાંટીઆ ધણી પગવારમાં પો-
તાનો અમર આત્મા તણ દેછે એવોં ત્રાસદાયક અને કમ-
કમી ભરેલો દેખાવ જોઈ હિંદુઓનાં મન ધણાં જ દુઃખાયછે;
એટલું જ નહિ પણ બીજી યાત્રિનાં સમજી માણસોના હ-
દયમાં પણ દમાનો પ્રવેશ થાયછે તેથી તેઓ પણ અરે
રે ! તોળા ! તોળા ! એમ કલા વગર રહેતાં નથી.

આ સુધરેલા રાજ્યમાં ચાંદી પડેલા બળદને હાકિયાને
તથા ગળ ઉપરાંત બાર બરવાને મના કરવામાં આવેલીછે,
પરંતુ આવાં અકલ્પવાળાં જનાવરો ઉપર નિર્દયતા ભરેલી
નજરથી જોવામાં આવે છે એ ખેદકારક છે. ખીજાં જ્યાં
જનાવરો કરતાં કૂતરાંમાં વધારે અકલ્પ હોય છે, પણ જેમ
ધણી સરસ બુદ્ધિવાળા છોકરાને બહારીએ નહિ તો મૂર્ખ રહેછે,
અને નફારા માણસની સોજતથી બચડે છે તેમજ આ

સામા કૂતરાને શીખવતા નથી તેથી તેઓની અકલ્પ આ-
પણા જોવામાં આવતી નથી. પણ બીજા દેશોમાં તો તે
ઘણા ઉપયોગી માત્રમ પાયા છે. તેઓ ચોરી કરવામાં, એક
ઠેકાણેથી બીજે ઠેકાણે કાગળ લેઈ જવામાં, સાથે ફરવામાં
અને ગમ્મત આપવામાં ઘણા ઉપયોગી છે, અને તે કેટલીક
વખતે માણસોના જનપલ્લુ બચાવે છે. વળી તે એટલા બધા
માયાબુ છે કે પોતાના મોલિકનું મૂલ્ય ઘવાથી તેના શોક-
માં કોઈ કોઈ વેગાએ પ્રાણુ લાગ કરે છે. એવા ઉદાહરણો
ઘણા પુસ્તકોમાંથી મળી આવે છે. આવા ઉપયોગી પ્રાણી-
ઓના વિના અપરિણે પ્રાણુ લેવા એ તો જલ્દી જ અયોગ્ય
કહેવાય. આવી રીતે કૂતરાં, આગળ ઉપર હડકાનાં ન થાય,
તેને માટે આ નિર્દેશતા જરેઓ ઉપાય અવકાશો લેવાય છે તો
હું પૂછું છું કે કેટલાંક માણસો પણ કેટલીક વખતે બીજાં
માણસોનાં જન લેનાર (ખૂની) નથી નીચડતાં ? અને જો
નીચડે છે તો તેઓને માટે આ કૂતરાંના જેવો આયુષ્યમેતી
વાળો ઉપાય લેવો યોગ્ય મણારો કે શું ? ના. 'કદી નહિ.
સારે સારા માટે આવા ઉપયોગી પ્રાણીઓના પ્રાણુ એવા કા-
રણ માટે જોવા જોઈએ ? કૂતરાં હડકામાંથી થતાં અટકાવન

• સારી હાલતનું કૂતરું કરડાણું થાય તો તેને હડકવા
હાથે. ઇ, એમ પાત્રી કેટલીક વખતે મારો તાખવામાં
આવે છે. અમર કેટલીક વખતે માણસને સારી હાલતનું કૂતરું
કરડવા છતાં હડકાયુ કરડ્યું છે, એવી દેશતથી તેઓ દેખક
ખાઈ મરણ પામ્યાનું પણ સંશયવામાં આવ્યું છે માટે આવી
વખતે તેવા કૂતરાંનો તથા માણસોનો જવાબ થવા સાર આ
નીચે હડકવાનાં ચિન્હ, કે જે આઉન ઇન્સ્ટીટ્યુશન
નામની ઇમેજ મંડળીએ પ્રસિદ્ધિમાં - મૂકેલાં છે તે
જાણીએ છીએ:-

વાનો ખરો ઉપાય એ છે કે:—જે વસ્તુ ખાવાથી અથવા
ખીજા કોઈ કારણથી તેઓ દુઝકામાં યાવશે તે વસ્તુ અથ-
વા કારણનો સોધ કરી તેનો નાશ કરાવવો જોઈએ. કદાપિ
તે વસ્તુ અમર કારણ જણવામાં ન આવે તો માલકી પ-
ગરનાં રખડતાં કૂતરાને માટે એક દુધ કરાવી તેમાં તેઓ
ને રાખવા તેથી દુઝકામાં યવાનો દર રહેશે નહિ અથવા
સ્ત્રી અને પુરુષ જાતિને જૂદાં જૂદાં રાખવાથી તેમની વૃદ્ધિ
થશે નહિ. આનું ખર્ચ સરકારે લોકલક્ષ્માંથી અથવા મ-
હાજનોએ ધર્માદ્ય દુઝમાંથી કરવું જોઈએ. ગમે તે રીતે
પશુ ખીજાને હિંસા કરવામાં ઉત્કેષ્ણારં અને હિંદુઓનાં
મન દુષ્ટાવનાર કૂતરાં મારવાનો તાસદોષક રીવાજ બંધ
કરવાની જરૂર છે.

(૨) “નીરખ્યોગી પશુ-પક્ષીઓની ધાન કરવામાં કાંઈ

“ દુઝકાવાનું દરદ તેમાંમ વચનાં કૂતરાંમાં અને ગમે
તે વખતે યાય છે. દુઝકાવેલા કૂતરાંની રીતભાવ બદલાઈ જા-
ય છે; તે ત્રિસસ, લોકાતુર અને બીડીઓ બને છે; તેને બ-
ટકું ગમે છે અને બીજા કૂતરાંની સોબતથી દૂર રહેવા
છાડે છે; જે કાંઈ ગળી આવે તેને કરે છે; દુષ્ટમાં લડાયાં
લે છે અને વિચિત્ર થઈ એકાએક ચતાં અવાજથી ચીડાય
છે; ગજામાં બધું કાંઈ બટકયું હોય તેમ પોતાનું મથું પ-
ગથી ખંજવાળે છે; મોંમાંથી પ્રુષ્ઠ લાગ પડે છે; અવાજમાં
ફેરફાર યાય છે; પોતાના ધણી અથવા બીજા જનાવરો વ-
ગેર ઉપર ધસારો કરી દોડે છે; બીજા કૂતરાં જેતાં ગદ
ચીડાય છે; દરદની સરખાવમાં બીજા કૂતરાં તેનાથી બીજે
છે ને દૂર રહે છે; પાણીથી બીટા નથી. એક બીજા જતના
દુઝકામાં નીચડું જડણુ હમતાકાદ થઈ જાય છે તેથી કરડી
સાકાઈ નથી. ”

પાપ નથી. અને એવા પ્રાણીઓની ઘાત કરવામાં ન આવે તો તેમની વસ્તી ઘણી વધી જઈ માણસને પીડાકારી થઈ પડે." આવી સમજથી તેઓની હિંસા કરવી વ્યાજબી નથી કારણકે સૃષ્ટિમાં એવો નિયમ છે કે, જેની ઘણી વૃદ્ધિ થાય તેનો પાછો ક્ષય પણ પોતાની મેજે જ થાય છે. જેમકે:— એક જાતની માછલી થાય છે તે દર વખતે ચાલીસ લાખ ઇંડા મૂકે છે. એટલાં બધાં છવે તો પાર, વિનાનાં થઈ પડે પણ બીજી જાતની માછલી એ ઇંડાને તથા બચ્ચાં નીકળે છે તેમને ખાઈ જાય છે તેથી ઘણાં વધી પડતાં નથી. એ જ પ્રમાણે જેની જે પ્રમાણે વૃદ્ધિ તેનો તે જ પ્રમાણે ક્ષય થાય છે. અને એ જ નિયમને અનુસરીને વૃદ્ધિ પામેલાં પશુ-પક્ષીઓનો પણ કુદરતી નિયમ પ્રમાણે કુખાળ અથવા રોગાદિ ઉત્પન્ન થઈ પાછો ક્ષય થાય છે એટલે તે વધીને માણસોને પીડાકારી થઈ પડતાં નથી. હજારો વરસથી જ્યાં હિંસા થતી નથી ત્યાં હમણાં પણ પશુ-પક્ષીઓની મનુષ્યને પીડાકારી થઈ પડે એવી બીડ જોવામાં આવતી નથી. માટે વસ્તી વધી પડવાની દેશવધી કેઈ પ્રાણીની હિંસા કરવી નહિ અને નિરપયોગી પ્રાણીની હિંસા કરવામાં પાપ નથી એવું મોઢાં ખારતું નહિ કારણકે તેને પણ આત્મા હોય છે.

(૩) " સૂક્ષ્મ જંતુઓ કાંઈ કામના નથી." આવી સમજથી પણ તેઓનો નાશ કરવો વ્યાજબી નથી. કારણ કે— " કોઈ પક્ષીએ એક દિવસ છવનારો હોય અથવા એવું જ કોઈ વૃક્ષ કેવળ નિરપયોગી દેખાય તોપણ તેને આ સૃષ્ટિમાં કાંઈ પણ કામ કરવાનું હોય છે. પશુ તે કામ તિરણ શુદ્ધિથી તપાસ કર્યા વગર પશુ

આવતું નથી. જેમકે:—આ પુસ્તકમાં વર્ણવેલા પ્રાણીવર્ગ વર્ણનના ચોથા વર્ગના ચોથી જતના કીડા જે પરવાળાંના કીડા જે નામથી ઓળખાવ હિ તે આપણા માટે નથી જમીન તથા પરવાળાં બનાવેછે. વળી મધમાખ, મધ તથા મીઠું બનાવવા ઉપરાંત ઝાડને ફૂળ આપવાના કામમાં મદદ કરેછે. વળી પાણીમાં રહેનાર માછલાં તથા પેરા વગેરે સક્ષમ જંતુઓ આપણી અને ખીજાં પ્રાણીઓની આરોગ્યતા જાળવવા માટે પાણી સ્વચ્છ કરવાનું કામ કરેછે. એ જ પ્રમાણે ખીજા સક્ષમ જંતુઓ પણ કામના છે. વળી તેઓને પણ પોતપોતાની છાંદગીનું સુખ હોયછે અને જીવવાની ૨ ઇચ્છા તથા મરણનો ભય

૧ ફૂલમાં જે હાથા તંતુ એટલે 'કેસર' હોયછે તેમાં કેટલાક 'શીકેસર' અને કેટલાક 'પુકેસર' હોયછે. પ્રત્યેક પુકેસરની ટોચે એક ગોળી હોયછે તેમાંના બીજાને 'પરાગ' કહેછે. એ ગોળીઓ પાડેછે એટલે ફૂલને શી કેસરથી હાથી દોવાથી તેમાંના પરાગ તેના ઉપર પડેછે તેથી ફળ આવેછે. પુકેસર અને શીકેસર ભૂંડાં ભૂંડાં ઝાડપર હોયછે તે વારે એક ફૂલનો પરાગ ખીજા ફૂલ, કને જવાથી ફળ આવેછે; અથવા મધમાખી વગેરે ફૂલખાનારાં પ્રાણી મધ ખાવા માટે પોતાની લાંબી ચાંચ ફૂલની અંદર ધાલેછે તેવારે તેમની ચાંચને પરાગ વળગી તે ખીજા ફૂલપર ભથ્થે તે વારે તે લાં પડેછે તેથી ફળ આવેછે. (વાંચનમાળાની સાતમી આપણને પાડ ૮૨ માં જુઓ.)

૨ જેન સાજામાં લખ્યું છે કે:—એક દેવ, પોતાનો પુનર્ભવ જુઠ્ઠો યવાનો છે. એમ માલુમ પડવાથી યજ્ઞે અફરોસ કરવા મંડયો અને પોતાના મિત્ર દેવને બોલાવીને પોતે જુઠ્ઠો અવતાર ધારણ કરે એટલે પોતાને મારી નાખવાનું વચન લીધું. આયુષ્ય પૂરું કરી દેવ જુઠ્ઠ યજ્ઞે એટલે કબજત પ્રમાણે પેલો મિત્ર દેવ તેને મારવા આવ્યો ત્યારે જુઠ્ઠે (તેને વાંચા યવાવી) કહાવાલા કરી

પણ હોયછે, જેથી તેમનો સ્પર્શ કરતાં જ તેઓ મરણના ભયને લીધે નાસબાગ કરેછે. શ્રી. (વિષ્ણુ પુરાણમાં કહ્યું છે કે—

સ્તોક.

અમેદય મધ્યે કીટસ્ય સુરેદ્રસ્ય સુરાલયે ।

સમાના જીવિતાકાંક્ષા તુલ્યં મૃત્યુમયં દ્વયોઃ ॥

અર્થ.

વિદ્ય (નકે) માંહેલા કીડાને અને દેવલોક માંહેલાં ઇંદ્રને જીવવાની ઇચ્છા તથા મરણનો ભય એ બે સરખાં હોય.

(૪) “ ચાંચક, માંકક, મચ્છર, જૂ, જૂઝા વગેરે સૂક્ષ્મ જંતુઓ મનુષ્યને પીડા કરેછે માટે તેઓનો પણ નાશ કરવામાં પાપ નથી.” આવી સમજણી પણ તેઓનો નાશ કરવો બ્રાહ્મણી નથી. કવીશ્વર દશપતરામે કહ્યું છે કે—

દોહરા.

મલિન રહે જો માનવી, સાફ સજે નહિ સેન,

જૂ, માંકક ને જીવડાં, આપે પીડા એ જ. ૧

પદ પેરે નહિ પંડપર, જર્મીન મલિનમાં જાય;

તો તેને મચ્છર લુગ્યા, ખાંતે ખોતરી ખાય. ૨

ઉપર સખેલા સૂક્ષ્મ જંતુઓ અસ્વચ્છતા રાખવાથી ઉત્પન્ન થાયછે, તેથી અસ્વચ્છતા રાખનાર મનુષ્યોને તેની પીડા વેડવી પડેછે; સ્વચ્છતા રાખનારને વેડવી પડતી નથી. માટે ખરૂં જોતાં તેઓ આપણને સ્વચ્છતા રાખવાનો બોધ આપવાનું કામ કરેછે. તેમ છતાં કદાપિ પારખી બપરા (પીડા)

મને મારીશ નહિ અને અહીંઆ થાયું-સુખ છે અને હું મહી સીઓનો સ્વામી છું. આ પ્રમાણે કહેવાથી દેવ તેને માર્યો વગર પાછો મર્યો. વાચનાર ! આવી મળમૂત્ર વગેરે દુર્ગંધવાળી વસ્તુનો ભક્ષ કરનાર બ્રાહ્મણને પણ પાતા. જીવતર રેહી બંધુ વંશાણું છે ?

ન જાણનારે તે જાતુઓથી મનુષ્યને ઘોડી પીઝા ચાપ તો તેને માટે તેઓને દેહાંત (જીવથી મારવા) ની શિક્ષા કરવી યોગ્ય નથી. માટે તે અદ્ય પીઝાકારી પ્રાણીઓને રથાન બ્રહ્મ કરી દેવાં, એ જ તેમણે કરેલા અપરાધની શિક્ષા યોગ્ય ; આસેછે. પંછી તેમનો નાશ તો કુદરતી નિયમ પ્રમાણે મર્ધ જ જવાનોછે. અને ફરીથી ઉત્પન્ન ન થાય તેને માટે સ્વચ્છતા રાખવી.

વળી નાના જાતુઓ તરફ નિર્દય થવાથી આખરે મોટા પ્રાણીઓની હિંસા કરવાનું શીખાયછે, આપણામાં કહેવન ■ કે— “ માંખ મારે તે માણસ મારે. ” તે વિષે એક વિદ્વાન ઇંગ્લેન્ડે લખ્યું છે કે:—

From being cruel to Little animals, we are led to become cruel to our fellow creatures; and thus by and by may do very wicked actions. When we are tempted to hurt or kill such creatures, we should consider how, we should like if any greater being than ourselves were to do the same by us——
Moral Class Book.

અર્થ.

નાના જાતુ તરફ નિર્દય થતાં થતો આપણા જાતિ ભાઈઓ તરફ પણ એવા થવાનું શીખાય છે. અને આ પ્રમાણે ધીમે ધીમે આપણાથી ઘણાં કુકર્મ થાયછે. કોઈપણ પ્રાણીને હાજ કરવાનું અથવા મારી નાંખવાનું જ્યારે આપણને મન થાય ત્યારે આપણે વિચારવું કે, આપણાથી કોઈ બીજે મોટા પ્રાણી આપણને તે પ્રમાણે કરે તો આપણને કેમ થાય ?

(૫) કેટલાંક અજ્ઞાની અને નિર્દેવ માણસો વિના કારણે જિવાણું ગરીબ અને નિરપરાધી પ્રાણીઓને રમત ગમતમાં દુઃખ દેછે તથા છવથી મારી નાખેછે. આ વિષે મૂળજાતી વાંચનમાળાની ચોથી ચોપડીમાં લખ્યું છે કે:—

મનહર છંદ.

ગમે તેમ રમે કેઈ સમે. જન જમે તારે,
દયા તજી દમે પ્રાણીને પરાધી રજામાં;
હાં તો પત્ર તોડે પછી છોડે, હાં તો આંખ ફોડે,
હાં તો મારે જોડે કે હથોડે ઘટે ધૂળમાં;
એવો અનરથ કરે અરથ વિનાનો અતિ,
અકલ્પ વિનાનો આમ મેલે જાડ મૂળમાં;
તજે તમે તેવાં પાપ પ્રથમથી કરી આપ,
પ્રભુ પ્રીતે પારી પ્રેમ પ્રાણીઓના દૂળમાં.

ચરણાડુળ છંદ.

પત્ર પાખિને પડી તોડે, રાજ્ય યજ્ઞ જોવાને છોડે,
કેક મુંગાએ ફાંસીં ધામે, દારૂ પમે તરડવા બાળે;
ચળી કાંઠા સોય જ કેરી, ધોંધી હાથે ધર નમેરી,
પછી ખર ને ગલોલ મારે, તે પાપી પિતમાં ન વિચારે.

આવી રીતે મૂરીબ પ્રાણીઓને ધમ્મ કરવી અથવા છવથી મારી નાખનાં એ તો બહુ જ નિર્દયતાનું કામ છે. “હાડીઆને મન દસતું અને દેડકાના પ્રાણ જાળવ,” એ કહેવત જોતું કદી પણ કાલજે કરતું નહિ. ઉગ્રમાંમાં આજ-તી વાંચનમાળાની ચોપડી ન્યુ રૉયલ રીડર નંબર ૧ માં લખ્યું છે કે:—

I am a little fly. Yes, only a fly. And yet why should you or any one treat me ill? Though I am

so small and weak, I too am one of God's creatures, for He made me.

You are strong; I am weak. Yet God does not mean you to use your strength to hurt a little creature like me.

He gave me life, and fitted me to enjoy it. Let me, then, live out the life which He has given.

All the wise men that ever lived could not have made such wonderful wings and eyes God has given me.

અર્થ.

હું એક નાની માખી છું—હા, માત્ર માખી જ; પ. રંતું તમે અથવા ખીલું કોઈ મને શા માટે પત્તે ? જો કે હું આટલી નાની અને કમતાકાર છું તો પણ હું પરમેશ્વરનું બનાવેલું પ્રાણી છું. તમે જોશવર હો, હું બળદીન છું. પરંતુ પરમેશ્વરે તમને મારા જેવા નાના પ્રાણીઓને ધૂળ કરવા સારું બળ આપ્યું નથી. પરમેશ્વરે મને છ. દગી આપી છે અને છ. દગીનું સુખ ભોગવવા આપ્યું છે તો તેમ કરવા હો. દુનિયામાં ઘણેકો કોઈ કામમાં કામો માણસ પણ પરમેશ્વરે અમને આપેલી પાંખ, પગ અને આંખ બનાવવાને સક્તિવાન થશે નહિ.

(૬) રક્ષામાં બેદરકારીપણે આસવાધી, કેટલીક વસ્તુઓ વગર જોયે ખાવાથી, રાત્રે ભોજન કરવાથી, તેલ, ધી, ગોળ વગેરે પ્રવાહી પદાર્થો ભરેલાં વાસણો ઉપાડાં ચૂકવાથી અને દીવે લાંબાં નહિ લાંકવાથી સદમ હોવો તથા કેટલીક વખતે મોટા હોવો પણ મરે છે. આ બાબત ઠગણ રાખી સંભાળથી પતવું જોઈએ. આપણને આખા આપી છે તેનો સદુપયોગ આઠેકણે કરવાનો છે. આથી ધાંધ

ખર્ચ થવાનું નથી પણ ઉઘટા બે ફાવે છે. એકે તો જીવ જીવનું રક્ષણ થવાથી પુણ્ય થાય છે અને બીજે ફાવે છે પોતાના દેહનું પણ સંરક્ષણ થાય છે. ઉધાડી મૂકેલી પ્રવાહી ચીજો વગર તપાસે આધારી તથા રાત્રે બોજન કરવાથી જીવ જીવો આપણા આધારમાં આવે છે. તેથી કેટલીએક જાતના રોગ ઉત્પન્ન થવાનો સંભવ છે; એટલું જ નહિ પણ કાંઈ જેરી જીવ અથવા ગરોળી વગેરેનો મલ આધારમાં આવવાથી કેટલીક વુખતે માણસ મરણ પણ પામે છે. રેતામાં બેઠરઠરીપણે આશ્રવાથી પણ કેટલીક વખતે મોટા જીવ ચમદાઈ મરે છે અને કેટલીક વખતે વીંછી, સાપ, વગેરે જેરી જીવો પણ નીચે આવવાથી તે માણસને કરડે છે તેથી માણસ મૂર્ખો પીધ બોગવે છે તથા કેટલીક વખતે ખતે મરણ પામે છે. માટે હાંડવામાં તથા ખાવા પીવે વગેરેમાં અવલોકન કરવાની ટેવ બહુ ફાવેલાઈ છે. જીવ જીવના સંરક્ષણ માટે માનવપર્યે સાસ્રે એટલે મનુસ્મૃતિના હા અખ્યાયમાં નીચે પ્રમાણે કહ્યું છે:—

“ જીવજીવના સંરક્ષણ માટે રાત્રે અથવા દિવસે સદા ચાલતી વખતે શરીરને દુઃખ પડતું હોય તો પણ તેણે આસપાસ એકાંતે પૃથ્વી ઉપર ચાલવું. ”

આ પ્રમાણે એક કીડીથી તે કુંજર (હાથી) સુધીના તમામ પ્રાણીઓને સરખા મણી તેમનું સંરક્ષણ કરવું અને તેઓને પણ તેમના આત્મા આપણા આત્મા જેવા જ વહાલા છે એમ ખારી તેઓની હિંસા કરવી નહિ. દારણ કે હિંસા કરવાથી પાપ થાય છે - અને તેથી દુર્ગતિ પમાય છે, એવું સર્વ ધર્મનાં શાસ્ત્રોમાં કહેલું છે. આમ છતાં હિંસા લોકો કહે છે કે—અમને હિંસા કરવાથી પાપ થતું

નથી, પરંતુ એ કહેવું તદ્દન સ્વાર્થબુદ્ધિનું અને ભૂષ ભરેલું છે. કારણ કે—“પાપ” શબ્દનો અર્થ “કાર્ષણ્ય પ્રાણી-
નું અન્યાયથી અહિત કરવું” એવો થાય છે તો તમે
દિર્ઘદૃષ્ટિથી વિચારે કશું કે, હિંસા કરવાથી પ્રાણીનું
અહિત થવું નથી ! વળી તમે અનીતિ, ચોરી અને
વિશ્વાસઘાત કરવામાં પાપ થાય છે એવું તો ખુલ્લી રીતે
કહોછો તો શું હિંસા એ અનીતિ નહિ ? વળી પ્રા-
ણીઓનું વહાલામાં વહાવું જે શ્રવિત, તે બળાકારે છી-
નવી સેવું એ ચોરી નહિ ? વળી જે પ્રાણીઓ આપણો
વિશ્વાસ કરી આપણે પરચ વસે છે તેનો વધ કર્યો એ
વિશ્વાસઘાત નહિ ? આ ઉપરાંતી સમજવું કે અનીતિ,
ચોરી અને વિશ્વાસઘાત એ ત્રણે ગુન્હા હિંસામાં સ-
માવેલા છે. માટે હિંસા કરવાથી પાપ થાય છે એ સિદ્ધ છે.
વળી તે લોકો કહે છે કે, અમે અમારી માત્રાની વસ્તુને
મને તે રીતે ઉપયોગ કરીએ તો અમને પાપ થતું !
આ કહેવું પણ તેમનું ભૂષ ભરેલું છે. કારણ કે શરૂ થાય છે
તમે તમારા પૂત્રને કાષ્ટ નિર્ણય વસ્તુ સાંખી મુદ્દના ઉપયોગ
સાર આપી પણ તે તેનો એકદમ મેરડુપયોગ કરી નાશ કરે
તો તમે તેને અધરીત કામ કર્યું કહેશો કે નહિ ? અને
તે જ પ્રમાણે તમને કુદરતે સાંખી મુદ્દના સ્ત્રીના તમને તમા
ખીજાઓના સુખને સાર બહેલી સંજ્ઞા વસ્તુનો એકદમ નાશ
કરી માત્ર તમારું જ પેટ બરોણે તો તે કામ મેરડું અધરીત
કહેવાય કે નહિ ? અને કહેવાય તો તેમાં ખુપ શા માટે
ન હોવું જોઈએ ?

મનુષ્યવાત.

(૭) આપણે ઉપર મનુષ્ય નિવૃત્તિ બોલ્યા છે.

હિંસા નહિ કરવા વિષે લખ્યું, તેવાં પ્રાણીઓની હિંસા કરવામાં સંન્યપ્રકરણી ચુન્દો મણતો નહિ દોષાથી તથા તેમ કરવાથી પાપ થાય છે એવું માંસાહારી લોકો માનતા નહિ દોષાથી તેઓની હિંસા કરતાં તેઓ કંઈ પણ આંચકો ખાતા નથી પરંતુ મનુષ્યધાત કરવામાં સંન્યપ્રકરણી ચુન્દો મણતો દોષાથી તથા તે કરવામાં પાપ થાય છે એવું ઘણા લોકો માનતા દોષાથી મનુષ્યધાતના કેદ કવચિત્ જ નમે છે.

મનુષ્યધાતના મૂખ્ય પ્રકાર નીચે પ્રમાણે થઈ શકે:—

- (૧) સ્ત્રૂન. (૨) મનુષ્યચઢીદાન.
- (૩) સતિ યવું. (૪) આત્મઘાત કે આપઘાત.
- (૫) ગર્ભઘાત અને પાલ્લહત્યા.

(૧) સ્ત્રૂન:—આગળ મુસલમાન વગેરે સંન્યઓના અમલમાં કમારા, લૂંટારા, ચોર, બંધિયારી, દેથી વગેરેથી માણસોનાં ખૂન ધણાં નીપજતાં હતાં, પણ હાલ આંચકા પ્રતાપી અને સુધરેલા હરિજન સંન્યના અમલમાં પાકો બદોખરત દોષાથી ધણાં જ ચોરાં ખૂન ધર્તાં જેવામાં આવે છે. ખૂની માણસને સંન્યકર્તા તરફથી ક્રોધાંત (જીવથી મારી નાખવા) ની શિક્ષા કરવામાં આવે છે, અને તે ઉપરાંત મુખ્યા પછી રૌરવનકુંડની શિક્ષા ભોગવવી પડે છે. આવી રીતે મનુષ્યભવ રૂપી મહા મણીનો નાશ કરનાર મનુષ્યને, પોતાનો અંમર આત્મા પારકા હાથે તિલ વેદના ભોગવી જગત્કારે તણ દેવો પડે છે તથા મુખ્યા પછી રૌરવનકુંડ

• સંન્યકર્તાએ ખૂની માણસને બીજાં માણસો એવું કામ ન કરે તે મઠિ યોગ્ય શિક્ષા તો કરવી જોઈએ જ પણ દેહાંત (જીવથી મારવા) ની શિક્ષા મઠિ કેટલાક વિદ્વાનો પાસે લે છે. ફાંસીની શિક્ષા મઠિ એકેરીઆ, વાઇકેડી-

અસંખ્ય વર્ષો સુધીનું દુઃખ વેઠવું પડે છે. માટે હે મનુષ્ય ! આ સંસારના યોગ સુખના માટે આવું અમાધ દુઃખ શા માટે માગી લેવું ? ખીમને મારી તું તારી ખૂરી મતલબ પૂરી માડવા ઇચ્છે છે પણ પ્રથમ તો તારા આયુષ્યનો જ નીરધાર ક્યાં છે ? કબની અણી ઉપર પડેલા ઝાકળના ટીપા જેવું તારું આયુષ્ય અસ્થિર છે કારણ કે કાળકૃપી બાજ તારા માથા ઉપર બમ્બાં કરે છે. કદાપિ મનુષ્યધાત કરવાથી તને ચક્રવર્તનું આયુ સંખ્ય તથા ઇન્દ્રનું ઈદ્રાસન મળતું હોય તથા કોઈ દેવામના વરતી હોય તોપણ શું થયું ? એ સુખ આમળ ખૂન કર્યાની શિક્ષાની વેદના કોડો ધણી વધારે છે. માટે કોઈપણ મનુષ્યે કોઈપણ કારણથી કદી પણ માણસનું ખૂન કરવું નહિ. એક કોડી પેદા કરવા જતાં પારસ-મણી શુભાવીએ એવો ઉલ્લભ શા માટે કરવો નેહ્યો ?

(૨) મનુષ્ય ઇન્દ્રિયનઃ—દેવને પ્રસન્ન કરવાને

લિનામશી, મોનેસ્ટક, દરમોદન તથા ક્રેન્કલીન વગેરે વિદ્યાનો તથા રાજ્યદારી પુરવો પોતાના મનજીત અભિપ્રાય કાઢેર કરી બધા ઉ કે.—“ ધર્મને અમર્યાને મૂકનારી સુધરેલી પ્રજાએ ફાંસીની શિક્ષાપર સહાને માટે પૂજો મૂકવો પડે છે. ખૂન સાટે ખૂન લેવાનો આ કાયદો બદ્ધ જ અપરિત્ર છે. ફાંસી દેવાનો દેખાવ નેહ માણસોના મનપર તરેહવાર જતની ખરાબ અસર યાય છે ને માણસોમાં તેથી ધાતકીપણું વધી જાય છે. મનુષ્યનો જન લેવાની સત્તા કુદરતના હાથમાંથી જીનવી પોતાના હાથમાં લેવામાં મનુષ્ય મિત્ર મોટી નેજમદારી પોતાના માંમે બિંચી લે છે. મનુષ્યના મરણનો સમય થવા પહેલાં તેનો બળાત્કાર જન લેવો એ ધાતકીપણું ગણવું નેહ્યું. અને આ પ્રમાણે તેનો જન લેવાથી તે ખૂનના ગુન્દાથી મુક્ત થતો નથી. ખૂનનો ગુન્દો ખૂનીના નેત્રમાંથી પડતાં આંસુથી ધોવાવો નેહ્યું ખૂન કરી લોહી રેડવાનો ગુન્દો કોઈ ફાંસી દેહ વિશેષ

અર્થે જેમ યજ્ઞોમાં પશુનો હોમ કરવાનો રીવાજ હતો, તેવી જ રીતે અગાઉ માણસનો હોમ કરવાનો રીવાજ હતો તેને મનુષ્ય બળિયન કહે છે. સાવંતવાડીમાં, કરાડા ? નામે એક બ્રાહ્મણ જાતિમાં તમા ઓઢીઆ પ્રાંતમાં રહેનાર કંધ લોકોમાં પેતાના દેવને મનુષ્યબળિયન દેવનો અર્થ હતો, તે ઇંગ્લેન્ડ સરકારે બંધ પાડ્યો છે, જેવી રીતે ખૂન કરનાર, રાજ્યકર્તાનો અને કુદરતનો સુન્દેશર છે, તેવી જ રીતે મનુષ્યબળિયન દેનાર પણ એ બંનેનો સુન્દેશર છે માટે આતું મદા પાપી કામ કાઢએ કરવું નહિ.

(૩) સતિ યજ્ઞ—અંગે પેતાના સ્વામિના મૃત્યુ પાછળ તેનું માથું બોળામાં લેઈ તેની ચિતામાં બળી મરવું તેને "સતિ યજ્ઞ" કહે છે. સલયુમમાં કેવાપિ એ ચાલ સારો લાગતો હશે પણ હાલમાં એ ચાલ તુલસાન બારેલો લાગવાથી ઇંગ્લેન્ડ સરકારે (લોર્ડ વિલિયમ બેન્ટિન) ઇ. સ. ૧૮૨૬ માં બંધ પાડ્યો છે, એ એ ચાલ બંધ ન પાડ્યો હોત તો હાલમાં કેટલીએક વિધવાઓને આગર અર્થે

લોકી રેડવાળી ધોવાનાર નથી અને તેથી પાપનું નિવારણ થવું ક્રૂર સમજવાનું નથી. મદિ ખૂનીને એવી સિક્કા કરવી જોઈએ કે જેથી કરીને પોતાના સુન્દાના કામ વિષે વિચાર કરવાનો તથા સુકૃત કરી પાપ ધોવાનો તેને વખત મળે. " સોજાંદી જંસના 'મૂજરાજે' રાજવાસન એળવવા મદિ પોતાનાં ધોસાનિયાંના પ્રાણ લીધા હતા. તેનો તેને ઘડપણમાં બહુ પસ્તાવો થયો અને તે પાપથી મુક્ત થવા તેણે ઉત્તરમાંથી બાદલોને તેડાવીને બહુ પુણ્યદાન કર્યું. કહે છે કે, રસીઆના રાજ્યમાં કેઈપણ માણસને ફાંસી દેવામાં આવતી નથી.

૧ એ ચાલ ઇ. સ. ૧૮૦૮ માં બંધ પાડ્યો.

૨ એ ઇ. સ. ૧૮૩૫ માં બંધ પાડ્યો.

પોતાની ઈચ્છા નહિ છતાં જગતી મરવાની અસહ્ય વેદના વેડવી પડત અને મુઆ પછી આત્મધાતના શુદ્ધાની શિક્ષા ભોગવવાને (દુર્મતિ ધામવાને) પાત્ર થવું પડત. જેમ ક્રોધા-વેશમાં માણસ, મરણની પીડાની દરકાર નહિ રાખતાં દૂવે પડી કે બીજી રીતે પ્રાણુ લાગ કરેછે, તેમ શરૂાવેશમાં આવેલી વિધવા સ્ત્રી પણ અન્નીમાં જગી પોતાનો પ્રાણુ લાગ કરેછે. પણ ખરૂં જ્ઞેતાં એ કુદરતી નિયમ પ્રમાણે મરણ થયેલું ગણાય નહિ. માટે આવી રીતે જગાતકારે પ્રાણુ લાગ કરી સતિનું ગિરદ મેળવ્યા કરતાં મરણનો સમય આવતાં સ્ત્રી સિમગટત પાળી તથા સત્કર્મો કરી સતિ કહેવરાવવું એ જ ઉત્તમ છે.

(૪) આત્મધાત કે આપઘાતઃ—તેનો અર્થ; માણસ પોતાનો પ્રાણુ જગાતકારે પોતાની મેળે તજી દેછે તે. આને માટે કેટલાક એમ ધારેછે કે, મનુષ્ય પોતાના દેહનો માલિક છે, તો પોતાના દેહનો ધાત કરવામાં પાપ નથી. આ ધારવું કેવળ ભૂલ બરેલું છે. કષ્ટણુકે દેહને ઉત્પન્ન કરવાની સત્તા કુદરતના હાથમાં છે તો તેને નાશ કરવાની સત્તા પણ તેના જ હાથમાં છે તેમ છતાં તેના નિયમનું ઉલ્લંઘન કરી, મનુષ્ય જેવા વિચારવંત પ્રાણીએ ક્રોધને આધિન થઈ પોતાનો પ્રાણુ જગાતકારે તજી દેવો (આત્મધાત કરવો) એ ધણું જ પાપી કામ છે, શાસ્ત્રમાં કહ્યુંછે કે, “ આત્મધાતી મહાપાપી” વળી કેટલાક કહેછે કે, આત્મધાત કરનાર એક ભવનું દુઃખ વેડવાની શિક્ષાનું ઉલ્લંઘન કરવાથી બીજા સાત ભવ એવાને એવાં દુઃખ ભોગવવાની શિક્ષાને પાત્ર થાયછે મતલબ કે આત્મધાત કરનારના સાત ભવ એવાં ને એવાં દુઃખમાં જાયછે. સમજ મમે તેટલું દુઃખ પડે તો-પણ ‘કયોં કર્મેનું ફળ ભોગવવાનું છે’ એમ ધારી આત્મ-

ધાત કરવો નહિ કહેવત છે કે— “ સું આવતી ધાડે વિંખ
ખવાય કે ? ” જે ખાઈએ તો આપણું ધન નાશ અને
આપણો પ્રાણ પણ નાશ માટે આવું સાદુંસ કામ કોઈ
પ્રાણીને કરવું નહિ. દુઃખ અને દુરમન એ બંને એક જ
પદ્ધતિના છે. તેઓનો સ્વભાવ એવો છે કે, તેઓનાથી કરી
પાછો પમણાં બરીએ તો તેઓ નેસથી સામાં ધણી આ-
વેછે, અને તેના સામાં મધ્યે તો દૂર પસાયન કરી ના-
વેછે. માટે આપવાન નહિ કરતાં દિગ્ભવ રાખી દુઃખ દૂર
કરવા પ્રયત્ન કરવો.

નિર્ધન અને અભણ લોકો કરતાં મૃદુર્ય અને સુધ-
રેલા સ્ત્રીઓમાં આત્મધાનથી વધારે મરણ થયેલાં સાંભળ-
વામાં આવે છે. ધન ખોવાના કે કષ્ટ આદત આવવાના
કે આરભેલા કામમાં નાકમેદ થવાના સગવડથી તેઓ કોઈ
પ્રમાણે વિંખ ખાઈને કે ખીજી કોઈ જીવસ્થગમાં પડવું મૂ-
કીને કે મજાદારો ખાઈને કે કોઈ રીતે તરફડીમાં
મારી બગીચાને પોતાની જાણ મનુષ્યાદેહીનો વિનાશ ક-
રેછે. સું તેઓ એમ ધારતા હશે કે આથી અમે દુઃખથી
મુક્ત થઈશું અથવા અમને સર્વસુખ મળશે ? પણ અરે
એ ધારણા તદ્દન ખોટી છે. જેમ કોઈકેલી દેહમાંથી નાશી
નાવેછે તો વધારે શિક્ષાને પાત્ર થાયછે તેમ આત્મધાન
કરનારો પણ વધારે શિક્ષાને પાત્ર થાયછે.

(૫) ગર્મપાત કે ચાલદત્ત્યા:—જેમ જાનિની વિ-
ધવા સીઓ વ્યભિચાર કરતાં વર્તે મારુખ કરેછે તો તે-
ઓ પોતાની આત્મ ન નાશ તેને માટે મર્સ પાડવાના

• એક વસેમાન પત્રમાં લખ્યું છે કે— “ દાસમાં સને
૧૮૯૦ ના વર્ષમાં આશરે આઠ દબર આત્મદત્ત્યાઓ
હતા. ”

ઉપાયો કરેછે. તેવા ઉપાયો કરતાં કેટલીક વખતે તેઓ મરણ પામેછે. વળી ગર્ભપાત કરવો એ પણ મોટું પાપ છે, કારણ કે ગર્ભમાંથી બાળક ઉત્પન્ન થાય છે. ઉપાયો કરતાં ગર્ભપાત થતો નથી ત્યારે તેઓ છાતી રીતે બાળકને જન્મ આપેછે અને પછી તે બાળકને દોષ ન દેખે તેવી રીતે ફાલ, નદી વગેરેમાં નાખી દેછે. “બાળહત્યા” એ પણ મોટામાં મોટી હત્યા ॥ તેથી લોકોમાં “બાળહત્યા, સ્ત્રી હત્યા અને ગોહત્યાનું પાપ” મોટું ગણાય છે. માટે આનું ગર્ભપાતનું કે બાળહત્યાનું કામ ટાલી રાખી કરવું—કરાવવું નહીં. આ પાતિક અટકાવવાનો સંદેહી સરસ ઇલાજ એ છે કે જે વિધવાઓથી વૈધવ્યપણું ન પળી શકે તેઓએ પોતાની જાતના પુરુષથી પુનર્લેખ કરી દેવું કે જેથી તેઓને આનું નિર્લેપ કર્મ કરવાની જરૂર રહેશે નહિ.

હિંસા અને અપતંગતાનું ફળ.

ઉપર લખેલી સઘળી હકીકતથી વાંચનારના સર્મજનમાં આનું હશે કે કોઈપણ (ખીજા) પ્રાણીના દેહનો અથવા પોતાના દેહનો નાશ કરવો એ “પ્રાણી હિંસા” ગણાય છે. એ હિંસાના કાર્યને સર્વ ધર્મનાં શાસ્ત્રોમાં સર્વ પાતિક કરતાં મોટામાં મોટું પાતિક ગણેલું છે, જેન શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે:—

દોહરો.

હિંસા દુઃખનો વેલડી, હિંસા દુઃખનો ખાણ;
અનંત અવ નરકે ગયા, હિંસાનાં ફળ જાણ.

વળી પુરાણમાં કહ્યું છે કે:—

શ્લોક.

સ્વપ્નાયુર્ધિ કલો રોગી વિચક્ષુર્ધધિરઃશલુ ।
વામનઃ પામનઃ પંદો જાયતે સમયે મયે ॥

અર્થ.

જીવહિંસા કરનારો ભવ ભરને વિષે યોગ્ય આયુષ્ય-
વાળો, ધહેલો, રોગી, અંધ, ખહેરો, વામણો, કુદરતી
(કોડીઓ) અને નપુંસક થવા પામે.

માટે મનુષ્યે કદી પણ કાષ્ઠપણ પ્રાણીની હિંસા કરવી
નહિ પણ ખેતાના પ્રાણીની પેટે સર્વ પ્રાણીઓના પ્રાણને
ગણી તેઓના ઉપર કયા રાખવી અને કાષ્ઠ હિંસા કરતું હોય
તો તેને જીવતદાન આપવા (જીવથી બચાવવા) પ્રયત્ન કરવો
કારણ કે જીવતદાન સર્વ દાનથી શ્રેષ્ઠ છે. શ્રી મહાભારતના
અનુવાસન પર્વમાં કહ્યું છે કે—

શ્લોક

પ્રાણ લાભાત્પરં દાન નમૂલં ન મવિષ્યતિ ।

નદ્યાત્મનઃ પ્રિયતરં કિંચિદસ્ત્રીહ નીશ્ચિતમ્ ॥

અર્થ.

પ્રાણ દાનથી ખીજું શ્રેષ્ઠ દાન થયું નથી અને ઘસી
પણ નહિ; કેમકે આત્મકર્મા આત્માથી અધિક વહાણું
ખીજું કંઈ નથી એ નિશ્ચય છે. વળી પુરાણમાં કહ્યું છે કે—

શ્લોક.

एकतः कांश्चनो मेरुर्वहुरस्ना घसुधरा ।

एकतो भपमीतस्य प्राणिनः प्राणरक्षणं ॥

અર્થ.

એક પાસે કાષ્ઠ મેરુ પર્વત જેટલું સુવર્ણ (મોતું)
અને રત્ન ભરી આખી પૃથ્વી દાન દે, અને કાષ્ઠજીવ એક
જીવનું દાન દે (જીવથી બચાવે) એ એક દાન મધ્યે
જીવતદાનનો દેનાર અધિક બાધુવો.

હિંસા નહિ કરવા વિષે બોધ.

ગરબી.

(અમખેલીરે અંખેમાત જ્ઞેવાને જાણ્યે એ રાગ.)

જે દિલના ગહાપણુદાર, દિલમાં દયા ધરા;
જીવતા જીવનો સંદાર, કદીએ કેમ કરો. ટેક.
આપણને જીવવાની આશા, જીવમાં રહેછે જેમરે;
પ્રાણી સૌને પણ જીવવાની, આશા રહેછે એમ-દિલમાં ૦ ૧
ત્રાસે નાસે અને તરફડે, અતિ દુઃખથી અકળાવરે;
જેવી આપણને અંજે પીડા, એવી એને માય-દિલમાં ૦૨
હિંદુ, મુસલમાન, પારસી, ખ્રીસ્તી ખુરા મણાવરે;
સૌનાં શારત્રોમાં હિંસાનો, દોષ લખ્યો દેખાવ-દિલમાં ૦૩
માંસ ન ખાવું માણસ જાતે, જીવરે શાસ્ત્રો એમરે;
તો તે આશા અટ તોડીને, કરીએ એવું કેમ-દિલમાં ૦૪
દયા ને દીસે દિલમાં જેને, જન નહિ માણસ જાતરે;
વિવેક રાખી વાત વિચારો, બધા યદને ભાત-દિલમાં ૦૫
વિવેકવંત વિલાપતમાં પણ, જે છે જનો સુખચરે;
માંસ કદી મુખમાં નથી લેતા, પરના હરવા પ્રાણુ-દિલમાં ૦૬
પરના પ્રાણુ હરી પોતાના, પોમેછે જે પ્રાણુરે;
મુઠા પછી તેવા માણસનું, કેમ યસે કલ્યાણુ-દિલમાં ૦૭
ભાર ધજો પણ ઉપર ભરીને, મારેછે વળી મારરે;
દુર્મળ પશુનું દુઃખ ન જાણે, એ તો પાપ અપાર-દિલમાં ૦૮
ખાવાની તો ખેતર ન રાખે, પાણી તકે ન પાવરે;
તો તેના નિસારા લાગે, વિશેષ વિધનો માય-દિલમાં ૦૯

* આ ગરબી કવીશ્વર દલપતરામે ખાસ આ પુસ્તક માટે રચી મોકલી હતી.

સરકારે ચોપડીઓ સાતે, બનાવી બાગક માટરે;
 પ્રાણીને પીડા ન કર્યાને, બહો લખ્યોછે ઘાટ-દિલમાં ૦૧૦
 હિતમ ધર્મ અદિ'સા કરો, મથુતાં એમ મથાપરે;
 દિ'સા એજ અધર્મ અતિશે, જોતાં એમ જાણાવ-દિલમાં ૦૧૧
 પવિત્ર ભન માણસનો પામી, કરો વિચારી કામરે;
 જોધી સ્વર્ગ વિશે મુખ પામો, ઘણે દસપતરામ-દિલમાં ૦૧૨

પ્રકરણ ૩ જી.

પ્રાણીખોરાક અથવા માંસભક્ષણ
 નિવેધ વર્ણન.

પણુ' શરીર એક જાતનું વૈજ છે. પંચનો અ-
 મુક ભાગ તેની મતિને લીધે ધસાયછે, તેમ
 આપણા શરીરના અવયવો અમધી ધસાયછે,
 એ ધસારાની જગા પૂરી પાડવા માટે આ-
 પણે ખોરાક ખાવાની જરૂર છે.

ખોરાકમાં જૂઠા જૂઠા પ્રકારના એવા પદાર્થો હોવા
 જોઈએ કે તે શરીરના દરેક અવયવોને પુષ્ટી આપી શરી-
 રમાં બળ તથા ગરમી ઉત્પન્ન કરી શકે. (૧) નાઈટ્રો-
 જનવાળા પદાર્થો શરીરનું બાંધકામ કરે છે. (૨)

કારખન વાળા પદાર્થો શરીરમાં ગરમી પેદા કરે છે તથા ગરમી જનનથી રાખે છે તથા તેલવાળા પદાર્થો ચરબી પેદા કરે છે. (૩) જૂદી જૂદી જાતના ખોરા પશુ ઉપયોગી છે. સોડા અને પોટાસના ખોરા જૂદા જુદા રસોની વૃદ્ધિ કરે છે અને લોહીને પુષ્ટી આપે છે. લાઘમના ખોરા હાડકાંને જોડતો નકર પદાર્થ પૂરો પાડે છે અને મજાબૂતી આપે છે.

આપણા મૂખ્ય ખોરાક વનસ્પતિનો એટલે જાત જાતનો અનાજ, બાજીપાલો અને ફળ ફળાદિ વગેરેનો છે તેમ જ દૂધ અને તેથી ઉત્પન્ન થતા દહીં, ઘી, મલાઈ અને છાંય વગેરે પદાર્થોનો છે. તેમાં ઉપર લખેલા બધા તત્વો સમાયેલા છે તેથી આપણા શરીરનું પોષણ કરવાને આ ખોરાક પૂરતો છે. તેમ જતાં આ દેશમાં ફત્તીઓ તથા ઢાળી, વાધરી વગેરે નીચ વર્ણના હિંદુઓ, મુસલમાનો, પારસીઓ તથા ઇંગ્લેન્ડ વગેરે, જનાવરોના માંસનો ખોરાક ખાય છે. તે તદ્દન ગેરવ્યાજબી અને તુકયાનકારક છે. કારણ કે માંસ મેળવવા માટે પ્રાણીઓની હિંસા કરવી-કરાવવી પડે છે તેથી તે પ્રાણીઓનું તથા આપણું અદિત ચાવ છે જેનું બ્હાન આપણે આમજ બીજા પ્રકરણમાં આપી ગયા છીએ. અને વનસ્પતિ ખોરાક ખાવામાં કોઈપણ પ્રાણીનું તથા આપણું કોઈપણ પ્રકારનું અદિત ચતું નથી તો મનુષ્ય જેવા વિચારવંત પ્રાણીએ આવો વનસ્પતિનો ઉત્તમ અને નિર્દોષ ખોરાક તથા, માંસનો અંધમ અને દોષિત ખોરાક સાં માટે ખાવો જોઈએ ?

માંસ ખાનારાઓને શાક ભાજી વગર મુદત ચાલતું નથી. તેઓને એકતર ફરમાવે છે કે માંસની સાથે શાકભાજી ખાવી, નહિતો (Scurvy) ' સ્કરવી ' એટલે સ્કર્વીત

જેવું એક દરદ તેઓના શરીરપર ઉભરાઇ આવશે. આ દરદ ઉભરાઇ આવવાનું કારણ ડાહટરો એવું બતાવે છે કે; માંસમાં મનુષ્યપોષણના અર્થે (Starch—sugar) સ્ટાર્ચ-સુગર નામના અમલીના તત્વોની ગેરહાજરીથી છે. આ ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે કુદરતની નેમ મનુષ્યને માંસના ખોરાક ઉપર ઉધારવાની નથી; જો તેમ હોત તો તેના પોષણના અર્થે માંસના ખોરાકમાં આ ઉપયોગી તત્વોની ખોટ કુદરતે રાખી નહિ હોત. વનસ્પતિ ખોરાકપર નિર્વાહ કરનારાઓથી માંસ વગર સહેલાઈથી જીવી શકાય છે, પણ માંસ ભક્ષ કરનારાઓથી વનસ્પતિના ખોરાક વગર સહેલાઈથી જીવી શકાતું નથી. એકસો વનસ્પતિના ખોરાક સલામતી ભરેલો છે પણ એકસો માંસનો ખોરાક સલામતી ભરેલો નથી. માંસને * સુંગતી વખત જે દુર્ગંધ નીકળે છે તે મનુષ્યના મુઠ્ઠાને મસાણામાં અગ્નિદાહ દેતી વખત નીકળતી બદબોને મળતી આવે છે, પણ મસાણા વગેરેથી આ દુર્ગંધ દેકાંઈ જાય છે. માંસ ખોરાકમાં એવા કોઈ તત્વો નથી કે જે વનસ્પતિ પદાર્થોમાંથી મળી આવતા નથી. વનસ્પતિ ખોરાક સારી રીતે કૌવત આવે છે તેમ જ કૈંકડો જાતની લીલી અને સફા તરમૂરી પણ ઓળ-વત્તા પ્રમોણમાં કૌવત આવે છે તથા તેમાંની કેટલીક તો માંસના ખોરાક કરતાં વધારે પુષ્ટી આવે છે તથા તથા ગંધો વધારે સોંથી મળે છે. દૂધ, દહીં, માખણ, મલાઈ, ઘી અને જાસ, આ જનવરી (જનવરમાંથી ઉત્પન્ન થયેલા) પદાર્થો હોવા છતાં તે ખાવામાં અડચણ નથી કરેણ કે તે મેળવવાને જનવરોની હિમા કરવામાં આવતી નથી. મનુષ્યના શરીરને પુષ્ટી આપવાને દૂધનો પદાર્થ કોઈ કમ નથી. દૂધના

ઉત્તમ ખોરાકમાં પ્રતી આપનાર જીવ જીવ તરનો સંરખા પ્રમાણમાં સમાયેલા છે. માંસખોરાકમાં વનસ્પતિખોરાકની પેઠે સર્વ તરનો સમાયેલા નથી. વળી માંસનો ખોરાક વનસ્પતિખોરાક કરતાં મોંઘો પડે છે. કેટલીએક વખત માંસાહારીઓનાં શરીરનો બદારનો દેખાવ તંદુરસ્ત માણસ પડે છે, પણ તેઓનો અંદરનો સંચો બગડી ગયેલો અથવા સડેલો હોય છે. આવા બદારથી તંદુરસ્ત દેખાવનાં માણસોનાં અકાળ મૃત્યુના સમાચાર ઘણી વખતે આપણે સાંભળીએ છીએ. તો આ માટે આવો રોગિષ્ટ માંસનો આહાર લેઈ માનવીઓએ પોતાનું શરીર બગાડવું જોઈએ ?

હે માંસાહારી સુધઃ માનવીઓ ! તમે સંઘસર્ગી દીસાંએ (ખરચુ) જતાં તથા દુર્ગંધવાળી વસ્તુની પાસે પહોંચી જતાં, નોક આડું લગડું રાખીને છીટા છીટા કરતાં આસે છો તથા ખાવા સાર આજેસો વનસ્પતિ પદાર્થ કોઈને બગડી ગયો હોય તો તેના ઉપર અભાવ કરી ફેંકી દો છો; તો આવા મળ મૂત્ર, લોહી, પેશ અને હાડકાંથી ઉત્પન્ન થયેલા દુર્ગંધવાળા માંસનો ખોરાક પર તમને અભાવ કેમ થતો નથી ? તેની તમને દુર્ગંધ કેમ આવતી નથી ? શું કુદરતે તમારા માટે આ સિવાય બીજી સુગંધમય, સ્વાદિષ્ટ અને ગુણકારી ખોરાક બનાવ્યો નથી ? રળીઆમ-ણી ખેતરોમાં તરેહ તરેહનાં અનાજ, અને મનોરંજક બાગ બગીચામાં સેંકડો જાતનાં ફેલાઓ અને ફળ ફળાદિ, કુદરતની અવસ બક્ષીસ તરીકે આપે પર પાડીને તમારે ખાવા સાર જુલાઈ રહ્યાં છે; તથાપિ, આવા માંસના નજીસ (ખરાબ) ખોરાક ઉપર શું મોહિત થઈ રહ્યા છો ?

માંસનો ખોરાક એ શું છે તે સંજોધી જ્ઞાન નથી અથવા તો જ્ઞાન મેળવ્યા છતાં બેદરકાર

૧૨. પ્રાણીદિંસા અને પ્રાણીખોરાક નિવેશક

સૂકી આ નજીસ (ખેરાન) ખોરાક ખાવામાં મન માનોછે. નાનાં બાળકથી તે સો વર્ષનાં ધરમાં માણસો સદાં પ્રાણીઓના છુકા કે ગુરદા ખાવાની ઇચ્છા કરે છે અને તે મળે છે તે તેને બુદ્ધિ તથા તળી કે સંધીને ખુશી થતાં થતાં ખાય છે, પણ અરે તે શું ખાયછે ? મળમૂતથી ભરેલાં ચામડાં, બગડેલાં લોહીરાગાં ઝિઝાં, અને કદી કદી તે પરમીઓ, ટાંકી, પથરી અથવા રેતીથી બગડેલાં લોહી, પર, અથવા રસીને ખાય છે !!!

હવે ગુરદા કે છુકો એ શું છે ? એ ખારીક નળીઓનો બનેલો છે. એ નળીઓની આસપાસ લોહીની નળો બંધાયેલી હોય છે, અને તે વાટે ખોરાકમાંથી લોહી બનતાં નકામો પડેલો પ્રવાહી પદાર્થ સૂઝાઈને બહાર આવે છે. ગુરદાની અંદર એક વચ્ચેથી ખાડો જણાય છે, ત્યાં એક દીવાસળી જેટલી જાડી નળી રહેછે. તે નળી વડે ગુરદામાં ચુસાઈ આવતું મૂત દપક દપક થતું પિસાબના દૂધામાં આવેછે. પેટમાં ખોરાક જાંઘ, તેના અંદર અમરસ થઈ જાયછે, ત્યારે આપણા કેદામાં રહેલા દરેક અવયવો પોતપોતાનું કામ જમાવેછે, જેવું કે અમરસમાંથી કહેજીનું પિત્ત પેદા કરેછે, હોજરીની ફાંદી જેવી નળીઓ જઠર-રસ પેદા કરેછે, ફેફસાં લોહી સાર કરેછે, અંતઃકરણ બધે લોહી પહોંચાડેછે, અને ગુરદા પ્રવાહી પદાર્થને બાંજાની સૂદાની માફક ચૂસી ચૂસીને નકામું પાણી દૂધમાં ઉતારેછે. હવે આ ગુરદા નીરામી જ હશે તેની ખાતરી શી ? પરમીયો, ટાંકીની અસર, પથરી, રેતી, મીઠા પિસાબ અથવા બીજાં રોગો જે આપણે ધણા માણસોમાં લોહા કે ધણા બીજાં કાંઈ રોગના પટ સાથે દેખીએ છીએ તે તેઓમાં શું અનુદિ રજા હશે ?

અત્યાન અને ખેદરકાર માણસો સમજે છે કે, આ માંસનાં છુકા સોરડીના સાંકાની માફક ખાઈહું, તેનો મોઠો રસ મને મધની માફક હબને લેહેજા આવે છે; પણ આ મધમાં કાંઈક ઝેરની લપટ છે, તેનું તેઓને જ્ઞાન નથી. ઘણાંક સમજી અને ઉમરે પહોંચેલાં માણસો સફેદ છુકા ખાવાને અત્યાન માણસોને મના કરે છે ને કહે છે કે તેથી પીયામમાં પપરી પડે.

ઉપર પ્રમાણે માંસનાં ખોરાકમાં ઝેરફાંપણ છે તેમ જ્ઞતાં, જેમ ખેતરમાંથી કાકડી, ચીકડાં કે તાંબૂચને તોડી લાવી, મનપસંદ રીતે કાપી, મરી, મસાલો બરી ખાંચ છે, તેમ મિયારાં નિર્દોષ પ્રાણીઓનાં શરીરનો ઉપયોગ કરે છે. પણ એ શરીરમાં માણસના આત્મા જેવો જ આત્મા રહેલો છે તેનું તથા એ ખોરાક રોગિણ અને તુક્યાનકારક છે, તેનું તેઓને તે વખતે ખીલકુલ જ્ઞાન રહેતું નથી. માંસ ખોરાકનાં દુષણો તથા તે ખાવાથી થતા રોગોનું એકંદરે દીપણ આ નીચે આપીએ છીએ:—

(૧) માંસ દેખાવમાં અસ્વચ્છ, કમકમી ઉપજે એવું અને બદબો (ખરાબ વાસ) વાળું છે.

(૨) તે ઝાઝી મુદત રહી શકતું નથી; સડી જાય છે.

(૩) તે અનાજ કરતાં મોંઘું પડે છે.

(૪) તે ખાવાથી નીતિમાં ખોટાંક થાય છે અને ઉડાઉ તથા ઘરના બ્યસતી થવાય છે.

(૫) માણસ જેમ વતરપતિ ખોરાક ઉપર આરોગ્ય સ્થિતિમાં છતી રહે છે તેમ એકલા માંસના ખોરાક ઉપર જ માંખી મુદત સધી તેથી સ્થિતિમાં છતી શકતું નથી.

(૬) તે ખાવાથી ક્ષય, ગંડમાલ, રક્તપિત્ત,

૧૪ પ્રાણીદિંસા અને પ્રજીવોરક નિવેદક.

સંધીવા અને પથરીનો રોગ મરવાનો સંભવ છે. મતસંગ કે પાન્યાદારી કરતાં માંસાદારી લોકોમાં તે રોગો વધારે જોવામાં આવે છે.

(૭) મરડે, જાતિસાર, વાછ, આંચકી અને અર્ધમ વામુના રોગોમાં માંસાદાર લોકોમાં સિવાય સારા થતા નથી.

(૮) કોલેરા (મંત્રિયુ) ના રોગોને માંસનું ખણી સરખું પણ તુલ્યાન કરે છે.

(૯) તાવના રોગોને પણ માંસ ખોરાક સારો નથી તેમજ મંદકકમાંથી ઉદ્ભા માનુસના ખાધામાં આવે તો તેને ફરીથી સખત તાવ આવે છે, તેથી બહુ બામે મરણી પડે છે. માંસાદારથી ફરીથી આવેલા તાવને ઉશ્ચમાં 'મીટ ફીવર' એટલે માંસજ્વર કહે છે.

(૧૦) માંસમાં નાઇટ્રોજન જોઈએ તે કરતાં વધારે હોવાથી માનુસ ધૂલી ભવે છે અને મરણી વધારે ઉત્પન્ન થવાથી મિત્તળ મરમ થઈ ભવે.

(૧૧) 'મીઝીનું માંસ ખાનારમાં એક જાતના પટોળા માયાવાળા પાટી કીરમ જોવામાં આવે છે. યુરોપનો ઉત્તર રૂસિયા, નોર્વે, સ્વીડન અને આર્કટિકમાં આ રોગથી થતી વ્યાધિ સાધારણ છે.

(૧૨) રૂક્ષ (જીંડ) નું માંસ ખાવાથી વાંકડીઆ થાય છે અને તેનાથી

(૧૩) 'ગામ, બેઠનાં કલેજાં' તથા આંતરડા ઉપર જે સફેદ દાણા દેખાય છે તે એક પ્રકારના કીડા છે. તે માં-સાડારીના શરીરમાં જન્મને ધણું તુકચાન કરે છે. તે વિશેષે કરીને મનુષ્યના ફેફસામાં જન્મને ચાલત ન રહેતાં જ્યાં સુધી તે માણસ જીવે છે ત્યાં સુધી ઈત અને જડખાના યત્ન થઈ પડે છે. એટલું જ નહિ પણ બેઠાનો રોમ ઉત્પન્ન કરે છે. એવું ડોક્ટર રોમ સાહેબે લખ્યું છે.

વળી ડોક્ટર એડલિંગ, કે જે એક્સપેરિમેન્ટ પાઠ્યા-જ્ઞાના વેદક ખાતુનો ઉપરી હતો તેણે લખ્યું છે કે;—રો-મિટ માંસ ખાવાથી માણસને યતા રોમોમાંથી નીચે લખેલા રોમો માણસને લાગુ પડે છે:—

(૧) દોરમાં થતી મરકા.

(૨) ડુધરમાં થતો 'દામ્પ્સાઈક ફીવર' કિ-રો જે તણુ આકર્ષણી આત્રે એવો અને જેમાં મરગને હરણ થાય છે એવો તાર.

(૩) પાંજળી, પડખા અને ફેફસાના રોમો.

(૪) મોઢામાં ને પગમાં થતો સોજાનો રોમ.

(૫) 'એનમે દોઈક' રોમ.

(૬) ભગડેલા લોહીથી થતો રોમ, જેમાં ફાગલ હો-આવીને આમડીમાં લોહીનો જથ્થો થઈ જાય છે તે રોમ.

(૭) ગઢિ વાળો રોમ, જેનાથી કાંઈ રોમ ફાગલ થાય છે તે.

ઉપર લખ્યા પ્રમાણે સાત જાતના રોમો ફેફસા-જનનરોલું માંસ ખાવાથી માણસને લાગુ પડે તેવા રો-ડનામાં સંસ્કારે એવો પારો કરેલો છે કે—ફેફસાં જે મનુ-

૧ પાણી લેતાં જાયતું માંસ ખાતાં હોય તેથી આ રોમ તેઓમાં પ્રવિત્ત એવામાં આવે છે.

વરને ખસ કરે તેનેજ ખાટકી લોખા ઠપે. તોપણ લાં
પણા ભાગે રોગી જનાવરો કપાયછે. વળી આપ, બળદ
પેદી તો માત્ર મેંકડે પાંચ દશ જનીરોગી જનાવર કાપ-
વામાં આવેછે. આતું લંડનના સરકારી ડોક્ટરે જાહેર કર્યુંછે.
આ પ્રમાણે જ્યારે લંડન શહેરમાં ડોક્ટરી તપાસ છતાં આ
દશ બધાં રોગી જનાવરો કપાયછે, ત્યારે આપણા દેશમાં
તેદશાં રોગી જનાવર કપાતાં દસે તેને ખ્યાલ વાચક
તમે કરી લેવો.

ઉપર પ્રમાણે માંસ ખોરાક તુલ્યાનશરૂ છે તેમ છતાં
તેના ઉપર મોદિત થઇ પ્રાણીઓને વફાતામાં વફાઈ ને
છવિત, તેનાથી ચૂકારી તેના માંસ વડે મનુષ્ય જેવો વિ-
ચારવંત પ્રાણી પોતાનો દેહ પોષેછે તે પછું જ પાપી કંઈ છે.
શ્રી 'વિષ્ણુશર્મા'એ કહ્યુંછે કે:—

શ્લોક.

યોસિ યસ્ય યદા માંસમુમયોઃ પદ્યતાન્તરમ્ ।
દકસ્ય ક્ષણિકા પ્રીતિઃ રમ્યઃ પ્રાણેષિનુચ્યતે ॥
અર્થ.

જ્યારે જે કાંઈ જેનું માંસ ખાયછે, ત્યારે તે બન્ને-
નો અંતર જુઓ તો ખાનારને પેટ બરાબા જેદમો ક્ષણિક
હર્ષ થાયછે અને મીઠાના પ્રાણુ જાયછે. વળી શ્રી 'વિષ્ણુ-
શર્મા'એ કહ્યુંછે કે:—

શ્લોક.

સ્વચ્છઉન્દયમજ્ઞાતેન શાકેનાપિ પ્રપૂર્યતે ।
અસ્ય દર્શ્વો દરસ્વાયેક કુર્યાત્પાતકં મદત્ ॥
અર્થ.

વનમાં પેતાની મેલે ઉત્પન્ન થયેલાં શાકાદિ વડે પશુ
પૂર્ણ થાયછે, તો આ બળતા પેટ માટે કોણુ મોટું પાપ કરે ।

“ મોક્ષ ” શબ્દનો અર્થ શ્રી ‘મનુ મહારાજે’ નીચે પ્રમાણે કરી બતાવ્યો છે:—(“ મોક્ષ ” એટલે “ મને તે ” અથવા “ તે મને ” માં=મને+સ=તે.) એકંદર અર્થ એવો થાય છે કે, આ લોકમાં જેના મોક્ષનું હું ભક્ષણ કરીશ તે મને (મામ્ સ) પરલોકમાં ભક્ષણ કરશે.

ઉપરની દલીલતથા વાંચનારના ધ્યાનમાં આવ્યું હશે કે, મોક્ષ ખોરાક સધળી વાતે નેષ્ટ છે. માટે, હે સુઘ માનવીઓ! દોષત ભેગી કરવાને અથવા પેટનો ખાડો પુરવાને જે મુશીબતો વેઠવી પડે છે, તેમાં ત્ને સેંકડે ૫૦ દકાનો પ્રત્યાક કરવો હોય અથવા મુઝા પછી સદ્ગતિ પામવી હોય તો મોક્ષનો અધમ ખોરાક ખાવો છોડી દો અને વનસ્પતિનો ઉત્તમ અને કુદરતી ખોરાક લ્યો. મોક્ષનો દુષ્ટ ખોરાક શુભને પ્યારો લાગે તોપણ આત્માની સફાઈ, તેજ તથા પવિત્રતાને અનુકુળ થતો નથી માટે તે ન ખાવો. અધમ ખોરાકના સ્વાગથી સરીર દુગળું પડતું નથી, અથવા તાકાદ કમ થતી નથી, પણ આત્મા વધારે બળવાન બને છે, માટે એ જ કરવું યોગ્ય છે કે, કુદરતના નિયમને અનુસરીને સરીરનો સાચો તેની કુદરતી નેમપર કુદરતી (વનસ્પતિ) ખોરાક ખાઈ આજ્ઞા દેવો.

વનસ્પતિ ખોરાકની એકતા.

વનસ્પતિ ખોરાકમાં નીચે મુજબ મૂખ્ય ગુણો છે:—

- (૧) એ જ અંદાજસરનો ખોરાક છે.
- (૨) એ જ માણસને માણસાર્થ દાસતમાં રાખનારો ખોરાક છે.

(૩) એ જ લાંબી ઉમ્મર ગુળરી સકાય એવો ખોરાક છે.

(૪) એ જ તંદુરસ્તી સચવાય એવો ખોરાક છે.

(૫) એ જ કરકસરવાળો ખોરાક છે, જેથી ગરીબમાં ગરીબ માણસ પણ સહેલાઈથી પોતાનું યુજ્જરાન કરી શકે છે.

(૬) એ જ ગમે તેટલા જમ્યામાં મળી શકે એવો ભરપૂર અને સર્વ ઠેકાણે આગાદી પામનારો ખોરાક છે.

(૭) એ જ સુલેહ સંપત્તી મેળવી શકાય એવો ખોરાક છે.

(૮) એ જ ખરેખરી પ્રીતિ, પ્યાર અને મોહોબતનો વધારો કરનારો ઉત્તમ ખોરાક છે.

વળી બીજા ગુણો તેની સિદ્ધતા સાથે નીચે મુજબ છે:—

(૧) વનસ્પતિ સ્ત્રોતક પ માપણો મૂઠ સ્ત્રોતક છે:—
 દુનીઆની સર્વઆતમાં લોકો ઝડોનાં ફળફુલો તથા મૂળામાં ખાધને નિર્વોહ કરતા હતા. વેદ તથા ખીજાં હિંદુ ધર્મ-શાસ્ત્રોમાં વનસ્પતિ ખોરાકની જ આજ્ઞા આપી છે. જૈન ધર્મ-શાસ્ત્રમાં લખ્યું છે કે— “ દુનીઆની સર્વઆતમાં ફલફુલોમાં માણસો હતાં, તેમને મારે દસ પ્રકારનાં કષ્ટપદ્ધતિ ઉત્પન્ન કરેલાં હતાં તે તેમનો આધાર તથા મનોવાંચિત ઈશ્વરનો પૂરી પાડતાં હતાં. ” એથીઆ ખંડની ખીજા પ્રાચીન ગ્રન્થોનાં જણાવે તે મુજબ પડશે કે તેઓ પણ વનસ્પતિ ખોરાક સિવાય ખીજાં કંઈ જ ખાતી નહોતી. સ્વારખ લોકો, સીરીઆના લોકો, ચીનાઓ તથા જાપાનના લોકો પણ વનસ્પતિ ખાધને રહેતા હતા. ઇરાન દેશના પ્રખ્યાત મુસાફર સર જોન માલકમે લખ્યું છે કે, ઘણા કદીમ (અસલી) જમાનામાં ઇરાનીઓ પોતાના યુજ્જરાનનો ઘણો આધાર ખેતીવાડી ઉપર રાખતા

• જેટલે અવરે તે. એક છાકરો અને એક છાકરી એમ અવરવર.

હતા. પુરોપખંડની અસલી પ્રજાઓ કેવા, પ્રકારનો ખોરાક ખાતી હતી તે તથાસીએ:—અસવના ઓકે તથા રોમન લોકો વનસ્પતિનો ખોરાક ખાતા હતા. હાઈકન કવિએ લખ્યું છે કે—“ માણસો ફળ ફળાદિનો આહાર કરતા અને પ્રાણીઓના માંસથી તેઓના મૂખને અપવિત્ર કરતા નહોતા. પશુ, પંખીઓ તથા સસલાં છૂટથી તથા ધારતી વગર ફરતાં હતાં. ” પોપ, ટોમસન અને ગ્રોલી નામના નામાકિત કવિઓ વનસ્પતિ ખોરાકની પ્રશંસા કરી ગયા છે. અને પ્રાણીના વધને સખત બાપમાં વખેલી ગયા છે. બાઇબલના પહેલા તથા બીજા જોનીસીસમાં હથેર, આદમને કહ્યું છે કે—“ આ ઝાડોપર ફળ છે તે ખાઓ. ” એથીનિયન સોફો અંછર ખાઈને રહેતા (તેઓ આખી દુનીઆમાં બળબુદ્ધિ અને વિદ્યાજ્ઞામાં શ્રેષ્ઠ હતા પશુ પછીથી તેઓ જેમજેમ માંસ ખાતા ગયા તેમ તેમ નબળા થતા ગયા.) અને આરકેડિયન લોકો ‘એક્રોન’ નામના ફળ ખાતા. મુસલમાનોનાં ધર્મ પુસ્તકોમાં લખ્યું છે કે:—“ અરબાએ દુનીઆની સર્વગ્રાંથમાં પ્રથમ બાપા આદમ અને બીજી હવાને પેદા કર્યાં કે તુરત આદમની પૂર્વ બાબુમાં એક બગીચો હતો તેમાં ઉતર્યાં. તે બગીચો બાહ્ય પાસે તથા મેવાથી બરપુર હતો તેમાં રાખ્યાં ને તે બગીચામાં થતી વનસ્પતિનાં ફળપ્રલાદિ ખાવાનો હુકમ આપ્યો. ” આ સપર્ગાં દર્શતો ઉપરથી સદૃશ સિદ્ધ થાય છે કે, વનસ્પતિ ખોરાક એ જ આપણા મૂળ ખોરાક છે.

(૨) વનસ્પતિ ખોરાક પર આપણો સ્વાભાવિક ખોરાક છે:—જૂઠાં જૂઠાં પ્રાણીઓની સારીરિક રચના પરથી આપણને માલુમ પડે છે કે કુદરતે માણસને મારે વનસ્પતિનો જ ખોરાક સરળો છે તે તેઓને

આવેછે. વાપ, સિંદૂ કૃતરા વગેરે પ્રાણીઓને માટે માંસનો ખોરાક સરખો છે તે તેમને સ્વાભાવિક અને અનુકૂળ થઈ પડેછે. ઘેઝા, દાધી, ગાય વગેરે પ્રાણીઓને માટે ધાસનો ખોરાક સરખો છે તે સિંચાંબ બીજો ખોરાક તેઓની પ્રકૃતિને માફક આવતો નથી. માંસાદારી પ્રાણીઓને પાંજા અને નખ દોષ છે. કૃતરીઆ દાંત ગ્રેટા અને લાંબા દોષ છે તે તેઓની દોઝરી નાની દોષ છે. આવી રચનાને કારણે તેઓને માંસનો ખોરાક અનુકૂળ પડેછે. કુંકામાં તેઓને પોતાનો બહુ પકડવાને અને ફાડી ખાવાને મજબૂત સાધનો આપેલાં છે, પણ માણસની સારીરિક રચના એવી નથી, તેમ જ ધાસ ખાનાર પ્રાણીઓ જેવી પણ તરત નથી; તેથી માણસને વનસ્પતિ ખોરાક માફક આવેછે, અને તેને બરાબર પચાવીને લોહી રૂપાંતર કરવાને દાંત, લાળ, જઠર, પિત્ત વગેરે રસોવાળાં અર્થસ્થાનો બહેલાં છે. તેવાં અર્થસ્થાનો બીજાં પ્રાણીઓને હોતાં નથી. લીનીયસ, ઊરન કુર્ચીઅર, અને ટોમસ એક્સ વગેરે ઝાઝરાનો મત એવો છે કે, માણસના સરીરની રચના (મૂખ્યત્વે કરીને તેની દોઝરી, લાંબ, મોં) જોતાં એટલું માલુમ પડેછે કે ફક્ત તેમને વનસ્પતિનો ખોરાક ખાવા માટે સરખાં છે.

(૬) વનસ્પતિ સ્ત્રોતક વ સાપના માટે કુદરતી ઘસીસ છે:—સાપના તરીકે બે રકાનીઓ જેમાંની એક તાબાં રૂળથી બરેલી અને બીજી માંસથી બરેલી કાઠપણ મુખ્ય આગળ મુકીએ તો તાબાં રૂળથી બરેલી રકાની પર તેને વધારે ધ્યાન થશે; કારણ કે વનસ્પતિ ખોરાક સ્વચ્છ, સુંદર, સુમધીલર અને સ્વાદિષ્ટ છે.

(૭) ટુનીઆમાં ઘસતી જૂદી જૂદી પ્રજાનો

મોટો માગ વનસ્પતિ જોરાક પર નિર્વોદ ચલાવેછે:—

(૧) ઇ. સ. ની પહેલી સદીના ઓટન લોકો વનસ્પતિ અને મુળિયાં ખાઈને નિર્વોદ કરતા અને રોમન લોકની માફક ગરમ રોટલી તથા સારા વાપરતા નહોતા; તેથી જ તેઓએ તેમને દરાવ્યા હતા.

(૨) ઇ. સ. ૫૦ અને વેસ્ટના મજૂર લોકો ૭૦ વર્ષ ઉપર તેમ જ હાલ પણ વનસ્પતિનો જોરાક ખાયછે. ઇ. સ. ૧૫૦૦માં, રાષ્ટ્રીના વખતથી માંસ મદિયનો પ્રચાર પૈસાદાર લોકોમાં થવા માંડ્યો.

(૩) આઈરીશ લોકોનો મૂખ્ય જોરાક વનસ્પતિનો જ હતો; અને હાલપણ તે લોકો બટાટા, દૂધ વગેરે ખાયછે અને તેઓ જમણૂત બાંધાના અને સહનશીળતાવાળા હોયછે. તેમ જ તેમની સ્ત્રીઓ પણ જમણૂત હોયછે. એવું પ્રખ્યાત એકમ સ્ત્રીય સાહેબે પોતાની “ વેસ્ટ ઓફ નેશન્સ ” નામની ઓપડીમાં લખ્યુંછે.

(૪) રુઝીયા લોકો ૧૭ પુલાદિ, મૂળીઆં તથા ધાન્ય પર ગુજરાન ચલાવેછે.

(૫) ફ્રેન્ચ લોકોનો કે ભાગ વનસ્પતિનો જોરાક ખાયછે.

(૬) સ્પેનના ગામડાના લોકો મૂખ્યત્વે કરીને વનસ્પતિ જોરાક પર છવેછે. (માંસ પોકું જ ખાયછે.)

(૭) યુરોપના દક્ષિણ ભાગમાં વસનાર માણ્યોનો મોટો ભાગ વનસ્પતિનો જોરાક ખાયછે.

(૮) એશીઆ અને આફ્રિકાના લોકો પોતાનો દરમિયાન ગરમ હોવાથી વનસ્પતિનો જોરાક પસંદ કરેછે.

(૯) યુરોપ અને અમેરિકામાં “ વેજેટરિયન ” (અન્ન-ફળ-ફાંદ-મૂળ ઉપર ગુજરાન ચલાવનારી)

મંદળી ઉભી થઈ છે તેમાં દાખલ થયેલાં માણસો ખીલકુંલ માંસ ખાતાં નથી. તેમાં ઘણાં માણસો દાખલ થઈ છે અને ઘટાં જાય છે.

(૧૦) આખી દુનિઆમાં સહુથી મોટા રાજ્ય 'રૂપ' ને છતનાર હાલની જાપાનીઝ પ્રજા પણ મુખ્યત્વે વનરૂપ-તિનો ખોરાક ખાય છે.

એકંદરે આખી દુનીઆના પોણા ભાગ ઉપરાંત માં-ણસો પોતાનો નિર્વાહ વનરૂપતિ ખોરાક પર ચલાવે છે.

(૫) ઘમરૂપતિ જોરાક માંસ જોરાક વાસ્તાં વધારે લાકાદલાલો છે:—પોતાના રાજ્યને જંગમી અને અપ્રસિદ્ધ સ્થાનમાંથી ધણું જ સત્તાવાળું અને મંધ્ય બનાવનાર ઇરાનનો સામ્રાજ્ય બાદશાહ, બાજપણ્થી વનરૂપતિનો ખોરાક ખાતા હતા; તેમ જ તેનાં સિપાઇઓ પણ બાજપણ્થી વનરૂપતિનો ખોરાક ખાતા હતા. હંતા તે પોતાના સિપાઇઓ સાથે ધણું જ દૂર વંચનમાં હજારો માઇલની કુચ કરવાને સક્તિવાન હતા; તેમ જ તેણે ધણી ભગાડ્યો કદી અસાધારણ છતાં મેળવી હતી. વળી તે પોતાની ફાજથી બમણી ફાજ હોય તોપણ તેનો પસંજ્ય કરતો હતો. એવી જ રીતે મીસ અને રોમની ફાજ વિષે પણ જણાયું છે. એક ઇતિહાસકર્તાએ લખ્યું છે કે:—“દુનીઆમાં કોઈ પ્રજા રૂશિયન કરતાં વધારે સારા સિપાઇઓ ઉત્પન્ન કરતી નથી.” તેઓ ધીરજ અને શક્તિથી ઘણો પરિશ્રમ સહન કરે છે. એ સિપાઇઓ જંગમી જ વનરૂપતિનો ખોરાક ખાતે ઉછરેલા હોય છે. તેમ જ મી. હેલકરના એક કાગ-ળમાં લખ્યું છે કે:—“રૂશિઆના સમશેર બાજ માણસોની એક સહુથી સરસ જાત છે, તેમાં કોઈ માણસ જ દૂરથી માપતો નથી. તેઓ દર અકબીએ જણુ દીક

આઠ શેર કાળી રોટલી, ચાર શેર તેલ અને ચોક્કસ શેર મીઠું ખાય છે." તેમને જોતાં જ, ખાત્રી થાય છે કે તેઓ માંસાહારી લોકોથી નહોતે તેવા નથી. વળી મયુરનાં રહેનાર યોગ્યાં લોકો તથા અગ્રધ્યાના રહેનાર પૂરવિયાં લોકો વનસ્પતિનો ખોરાક ખાય છે, તેઓ મંદસ્થને પણ છોડે એવા હોય છે. ખ્રિસ્તિઓનાં ધર્મપુસ્તકોમાં જણાવ્યું છે કે દાનીઅલ અને તેના સાથીઓ જેઓ દાગ ખાતા અને પાણી પીતા તેઓ સર્વ માંસ ખાનારાઓ કરતાં વધારે માતેલા અને જૂનમુરત હતા. રૂપાર્ટનો, કે જેઓ દુનિયામાં સર્વ માણસોમાં અંગમજ અને શરીરના બાંધામાં ચઢીઆતા હતા અને જેની બરોબરી કોઈ પણ પ્રજા કરી શકતી નહોતી, તેઓ સર્વ વનસ્પતિનો ખોરાક ખાતા હતા. તેમ જ યુનાન દેશની અંગમજની કસરતોનાં બહાર અખાલોઓમાં જેઓથી માણસના શરીરના કોવચને હમતા અનેક અમત્કારો કરી બતાવવામાં આવતા હતા તેઓ સર્વ વનસ્પતિ ખોરાક પર જ રહેતા હતા. ઈગ્નકની વેછટેરીઅન સોસાઇટીના વાર્ષિક હેવાલ ઉપરથી જણાય છે કે—અંગમજના જોસેની અંદર પણ માંસાહારી કરતાં અન્નાહારી વિશેષ બળવાન છે એવા બે દાખલા હાલમાં માલમ પડ્યા છે:

(૧) વનસ્પતિના અન્નાહાર ઉપર રહેનાર મિ. જ્યોન્સન માલવાની દરીશર્મની અંદર એક બળવાન માંસાહારી કરતાં ધજા આગળ વધી ગયા હતા અને સાત દિવસ પહેલાં નિર્જીવ કરેલે કેકાળે પડેલી ગયા હતા.

(૨) અમાહારી મી. જી. એ. એસે, કેટલાંએક માંસાહારી સાથે બાર્ડસીકલ ઉપર જેમ્મીદેડાની દરીશર્મમાં ૧૧ કલાક વહેલા આગળ નીકળી ગયા હતા. આ ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે વનસ્પતિ ખોરાક માંસ ખોરાક

તાં ઓછી તાકાદ પામેા નથી; બલકે તેથી વધારે તાકાદવાળા છે. પરંતુ આ રેશનાદાલના દિંદુઓ વનસ્પતિ ખોરાક ખાવાં છતાં આવીં તાકાદવાળા નથી, તેનાં કારણો આમજ નંજુસીયું.

(૬) માંસાહારી પશુઓ કરતાં વનસ્પતિ હારી પશુઓ વધારે પ્રચ્છ હોયછે:—પશુ વર્ગમાં પશુ કેટલાંક વનસ્પતિનો ખોરાક ખાનાર અને કેટલાંક માંસનો ખોરાક ખાનાર પ્રાણીઓ છે. તેમાં હાથી, ઘોડો, ઊંદ, બળદ અને પાડા વગેરે પશુઓનો માત્ર વનસ્પતિ ખોરાક ઉપર જ નિર્ધાર છે, તો જુઓ, મદોન્મત્ત હાથી અને તેવા માંસાહારો અને 'વનરાજ' તરીકે ગણાતા સિંહથી પશુ હકતો નથી. વગી ઘોડો દોડવામાં, ઊંદ ખોળે લેક મુસારી કરવામાં અને બળદ તથા પાડા બાર ખેંચવામાં કેવા પ્રબળ છે ? માંસાહારી પશુઓમાં કયાં પશુઓ આવી પ્રબળ છે વાર ?

ઉપરની હકીકતથી સંબંધિત થાયછે કે, વનસ્પતિ ખોરાક, ગુણગરી અને આપણા સ્તરીર્ન પોષણ કરવાને પૂરતો છે વગી તે આપણો મૂળ અને સ્વાભાવિક ખોરાક હોય, જેખાવમાં સ્વચ્છ, સુંદર, સુમધીદાર અને સ્વાદિષ્ઠ છે, તેમ જ તેનાપર દુનિયામાં વસતાં અનુષ્ઠાનો મોટો ભાગ (પોણા ભાગ ઉપરાંત) પોતાનું ગુજરાન ચલાવેછે. આપણા આર્યવૈદ્યો સુશ્રુત, વાગ્સનદ અને ચરકે લખી મયાછે કે વનસ્પતિ ખોરાક પુષ્ટિકારક અને રોગહારક છે. વનસ્પતિ ખોરાકમાં આજ અમાધ ગુણો છતાં માંસાહારી માણસો ખોટી તકરારો બતાવી માંસનો ઉપયોગ કરેછે તે કેવળ ગેરબ્યાજબી છે. આ નીચે માંસાહારી લોકોની તકરારો અને તેનું સમાધાન લખીએછીએ.

માંસાહારી લોકોની તકરારો અને તેનું સમાધાન.

તકરાર ૧ લી.

માંસાહારી લોકો કહે છે કે—“ જીવ, જીવનો આહાર છે, એટલે જેમ કુદરતે હિંસક જનાવરોના ખોરાક માટે ખીજાં અથવા જનાવરોના બનાવેલાં છે, તેમ માણસોના ખોરાક માટે પશુ-પંખીઓ બનાવેલાં છે.” તેનું સમાધાન છે:—કુદરતે જ્યાં પ્રાણીઓના માટે માંસનો ખોરાક નિર્માણ કરેલો નથી, અને જો હોય તો માણસથી ઉતરતી પંક્તિનાં ગાય, ઘેંડા, ભેંસ, બકરી, હાથી ગધેડા વગેરે પ્રાણીઓ માંસનો ખોરાક કેમ ખાતાં નથી? અને જો જનાવરો માંસનો ખોરાક ખાય છે તે તદ્દન કયો ખાય છે, તો માણસો કાણુ માંસ કેમ ખાતાં નથી? વળી માંસાહારી જનાવરો માત્ર માંસ ઉપર જ પોતાનું શુશ્રૂસન ચલાવી શકે છે, તો માણસો, માત્ર માંસ ઉપર જ પોતાનું શુશ્રૂસન કેમ ચલાવી શકતાં નથી? આ ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે ‘માંસ ખોરાક’ કુદરતી નથી પણ કૃત્રિમ છે. વળી જો માણસોના માટે માંસનો ખોરાક નિર્માણ કરેલો હોય તો અમ, કૃમિ, રૂસ તથા દૂધ વગેરે પદાર્થો કેવાં પ્રાણીઓને માટે ઉત્પન્ન કર્યો હશે?

તકરાર ૨ છ.

માંસાહારી લોકો કહે છે કે—“ જીવો જીવ-સ્વ જીવનમ્ એટલે જીવ, જીવનું જીવન છે. માટે પ્રાણી-

જોનું માંસ ખાવામાં દોષ નથી.” તેનું સમાધાન
જે:—તેના ખરા અર્થ એવો યાવજ કે, પ્રાણીઓ એક
બીજાની મદદ વડે જીવી શકેછે. જેમકે, પશુઓ આપણને
આપણે ખોરાક વગેરે ઉત્પન્ન કરવામાં મદદ કરેછે તથા
આપણામાં જે ખામીઓ છે તે તેઓ બળ અને મપળતાથી
પૂરી પાડેછે તથા આપણા ઉપયોગમાં આવતી કેટલીક વ-
સ્તુઓ તેમનાથી ઉત્પન્ન થઈ શકેછે, માટે પશુઓ આપણે
જીવન છે અને આપણે પશુઓને ખાનપાન આપી પોષી-
એછીએ માટે તેઓનું જીવન આપણે છીએ. એ જ પ્ર-
માણે બીજા પ્રાણીઓ પણ એક બીજાની મદદ વડે જીવી
શકેછે તે કારણથી “જીવો જીવસ્ય જીવનમ્” એમ
કહ્યુંછે. જો પશુ પખીઓ, આપણા ખોરાક માટે સરળતા
દોષ તો “જીવો જીવસ્ય મોજનમ્” એમ શા માટે
ન કહે ?

તકરાર કે જી.

—(૦)—

માંસાહારી લોકો કહેછે કે—“વનસ્પતિ ખોરાક,
માંસ ખોરાક જેટલી તકાદ વાળા નથી; જો દોષ તો વ-
નસ્પતિાહારી હિંદુઓ, માંસાહારી મુસલમાન, પારસી
અને ઇંગ્લેજ વગેરે લોકો જેવા કદાવર, મનુષ્યના ખાં-
ધાના અને જોરાવર કેમ નથી ?” તેનું સમાધાન
જે:—હિંદુઓ ધણું કરીને કસરત અને ચોખ્ખી તથા ખુદી
દવાની કદર જુગતા નથી, અને મધ મારતી તથા સંકેડાશ
વાળી જગામાં રહેછે વગી ધણો મસાલાદાર અને તેમ ધીધી
રેત્રછેલ ઘતો મિષ્ટ ખોરાક ખાઈ તે પચાવવા જેટલી મહેનત

કરતા નથી તેથી તેઓનાં શરીર સુદૃઢ અને મજબૂત થતાં નથી. વળી તેઓમાં કુસંપ અને કેટલીક ખરાબ રીતો જોવા કે ૧ બાળકન, ૨ કળેડાં, ૩ કન્યાવિક્રય, ૪ તાતવરે, ૫ મરનારની પાછળ રોવું-કૂલવું અને ૬ એકથી વધારે સ્ત્રીઓ પરણવી, ઈલાદિએ વાસ કરેલો હોવાથી તેઓ શારીરિક તથા માનસિક બેસુખાર દુઃખ ભોગવી (મનની અસર પણ તનને થતી હોવાથી) થોડે થોડે આવી કમજોર હાલતમાં આવ્યા છે અને દિવસે દિવસે કમજોર થતા જાય છે. બીજા લોકોમાં આ દુષ્ટ રીવાજો નહિ હોવાથી તથા તેઓ કસરત અને ચોખ્ખી તથા ખુલ્લી હવાની કદર જાણતા હોવાથી તેઓનાં શરીર કદાચર, મજબૂત, ખાંધાનાં અને જોરાવર થાય છે. માત્ર માંસ ખોરાક ખાવાથી આવડા થતા નથી, જે વનસ્પતિ ખોરાક ખાનાર આ પ્રમાણે વર્તે તો તેઓ માંસ ખોરાક ખાનાર કરતાં પણ ચઢીઆના માથે એ નિઃસંશય છે. તે વિષે આપણે ચોખ્ખા તથા પુરવિશ્વાસ વગેરે લોકોના હાજસા આગળ

• કુસંપ અને ઉપરલખેલી ખરાબ રીતોથી થતાં માંસ પરિણામનું દુઃક વર્ણન અને આપીએ છીએ:—

(૧) કુસંપા—કુસંપમાનોમાં એક બાણમાં ધરનાં તમામ માણસો બેમાં બેસીને જાય છે અને હિંદુઓમાં કેટલેક ઠેકાણે સગાં ભાઈથી પણ પાણી પીવાનો સંબંધ હોતો નથી. એક ઠેકાણે સ્ત્રી, ધણી પાસેથી માન્ય લગ્નમાં અપાવવાની સરકારમાં ફરિયાદ કરે છે, ત્યારે બીજા ઠેકાણે ધણી, સ્ત્રીને તાણે લેવાની ફરિયાદ કરે છે. એક ઠેકાણે બાપ, મરતી વખતે રીકરારે પેતાની મિલકત નહિ સોંપતાં, બીજાને વારસા કરાવે છે, ત્યારે બીજા ઠેકાણે દીકરા, માળાપથી નુકો રહીને તેમને રક્ષાવરણમાં ચાંકરી કરવાને જાણે જાયથી દુઃખી કરે છે. બાઈઓ બાઈ, બાપની મિલકત વહેંચી દેવા સરકારમાં હાજરો પેસાનો ભોગ આપે છે.

આપી મધા છીએ. વળી માત્ર જાર, જાનરીનો લૂખો-પાખો રોટલો ખાધ નિર્વાહ કરનાર અને અધો બૂખમરો વેડનાર ગરીબ મજૂરોને જોશો તો તમને માણસ પડશે કે, મોં માથાં મિટ જોજનો ખાધ થરમાં બેસી રહેનાર ગું દર્યો કરતાં તેઓનાં સરીર મજબૂત, નિરોગી અને બજવા ન હોયછે.

તકરાર ૪ થી.

માંસાહારી લોકો કહેછે કે—“આર્ય લોકો માંસાહાર છોડી દેશ બાજીખાઈ થયા તેથી સારીરિક તથા

ધર્મ વજમાડવાનું પ્યાનમાં નદિ તેતાં છર્પો કરી એક બીજાનું બૂરું કમ્પેછે. “રોટલો આપીએ પણ બેડલો ન આપીએ” એ અસમ સૂચક કહેવત દિંદુઓમાં પ્રગટી રહીછે. આવા કુસંપદથી કળિયુગે વાસ કરેલા દિંદુઓનાં થરમાં જીવનું સુખ સ્વપ્નેય કપાથી હોય ? કુસંપથી સ્વતંત્રતા જોશ જોશ અને પેસે રો ખાલી થઈ ગયા, તોપણ હજી કુસ પની બજતી સગડી દિંદુઓ માટેથી હોલવતા નથી—એવા કુસંપ રૂપી અગ્નિથી માણસોનાં સરીર દગ્ધ થઈ દિનપ્રતિદિન કમજોર થતાં જાય એમાં શી નવાઈ ?

(૧) ઘાલ લગ્ન—એકવીસ વર્ષની ઉમરનો પ્રુથ જાર વર્ષની કન્યાથી લગ્ન કરે તો યોગ્ય લગ્ન ગણાય છે. આવાં લગ્નો દિંદુઓમાં ધણા જ થેહાં જોવામાં આવે છે. પરંતુ ધણે ઠેકાણે પાંચ પાંચ અને દસ દસ વર્ષનાં દીંગણા દીંગણીનાં લગ્ન વર્ષેલાં જોવામાં આવેછે. તેથી ધણે ઠેકાણે ૨૫, ૩૫ અને ઉંમરનાં કબોટાં થાયછે. વળી બાળ વિધવા-

માંસિક શક્તિ જોષ જોષ અને તેથી પરદેશી રાજાઓએ
આવી સ્વારીઓ કરી; તેમાં દાર પામી આખરે પરાધિન
પાણું પામ્યા.” તેનું સમાધાન જે:-મહાભારતની લગાઈ
પછી રાજ્યખર્ચન દટી જવાથી ધર્મના રક્ષકો તથા પ્રવર્તકો
ન રહેવાને લીધે ધીરૂ ધીરૂ કૌલમત એટલે વામ માગે
જેને દેવિ અથવા શક્તિનો પંથ કહેછે; તેની પ્રવૃત્તિ થઈ
તેથી દાર માંસનો અમર્યાદ ઉપયોગ થવા લાગ્યો; તેણે કરીને,
લોકો નિરૂદ્ધાંત થઈ ગયા તેમજ મત બેદ ચવાથી એક બીજા-
માં વિરોધ થાઈ્યો એ સંધિનો લાભ લેઈ, પરદેશીઓએ પ્રવેશ
કરી આર્યપ્રજાનો પરાભવ કર્યો અને યવન રાજ્યની સ્થાપના,
થઈ. કાંઈ માંસદાર મૂંઝી દેવાથી આર્યપ્રજા આ અવ-
સ્થાને પામી નથી કારણ કે માંસદાર કરતાં વનસ્પતિનો
આદાર કાંઈ ઓછી તાકાદ વાળો નથી.

એ યવાનો સંભવ રહેછે કારણકે મોટી ઉમરે પહેલેથી કરતાં
નાની ઉમરનાં મરણ થતાં નીપજેછ. વળી તેઓનો કાચો,
ઉમરે સંયમ ચવાથી તેમનાં સંસાર વધારી જઈ નિર્બળ થઈ
જાયછ. પણ તેમનાં વડે ઉત્પન્ન થયેલાં સંતાન તેમનાથી
પણ વધારે કમજોર થાય એમાં શી નવાઈ? વળી બાળપણમાં
છાકરા ચવાથી પુરુષ, સંસાર બ્યવહારની ખટપટમાં અને ર-
જવાની ચીવટમાં પરેછ તેથી તેનાથી વિદ્યાબ્યાસ થઈ શક-
તો નથી અને શારીરિક તેજ માનસિક શક્તિ જોષ બેસેછ
વળી એક બીજાનાં રૂપ, ગુણ અને સ્વભાવ અજાણતાં નુદિ આવ-
વાથી પરસ્પરમાં અમુજનાવ વઈ છંદની પર્વત બનેડા ચવાં કરેછ.
આવા બાળકાનના બળાપા રૂપી અમિથી સ્ત્રી-પુરુ-
ષોનાં શરીર દગ્ધ થઈ દિનપ્રતિદિને કમજોર થતાં જાય
એમાં શી નવાઈ?

તકરાર પ મો.

માંસાહારી લોકો કહે છે કે:—“માંસ મદિરા જેવા ગરમ પદાર્થોનું સેવન કરવાથી શરીર તથા મનની શક્તિ વધે છે અને તેથી માણસો બારે કામ સહેલથી કરી શકે છે.” તેનું સમાધાન બે:—માંસ મદિરા ગરમ હોવાથી શરીરમાં થોડા વખત માટે લુસ્સો આવે છે, એ વાત તો ખરી છે, પણ મગજ ગરમ થઈ જવાથી એ લુસ્સાનો માઠો ઉપયોગ કરે છે; અને બારે ઉપયોગી કામો કરવાને બદલે બારે જોખમી કામો કરે છે. વળી એ લુસ્સો થોડો વખત રહે છે પણ પાછળથી પ્રત્યાઘાત રૂપે નળજાઈ પેદા થાય છે. માંસ મદિરાનું સેવન કરનારે (અનુની સ્વભાવ, સાક્ષ્યોળ આંખ, તથા દૂબેલી નસોવાળા) માણસોના હાથે જ ખૂનીની છરી કરવાના બનાવ બનતા આપણે જોઈએ છીએ. વળી રામ સજાગાવી મૂકનાર નીચે નેતે મનુષ્ય જાતિ તરફ બારે

(૩) કજોહો:—દસ વર્ષની કન્યા અને સાડ વર્ષનો વર (બીબી વર જોય ત્યારે ત્રિયા ચાર જોય.) દસ વર્ષનો વર અને વીસ વર્ષની કન્યા (જાણે ઉટની કટિ બકર બાંધ્યું!) આમાં કજોહોથી થયેલાં લગ્નના સી-પુરવો શું સુખ પામે વાર? આયુર્વેદના ‘મુશ્વત’ ગ્રંથમાં લખ્યું છે કે,—‘પરા પચીસ વર્ષની પુત્ર ઉમરના પુરુષ ને પૂરાં પંદર વર્ષની કન્યાના સંગમથી ઉત્પન્ન થયેલા સંતાન કલાવર, મજબૂત બાંધાનાં અને જોરાવર હોય છે.’ પણ જ્યાં ઉમ્મરનું બીજકુલ પ્રમાણ નહિ તો પછી સંતાન જોરાવર થવાની સી આરા? કજોહો આમાં સી-પુરવોને દપતિ સુખ સ્વપ્નેવ મળતું નથી પણ

તિરસ્કાર હતો તે તથા નેપોલિયન ધણા બુલમી થયા હતા તેપણ માંસ મદિસનું સેવન કરવાથી નહ.

• તકશર છ ફી.

—(૦)—

કેટલાક માણસો પાતે હિંસા નહિ કરતાં વે-
ચાધુ માંસ લેઈ અગર ખીજ પાસે હિંસા કરાવી
આહાર કરનાર કહેછે કે:—“અમે હિંસા કરતા નથી
તો માત્ર માંસાહાર કરવાથી અમને ખાપ થતું નથી.”
તેનું સમાધાન જો:—માંસનો વાપર ઓછો થાય તો હિંસા
ઓછી થાય અને વાપર વધારે થાય તો હિંસા વધારે થાય.
મતલબ કે માંસના ઉપયોગના પ્રમાણમાં હિંસા થાયછે.

આરુપરસમાં અણુરામ ઘઈ હમેસાં દંડા બખેડા ઘણાં કરેછે
અને કદબેક રેકાણે તો તેઓ ઓપવાત કરી મૂકી પામેલાં
પણું સાંભળવામાં આવ્યાંછે. “કર્મે કલ્મેડુ આખા જગમાં વ-
ગોણું, દુઃખ કોને કહીએ.” આતું બોલનાર ભવેવા હોદ્દા
વેધ કાઠી સમજાવેછે, પણ ઓપણી જોણી આવેપ્રજા આ
રીવાજ ઠાકતી નથી. વળી કલ્મેડાં વવાથી બધાંધિયાર થવા-
નો સંભવ રહેછે. આવા કલ્મેડાંના મહાન કષ્ટ રૂપી
અગ્નિથી સ્ત્રી-પુરુષોનાં શરીર દુઃખ થઈ દિનપ્રતિદિન
કમલેર થતાં જાય એમાં શી નવાઈ?

(૪) કમ્પાવિક્રય:—હિંદુઓની હવ વર્ણમાં ‘દીક-
રીના પરનું પાણી પીવાય નહિ.” એવો રીવાજ હોવા-
ને તેનાં માબાપો તેના પરનું પાણી પીતાં (અગર) ખાતાં નહ.

માટે માત્ર માંસ ખાનારને પણ દિંસાનું પાપ લાગે છે, જેમ ચોરી કરનાર ગુન્હેગાર છે અને ચોરીનો માત્ર લેનાર પણ ગુન્હેગાર છે. તેમ દિંસા કરનાર પાપી છે અને માંસ ખાનાર પણ પાપી છે. મનુસ્મૃતિના ગૃહસ્થાશ્રમ નામના પાંચમા અધ્યાયના ત્રીજા ભાગમાં નીચે લખેલાને ધાતક એટલે મારનાર કહાય છે:—

નુકોત્તર.

અનુમન્તા વિશસિતા નિહન્તા ક્ષયવિક્રયી ।

સંસ્કર્તા ઘોષહર્તાચ વસ્યાદ્યેતિ ધાતકો ॥

[ધાતક એતિ ધાતકો ॥]

અર્થ.

અનુમન્તા—કોઈ પ્રાણીને મારી નાખવામાં અભિ-
પ્રાય આપનાર.

વિશસિતા—પ્રાણીના કડકા કરનાર.

નથી અને કદાપિ કંઈ કારણસર તેમ કરવું પડે તેા તેને કોઈ નાણું આપીને તે પ્રમાણે કરે છે. દીકરીના ધરનું પાણી પીવામાં ઢોલ અને તેને વેચીને તેના પૈસા લેવામાં ઢોલ નહિ એ કેવી તપાઈનો વાત ? દીકરીનો પૈસા લેનાર બાપ, તેને સુખ છે કે દુઃખ તે જોવે નથી. વર નાનો દોષ કે મોટો દોષ, શોભા, અકાળ, નિર્બળ કે માંડો દોષ, તેની તે દરકાર રાખતો નથી; ક્યાંથી વધારે પૈસા મળે એવા ટેકાણે લડકે રોકી મૂકે છે. “ મસાણના લાડમાં એલચીનો સ્વાદ ક્યાંથી દોષ ” ? એ કહેવત પ્રમાણે પૈસા લેઈ દીવેલી કન્યાને સાસરે સુખ ક્યાંથી દોષ ? નાદી ધોઈને વર માંડવે ચડ્યાં દોષ અગર ગૃહસ્થે જતા વર છુદો, તેથી કે અકુલવાન દોષ એવા મરમા દીવેલી કન્યાને પણ કહીને સુખ કે વિધવાપિતૃનું દુઃખ વેગવું પડે છે. આવી રીતે કન્યાવિક્રયથી થયેલાં લ-

નિહન્તા—ખાણીને મારી નાખનાર.

કૃયવિક્રધી—ખાણીની માંસને અર્થે તેને વેચનાર

તથા ખરીદનાર.

સંસ્કર્તા—માંસને રાંધનાર.

ઉપહૃત્તા—માંસને ઉપાડી લાવનાર.

ખાદકઃ—માંસ ખાનાર.

ઉપર લખેલા સંબંધને મારનાર કહ્યા છે. મતલબ કે તેઓને હિંસા-કર્મોનું પાપ લાગે છે. આ ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે વેચાતું લઈ અમર જીભ પાસે હિંસા કરાવી માંસ ખાનારને પણ પાપ લાગે છે.

તકરાર ૭ મી.

કેટલાક કહે છે કે:—“વેદમાં કહેલું છે કે, યદ્યપિ અવશ્ય રહેલું માંસ ખાતું, તેનું સમાધાન જે:—આ

ગતનાં સ્ત્રી-પુરૂષોનાં શરીર અનેક પ્રકારનાં દુઃખ રૂપી અગ્નિથી દિનપ્રતિદિન કમલોર થતાં જાય એમાં શી તથાઈ ?

(૫) માતૃવરો:—એક દિવસના વાજુમાં પણ દિવસની કમાણી ઉપર ખાણી ફેરવવાનો રીવાજ સા માટે જોઈએ ? પાસે પુછ ન હોય તો ધર તમા જમીન વગેરે વચીને નાના થઈ અંદરવો ખાંધવો સા માટે પસંદ કરો છો ? એક પૈસાનું સાક જોઈતું હોય તો ખાઈનો બચાવ કરવા કોણું સાક ખરીદે, એવા કંજુસને પણ દમણ દમણએ કરી બચાવેલો પોતાના જીવ સમાન પૈસો, એજીવારે વાપરવો પડે છે અને નિર્ધન હોય તો પણ કરજ કરીને વસે કરવો પડે છે. અને પછી તેના બ્યાજમાં રૂલી જાય છે. આવા નાતુપુરના કરજ રૂપી અગ્નિથી સ્ત્રી-પુરૂ

કહેવું તેમનું સમજાવે છે, કારણ કે વેદવાચ્ય આદ્ય રૂપ નથી પણ તેટલી છૂટ આપવા રૂપ છે. જે પુરુષને માંસ ખાધા વગર ન જીવ્યાનું હોય તેને દેવના પદમાં હોમ કર્યા પછી અવશેષ રહેલું માંસ ખાવાની છૂટ આપી હોય એવું જણાય છે. માટે બની શકે તો માંસ જંદાણુ ખીસકુણ હોડી દેવું એવો વેદ વાક્યનો અભિપ્રાય છે. જે હોકરો બહુ જ રમતીઆગ દોવા બધાંતો ન હોય તેને તેનો ખાપ કહે છે, " તારે એક કલા રમતું " એ વાક્યનો અર્થ—“તું એક કલાક નહિ રમી તો હું તને મરીશ ” એવો નથી, પણ “તારે રમત કરે વગર ન જીવ્યાનું હોય તો એક કલાક રમવાની છૂટ છે.” માટે બની શકે તો રમત હોડી જ દેવી એવો અર્થ થાય છે. માટે તે વાક્ય જેમ તિરતિનું નિરૂપણ કરે છે તેમ વેદ પણ તિરતિનું નિરૂપણ કરે છે. પ્રતિનું નિરૂપણ કરતા

રૂપોનાં શરીર ૧૦૫ થઈ દિનપ્રતિદિન કમજોર થતાં ભંધ એમાં શી નવાઈ ?

(૬) મરનારની પાછળ રોણું ફૂટવું:—પુષ્કલમાન દોડાના સાસનામાં કહ્યું છે કે—“ મરનારની પાછળ તેનાં સર્પાં જે આંસુ વધા લીંટ પાડે છે તે મરનારને ખાવું પડે છે. ” આ કા- રણથી તે દોડા ખીસકુણ દેવતા રોના નથી તેમ જ ઉમેલ દોડામાં પણ એ રીતજ નથી. હિંદુ ધર્મસાસના મિત્રાશ્રમ મંચમાં લખ્યું છે:—

સ્તોક.

શ્લેષમાયુવાંધવૈમુક્ત પ્રેતોમુક્તં યતો ડયતાઃ ।

અર્થ:—મરનારની પાછળ તેના સર્પાં વધાવાં રડી દે-

ને આંસુ વધા લીંટ પાડે છે, તે મરનાર પ્રેત ખાવું.

નથી. આ બાબત શ્રીમદ્ ભાગવતના ચોથા સ્કંધના પચીસમા અધ્યાયમાં શ્રી નારદજીએ પ્રાચીનખર્દી રાજાને યજ્ઞમાં પરુનો હોમ નહિ કરવા બોધ કરેલો છે. (વોંચો આ ચુરતક-
કર્તુ ૫૯ ૩૬ સુ)

તકરાર ૮ મી.

કેટલાંક માણસો, કહે છે કે—“દુનિયામાં બધાં માણસો, મોસલમાનો તથા દર્શ માન વનસ્પતિ જોરાક પર નિર્વાહ ચલાવે તો વનસ્પતિ જોરાક એટલે બધી મેં-
ધી થઈ જાય કે તે માણસોને ખરીદવે પલો ન મુશ્કેલ થઈ પડે.” તેનું સમાધાન જો—વનસ્પતિ જોરાક ખાનારની સંખ્યામાં વધારો થવાથી જોટલો નવો અપ ઉ-
ત્પન્ન થશે તેટલો વનસ્પતિ જોરાક તેઓ સહેલાઈથી ઉગાડી
સકશે. દળરો કાસની પગાર જમીનને ખેતીવાડીના ઉપ-
યોગમાં લીધાથી જોઈએ તેટલું અનાજ અને તરકારી મે-
ળવી સકાશે. અને અપના પ્રમાણમાં પાક વધવાથી તેની

કેમકે તે પોતાને વશ નથી. એ માટે મૂચાની પાછળ રોહું ફે-
ટું નહિ, પણ મરનારની ક્રિયા યથાસંકિત કરવી. આમ છતાં
આપણી આર્યવ્રતમાં નાના બાળકની પેઠે પાક મૂકીને રો-
વાનો તથા જંગલી રીતે ફેલાવો આવ છે એ પલો ન અફ-
સોસની વાત છે. મરણના પ્રમાણમાં જે બિઝ રહે-રહે તે
લોકો તેની નિંદા કરે છે અને વધારે રહે ફેટ તેમને જરા
મળે છે. આ દાખથી લોકો રોવા ફેલાવામાં ક્યારા રાખતા નથી,
શ્રીઓ ફી ફીને છાતીઓ લાલજાળ જેવી કરી મુકે છે અને
જે કોઈ મરણ થયું હોય તે પછાડે ખાઈ માયાના વાળ
પણ ખેંચી કાઢે છે, તેથી લોહીલદાણ પાવ છે અને વખતે મરણ
પણ પામે છે. આ પ્રમાણે ફેલાવાથી શ્રીઓને બ્યાધિ પાવ છે અ-
ને સ્તનનું દૂધ બચડવાનું પણ રોગી પાવ છે, બહુ

હીમતમાં પણ વધારો થઈ શકશે નહિ, પરંતુ ઉઠટો માંસ ખોરાક ખાનારની સંખ્યામાં વધારો થવાથી ઉત્પાદક પ્રાણીઓની સંખ્યામાં વધારો થતો જશે અને વંધારો મરવાથી ખેતીવાડીના કામને ઘણી જ મદદ મળવાથી વનસ્પતિ અને દૂધનો ખોરાક વધારે ઉત્પન્ન થઈ શકેલો મળશે, જનાવરો તરફથી મળતી કાષ્ઠપલ્લુ વસ્તુનો જેમ જેમ ખપ વધતો જાય છે, તેમ તેમ તેની હીમત પણ વધતી જાય છે; કેમકે ખપના પ્રમાણમાં તેની ઉત્પત્તિમાં વધારો થઈ શકેલો નથી પણ તેથી ઉલટી રીતે આકાષનમાંથી મળતી દરોઈ ઓળંગે જેમ જેમ ખપ વધતો જાય છે, તેમ તેમ તેની હીમત ઉલટી પડતી જાય છે. કેમકે ખપના પ્રમાણ કરતાં પણ તેની ઉત્પત્તિમાં પ્રુક્કળ વધારો કરી શકાય છે. અર્થે વિદ્યાનો એક અમેરીકન વિદ્વાન એ નિવમની સાબિતીમાં ઘણા ઇખલા આપે છે, તેમાંના એ ઇખલા હું આ નીચે લખું છું:—લખવાનો 'સ્વીસ' કે જે જનાવર તરફથી

વાથી સ્ત્રીપુરુષોનાં શરીર તથા આંખો બજરે છે, કારણ કે મનની જાસર તનને યાય છે. વળી રોઝરોના મત પ્રમાણે આંખ એ લોહીમાંના પાણીનો લાગ તથા ફેટાક ખાર, તેમાંના ફેટામાં જૂઠો પડેલો જામ છે, એ ખાર પાણી અતિશય જલ, કૌંધ, રોઝ, વગેરેથી લોહી ઉઠી જઈ જલદાર બીકે છે, અને તેથી આંખ તથા શરીરને તુકસાન યાય છે. વળી મરનારનો રોઝ ખાળી ખાધા પીધામાં પણ ઘણું દુઃખ વેડે છે, તેથી પણ શરીરને તુકસાન યાય છે. વળી રોઝ જરવાથી પણ શરીરને પણ તુકસાન યાય છે. હિતોપદેશમાં કહ્યું છે કે:—

રોઝસ્થાન સદસ્યાણિ મયસ્થાનશતાનિચ ।

દિવસે દિવસે મૂઢ માવિરાંતિ ન પંડિતં ॥

અર્થ:—રોઝનાં ટેકાણાં હજારો છે, ને લખનાં ટેકાણાં શેરો છે, માટે જો એવા રોઝ ક્યાં કરીએ તો દહાડે દહાડે

મળતી પેદાશ છે તે પ્રથમ લખનાર ઓખ હોવાથી સસ્તી કીમતે પૂરાં પડી શકતાં હતાં, પણ જેમ જેમ લખનાર વધતા ગયા તેમ તેમ તેનો ખપ વધવા લાગ્યો; પણ શું તેથી તેની પેદાશ પણ વધી શકી હશે? નહીં, ખીલકુલ નહીં. પછી તરત જ માલુસનું ધ્યાન લોખંડ તરફ દોડ્યું અને 'સ્ટીલ પેન' ની નવી બનાવટ કરી. આને તમે માગશો એટલી સ્ટીલપેનો સસ્તી કીમતે મળી શકશે, જે આ નવી બનાવટ ધણ ન હોત તો આને રૂપીઆનું એક પણ ઠવીલ મળતું મુશ્કેલ થઈ પડત. એ જ પ્રમાણે અગાઉ આમડાં ઉપર લખાણ દરગામી આવતું હતું. આને તેને ઢેકાણે કામગીરી વપરાય છે; જે તે ન હોત તો કરોડો ખર્ચા મેંદાનાં આમડાં ક્યાંથી મળવાનાં હતાં? આ ઉપરથી જણાવજે કે જેવી સહેલાઈથી ખનીજ પદાર્થો અને આકાશને લગતી વસ્તુઓની પેદાશ તેના ખપના પ્રમાણમાં વધારી શકાશે, તેવી રીતે જનાવરોમાંથી મળતી વસ્તુ-

મુકપણ આવે ને ડહાપણ જરૂર રહે. આ પ્રમાણે મરનારની પાછળ સોકામિથી સ્ત્રી-પુરુષોનાં શરીર દગ્ધ થઈ દિનપ્રતિદિન કમજોર થતાં જાય એમાં શી નવાઈ?

(૭) **પ્રકૃતિ વધારે સ્ત્રીઓ પરણવાનો રીવાજ:--**

એકથી વધારે સ્ત્રીઓ પરણવાથી ઘરમાં કંકાસનું ખીજ રોપાવજે તેનું કેટલીએક નાતોમાં ખીલકુલ જ્ઞાન નથી. અમદાવાદના ઓઢીઓ અને કટવા ક્ષુખીમાં, ચરોતરના પાટીદારોમાં અને સુરત છાંવાના દેસાઈઓ વગેરેમાં—એક મૂઝી ચરતી, એક મૂઝી ફરતી અને એક મૂઝી પાણી બરતી, એમ એટલી મરજીમાં આવે તેટલી સ્ત્રીઓ પરણ્યાં જ નવજે. દેનાર ભૂલે તો લેનાર ભૂલે. આ શી લુલ્લમની વાત? સોકવનાં છોકરાં ઉપર એ ખીલની માતાઓ ઘણું દેવ રાખેજે અને વખતે મારી પ્રજા

ઓ પેલછામાં વધી ઇસી નથી; અને તેથી તે ખપડ વધારા સાથે મોંઘી થતી જાય છે,

તકસાર હ મી.

દેહસાક સોડો ઉચ વર્ણ અને નીચ વર્ણનો ત-
ફાવત બતાવી કહે છે કે:—“નીચ વર્ણને દિંસા કરવાની
તથા માંસ ખાવાની ઇચ્છામાં મૂટ આવે છે. અથવા તે
કાંસો ઉચવર્ણને મારે રમ્મચેત્તો છે મારે નીચ વર્ણને તે
કામો કરવામાં રોધ નથી.” તેનું સમાધાન છે:—જા
જમત ઉપન થયું ત્યારે એક જ જાતિ વાળું હતું. પછી
સોડો જેમ જેમ નીચ-ઉચ કંઈ કરતા મળા તેમ તેમ ની-
ચ-ઉચ વર્ણ બંધાઈ, પણ ખરૂં જોતાં નીચવર્ણ જો પેતા-
નું નીચ કંઈ મૂર્છા કે તો તે પણ ઉચવર્ણ જ છે. મી મ-
હાભારતના કાન્તિ પર્વના ૧૮૮મા અધ્યયનમાં ભૃગુશ્વ-
રે એ વારણને કહ્યું છે કે:—

તામેષ, રાત્ર દસરવતી સ્ત્રી કૌંસે પાતાન દીપ્તા મરતલને
જાલીએ બેસાવવા રાત્રને અગ્નિ સમન્વયે પાવાની યોગ્યતા
પૂર રાત્રને વનવાસ કાળ્યા દવા પિ સદ્ગતા ભણવામાં છે. એક
માર, જે સ્ત્રીઓ અને તેના ભાગ્યારજું મુદ્ર જેતાં એ રાકુણ-
ના ખામાં સપડાઈ મરે; હવે, તેને રાત્રમે બીછ સ્ત્રી પર-
ભાવવાની શિક્ષા કરવાનો કુશ કર્મે ત્યારે તેણે કહ્યું કે “અને
મમે તો દેશ નિઃશબ્દની શિક્ષા કરે પણ બીછ સ્ત્રી પરભાવવા-
ની શિક્ષા કરશે નહિ.” અતઃવળ કે જે સ્ત્રી પરભૂતા પ્રાપ્ત
પણ ન કુશ વેડું પડે છે. એમ્બો પણ એ બીજા ઉપર પડ્યા
દેવ રાખી, તપેસાં વડવાડો વડે છે અને સ્વામીને પણ સંવા-
પે છે. આ ઉપરથી “સામ્યેતો ખા” પ્રસિદ્ધ છે. સ્ત્રીએ
જાય છે કે—

શ્લોક.

નવિશેષોસ્તિવર્ણનાં સર્વેઘ્રહમિદંજગત્ ।

ઘ્રહણા પૂર્વં ચુદ્ધં હિ કર્મભિર્વર્ણતાં ગતમ્ ॥

અર્થ:

ઘ્રહાએ સજ્જેલું આ સર્વ જંગમ પૂર્વે ઘ્રહણથી ગતિ
વાળું હતું, કાંઈ વધુ બેદ ન હોતો; તથા પછી કર્મ કરી
વર્ણપથાને પામ્યું.

માંસભક્ષણ નહિ કરવા વિષે બોધ.

ગરબી.

(બોધવશ સદેસો કહેજો સ્વામીને, એ રાગ.)

મૂખ માંહી કદી આહાર ન લેએ માસનો,

મૂકી સુંદર વનસ્પતિનો આહાર જો;

ધાન્ય કળાદિ ધરતીમાં બંધુ નીપજો,

એક ગોરીનો નાવલોરો, જાણે કળાયેલ મોર;

એ ગોરીનો નાવલોરો, જાણે હરાયું દોર ! !

મતલબ કે એક સોનો સ્વામિ દંપતિ સુખ બોજવી ક-
ળાયેલ મોરની પેઠે સુખમાં દિવસ નિર્જનન કરેછે અને એ
સોજોનો સ્વામિ હરાયા દોરની પેઠે દુઃખમાં દિવસ ગુજારેછે.
આવા સોક્યાળા ધરમાં સોકાડિતથી સ્ત્રી-પુરુષોનાં શ-
રીર દગ્ધ થઈ દિનપ્રતિદિન કમજોર થતાં જાય એમાં
શી તવાઈ ?

હલાદિ ખરાબ રીતોએ અને કુસ પે આપણી આર્યપ્ર-
જામાં વાસ કરેલો હોવાથી તેઓ તન મન અને ધનથી નિ-
ર્જન થતા મચાછે અને માયછે તો સામાન્ય એઓને આપણા
દેશમાંથી હાંકી કાઢવાં ન જોઈએ ?

પ્રાણીદિંસા અને પ્રાણીખોરાક નિષેધક.

દૂધ, દહીં, ઘી, મિષ્ટ પદારથ- સારજને—મૂખ૦ ૧

નિરદોષી નિરોગી આ ખોરાક છે,
શોખીતો ને સ્વચ્છ સુખધીધાર જો,

નર નારીના નિર્વાહ માટે નિરમ્બે,

કુદરતે આ વનરપતિનો આહાર જો—મૂખ૦ ૨

તેહ તજીને માંસાદિ તમે વાપરો,

પૂરે પાપી પેટ તણો આ ખાડ જો;

છબ્હા-સ્વાદે જીવ તણી દિંસા કરો,

કર્મ કહીએ સર્વ ચક્રી બનાડ જો—મૂખ૦ ૩

કુદરતી ન કહીએ આ કૃત્રિમ છે,

મેથો મેસો માંસાદિનો આહાર જો;

બહણે ર જોડે ને મંખો બધુજળે,

આરોગતાં તે રોગાદિ અપાર જો—મૂખ૦ ૪

દેહ દૂસે ને દૂસે વ્યસની બધુ બને,

રોધી ને ષળી ફર અતિસય થાય જો;

આ લોકે પરતોડે બધું વૃક્ષાન છે,

જીવન-વૃક્ષ સમજાંનું છેદાય જો—મૂખ૦ ૫

હિંદુ, મુસલમાન, હિંમેજો, પારસી,

નિંદુ સદુનાં શાસ્ત્રોમાં નિરધાર જો;

સમજેલા જન માંસ મૂખે લેતા નથી,

અણુ સમજેલા કરે તે ઉપર ખ્યાર જો—મૂખ૦ ૬

જન વિવેકી જો છે હાથ વિલાપતે,

સારાસાર વિચારી માંસ ન ખાય જો;

રખાપન કીધો મંડળી “વેજીટેરિયન.”

દિન દિન પ્રતિ વૃદ્ધિ તેમાં થાય જો—મૂખ૦ ૭

સુદિવંતા મુસલમાનો પારસી,

મૂખ માંસી નથી લેતા માંસાહાર જો;

માંસાદારી માંસ તજે બીજા જાણ,
 હાથ જમાનો મુધરાનો સાર જો—મૂખ ૮
 જેમ વસેછે મદા જળ માંદી માંછલાં,
 આદાર તણી ન દીસે જોને જોડ જો;
 તેમ જતાં તે છાન્દા-રવાદને કારણે,
 મુઠ્ઠા પામે ખાતાં જળમાં સોટ જો—મૂખ ૯
 તેમ તણને અજ, જન કરતાં માંસનો,
 સ્વાદ યદી આ સ્વામંદીનો આદાર જો;
 મુઠ્ઠા પછી તે કષ્ટ રૂપી જળે પડી,
 ખારો મોહોકમ જમ-હૂતોન્ન માર જો—મૂખ ૧૦
 વૈવ, દહીમો, ડાઠરો એવું કહે,
 અમુક રોગોમાં માંસ લેવું નહિ મૂખ જો;
 તે કારણથી નેટપણુ તેમાં નહી,
 તેમ જતાં સા માટે માનો મૂખ જો ?—મૂખ ૧૧
 જરૂર દલી જો માણસને આ આદારની,
 અજ તણો સા માટે કરન જ આદાર જો ?
 કોને માટે અજ, દુઃખ અવનીમાં રચ્યા ?
 એવ વિચારો પારો મદ્ય સાર જો—મૂખ ૧૨
 અનાદિથી અનાદિ જોને જોને,
 માંસ ઉપર જન જોને નહીં તદ્દન જો;
 તેવ કારણથી નેટપણુ અજમાં દીમે,
 મનન કરી વિચારો સમજુ જનજો—મૂખ ૧૩
 પર્થના જાને દિંદુ નિરે માંસને,
 હાથ ઊમેળે નિરે અવગુણ માર જો;
 જેનાથી દુર્જન તે આદાર અજમે કરે,
 કદો જે કેવી આપર્થકારક વાન જો ?—મૂખ ૧૪
 અવિચર વસ્તુ માંસ સમ જોને નથી,

તેમ છતાં તમે માનો છો પવિત્ર જો;
 અદિત અન્ય ને આપ તણું પ્રીછો નહીં,
 નિચ આહાર લેછ નિર્દય જનો શું મિત્ર જો?—મૂખ૦ ૧૫
 માંસહારી દીસે સખગા, માનવી,
 દયા અને વળી દાન યજી રહીત જો;
 કહેવત છે—“ આહાર તેવો આટહાર છે, ”
 ખુદી તેથી જમડે છે ખચીત જો—મૂખ૦ ૧૬
 ઈસાઈ અપમુલો દીસે માંસમાં,
 અનુભવ ને વળી શાસ્ત્રાદિ અનુસાર જો;
 પ્રુન્ય દાનાદિ કરનાં પણ પામે નહીં,
 માતી માંસહારી મુમતિ દાર જો—મૂખ૦ ૧૭

હિંસા અને માંસલક્ષણ વિરુદ્ધ શાસ્ત્રોનાં પ્રમાણ. ૯૪

પ્રકરણ ૪ થું.

હિંસા અને માંસ લક્ષણ નહિ કરવા વિષે
હિંદુ, મુસલમાન પારસી અને ખ્રિસ્તિ ધ-
ર્મશાસ્ત્રોનાં પ્રમાણો તથા ડૉક્ટરો
અને કવિઓના અભિપ્રાય.*

(૧) હિંદુ ધર્મ શાસ્ત્રોનાં પ્રમાણ.

અહિંસા પરમો ધર્મઃ (વેદ વામ્ન.)

(૧) શ્રી મહાભારતના શાંતિપર્વના ૧૬૨ માં
અધ્યાયમાં કહ્યું છે કે:—

શ્લોક.

અદ્રોહઃ સર્વે ભૂતેષુ કર્મણા મનસાગિરા ।
અનુમદમ્બ દાનંચ સતાં ધર્મઃ સનાતનઃ ॥

અર્થ.

મન, વાણી તથા કર્મે કરી પ્રાણી માત્રનો દ્રોહ ન
કરવો (હુંકે ને ઇચ્છું.) દયા સખતી તથા ઉપકાર કર-
વો, એ સત્યપોનો સનાતન ધર્મ છે.

• દરેક ધર્મમાં સાત્ત્વિ અને પુસ્તકોનાં પણ પ્રમાણો
મળી આવે છે. તથા વિદ્વાનો, કવિઓ અને ડૉક્ટરોના અભિપ્રા-
ય પુષ્કળ મળી આવે છે પણ પુસ્તકનું કદ વધી જવાની દેશ-
તથા આ પ્રકાર વિસ્તારથી લખ્યું નથી.

૯૪ ગ્રાણીદિસા અને ગ્રાણીખોરાક નિષેધક.

(૨) શ્રી મહાભારતના અનુશાસન પર્વમાં
કહ્યું છે કે:—

શ્લોક

સ્વમાંસં પરમાંસેન યોયધંયેનુ મિચ્છતિ ।
નાસ્તિ હુદ્ર વરસ્તસ્માત્સનૃશંસતરો નરઃ ॥

અર્થ.

જો ખારકા માંસે કરી પોતાના માંસને વધારવા ઇચ્છે
છે, તેનાથી વધારે કોઈ અધમ નથી, અને તે અતિ દૂર છે.

(૩) શ્રીમદ્ ભાગવતના સાતમા સ્કંધના ૧૪
મા અધ્યાયના નવમા શ્લોકમાં શ્રી નારદ મુનિએ
મુધિષ્ઠિરને કહ્યું છે કે:—

શ્લોક.

મૃગોદ્ધૃત્ત્વર્મકા લુપ્તરી સૃષ્ટગમસ્તિકાઃ ।
આત્મનઃ પુત્રવત્પદ્યેષ્ટીરેવા મંતરં કિયત્ ॥

અર્થ.

મૃગ, હંદ, ખર, પાંદરાં, હંદર, સાપ, પક્ષી અને માં-
ખા એ સર્વને પોતાના આત્મા અને પોતાના પુત્રની પેરે
ભણવાં, તેના વિષે અતિર સખલો નહિ.

(૪) શ્રી મનુસ્મૃતિના પાંચમા અધ્યાયના
૧૮ માં શ્લોકમાં કહ્યું છે કે:—

શ્લોક.

ન છત્વા પ્રાણિર્ના દિસાં માંસ મુરપ્પયતે ક્વચિત્ ।
નચ પ્રાણિયધ્વઃ સ્વર્ગ્યસ્ત સ્માત્માંસં ચિવર્જયેત્ ॥

અર્થ.

કોઈપણ પ્રાણીનો વધ કર્યા સિવાય માંસ મળતું ન-
થી, અને પ્રાણીનો વધ કરવાથી સ્વર્ગ મળતું નથી; માટે
માંસ ખાવાનું લાગ કરવું બોધ્યું,

૬૧ પ્રાણીદિંસા અને પ્રાણીઓના નિરોધક.

(૮) શ્રી જ્ઞેનધર્મના સુવર્ણાંગ સૂત્રના પ્રથમ અધ્યયનના ચોથા ઉદેશાની દસમી ગાથામાં ઉ-
દ્યુતિ છે:—(માગધી ભાષામાં)

આપા.

પર્યંતું નાણિણો સારં, જનં દિસરં કિંચણં ।

મહિસા સમયંચેવ, પસાવચં વિયાણિયા ॥

અર્થ.

તાની પુરપના જ્ઞાનનો સાર એ ઉ ને—૧૦૪૫મું
જીવને દસુરો નહિ અને જીવદયા તેજ પ્રધાન એવું વિવે-
કવંત હોય તે જાણે.

(૯) શ્રી જ્ઞેનધર્મના ઉત્તરઅધ્યયન સૂત્રના ૧૮
મા અધ્યયનની ૧૧ મી ગાથામાં 'મહિસાજી' મહા-
કુનિએ 'સંજતિ' રાખીને કહ્યું છે કે:—

આપા.

સમયં પરિયયા મુક્તં અમય દાયા મવાદિય ।

અણિચે જાય જોગમિ, કિં દિસાવ પસજીયી ॥

અર્થ.

હે રાજા ! મારા તરફથી તને અભયદાન છે. જે-
મ હું તને અભયદાન દઉં છું તેમ તું પણ સર્વ પ્રાણીને
અભયદાન દે. આ રાની દુનીઆમાં જન્મ પામીને દિંસા
૨૫ દુઃખથી શું કરવા તારા અમૂલ્ય આત્માને નોખમમાં
નોખવા તારા રહે છે ।

(૨) મુસલમાની ધર્મશાસ્ત્રોનાં પ્રમાણો તથા
દાસ્તા દલીલો.

આ પુસ્તકની ત્રણ પ્રકરણો અને દિંદુ ધર્મશાસ્ત્રો.

હિંસા અને માંસખણ્ણુ નિરુદ્ધ સાસોનાં પ્રમાણુ. ૯૭

નાં પ્રમાણુ વાંચવાથી વાચકવર્ગેની ધ્યાનમાં આવ્યું હશે કે “હિંસા અને માંસ લક્ષણુ”. એ આલોક અને પર-લોકમાં અદિતકારક છે, અને તે જ કારણથી હિંદુધર્મે સાસોમાં તે કમો કરવાની સખત મનાઈ કરેલી છે. પરંતુ મુસલમાનો કહે છે કે અમને અમારાં ધર્મશાસ્ત્રોમાં તે કમો કરવાની આજ્ઞા આપેલી છે, તેથી તે કરવાથી અમને કંઈ દોષ લાગતો નથી. પણ તે કહેવું તદ્દન ખોટું અને સ્વાર્થપુર્વિનું છે. માટે આ નીચે તેમનાં ધર્મશાસ્ત્રોનાં પ્રમાણુ તથા લખલા દલીલો ટાંકીું કે જે વાંચવાથી સલાસત્વ તરત જણાઈ આવશે. આ લખવામાં મારી કાંઈ પ્રકારની દૈવજ્ઞા નથી, પણ સકળ જનના ફાયદા સાર- લખ્યું. માટે મુસલમાન ભાઈઓ પણ તે પર વિશેષ ધ્યાન આપી, પક્ષપાત ઊઝી દેઈ, સલાસત્વનો વિચાર કરશે એવી તેઓને મારી નમ્ર વિનંતી છે.

મુસલમાનો પરમેશ્વરને રહીમાન કહે છે. તે રહી-માન શબ્દનો અર્થ દયાળુ ધર્મર એવો થાય છે. તો તે ઉ-પરથી જણાય છે કે તેઓ પણ ઈશ્વરને દયાળુ માને છે, તો તે પોતાના દયાપણાને દોષ લગાડવા આવો નિર્દયતા ભરે-લો અને તુકશાનકારક હુકમ આપે જ કેમ ?

વળી તેઓનામાં એક ૪૦ દિવસની ધર્મક્રિયા થાય છે, તેને સિદ્દલો કહે છે. તે સિદ્દલો ખેસનાર કાંઈપણ જાતનું માંસ ખાતો નથી, તેનું કારણ તેઓ એમ ખતાવે છે કે ‘માંસ’ એ નલ્સ (ખરાબ) ચીજ હોવાથી તે ખાઈ-એ તો ખંદગીમાં ખલેલ પહેચે.

વળી તેમના પીરો તથા ગોષ્ઠીઓએ પણ પોતા-નો ખોરાક બાંછપાલા ઉપર રાખેલો હતો; તે વિષેનો પૂ-રતો ખુલાસો તવારીએ ફેરસ્તા, તજકોરે તુલઅવલિયા,

૬૮ પ્રાણીદિંશ અને પ્રાણીખેરાંક નિષેધક.

સફીનતુલ્યઅવસિધા અને તંદુલાતુલ્યહીનસ વગેરે જા-
તાઓ નેવાથી મળી આવેછે.

આપ્ત અકબરીમાં લખ્યુંછે કે:—“અકબર જા-
દસાહ દર શુક્રવારથી રવિવારે, મહલના દિવસે, તીરોજનો
જરાનનો દિવસે અને આખા ફરવરદીન તથા આવાં માં
સમાં ખીલકુલ માંસ ખાતો નહિ.”

તેમ જ આજ પણ કેાઈ મુસલમાન ‘સાહેબ શરીઅ-
ત’ માંથી ‘તરફીત’ માં પેસેછે તો તરત જ માંસ ખાતું
છાડી દેછે. વળી રાવણ વડોદરા જેને સોટિયા વડોદરા કહે
છે, તેઓ પણ ખીલકુલ માંસ ખાતા નથી. અને તેઓ માંસ
બહુ નહિ કરતા હોવાથી નમાંસિયા અથવા નગો-
સિયા કહેવાયછે. હામ તેમનો સમુદાય વડોદરા શહેરમાં છે.

પેગંબર હઝરત મહમદ નખી સાહેબના ખલીફા અને
જમાહ ‘હઝરત આલી’ સાહેબે ફરમાવ્યુંછે કે:—

“મીસરો.

॥ ફલા તજમલ્લુ શુત્તનકુમ મકાબરલ્લ હય્વાનાત. ॥

અર્થ,

તું પણ—પક્ષીઓની કબર ત્રણ પેટમાં કરીશ ન-
હિ. અર્થાત્ પણ—પક્ષીઓને મારી તું ખાધશ નહિ.”

૧ અકબર પાદસાહ, પારસીઓનો તીરોજનો જરાનનો
દિવસ અને ફરવર દીન તથા આવાં મહીનો પરિવ મળતો,
તેથી તેટલા દિવસોમાં તે માંસ ખાતો નહિ.

૨ શબ્દાર્થ:—ફ લારે, તે હા—નહિ. તજમલ્લુ—
કરો. શુત્તનકુમ—તમારાં પેટને. મકાબર—કબર. અલ—
નો. હય્વાનાત—પ્રાણીઓ.

હિંસા અને માંસભક્ષણ વિરદ શાસ્ત્રોનાં પ્રમાણ. ૬૯

ફારસીબેન.^૧

નસાહી મકામે શિકમરા તુગૂર ।

જેવેહરે વહાયમ જેવેહરે તુગૂર ॥

અર્થ.

તું પશુ-પક્ષીઓની કબર તારા પેટમાં કરીશ નહિ.
અર્થાત્ પશુ-પક્ષીઓને મારી તું ખાઈશ નહિ.

સદરકુ-દાખલા દેલીલોથી સાફ સમજાવણે કે; મુસલ-
માની ધર્મેમાં માંસ ખાવાનું નિષેધ કરેલું છે. વળી વાંચો
ફુરાનનાં પ્રમાણો:—

ફુરાન સરીખમાં સુરાઅન આંમ-આપત ૧૪૨ માં
અહા તાલાએ સાફ ફરમાવ્યું છે:—

“ય મિનલ અનઆમે હમૂલતંવ્ વફર્શા ।

કુલૂમિમ્મા રજક કુમુહાહો ॥

અર્થ.

અહાએ યોપમાં જનાવરોમાંથી, ફેટલાંક બાર ઉપા-
ડ્યા માટે પેદા કીધાં છે અને ખાવા માટે જમીનને લગ-

૧ શબ્દાર્થ:—ન-નહિ. સાહી-કરે. મકામે-ઠેકાણે.
શિકમરા-પેટને તુ-તું. ગૂર-કબર. જેવેહરે-પાસ્તે. વહા-
યમ—પશુઓ. જેવેહરે—પાસ્તે. તુગૂર—પક્ષીઓ.

૨ મુસલમાની ધર્મ અલાવનાર મદમદ પેગંબર અ-
રબસ્તાનના મક્કા શહેરમાં ઈ. સ. ૫૭૦ માં જન્મ્યા હતા.
તેમણે ઈ. સ. ૧૦૯ માં પોતાનો મત, અલાવી ફુરાન નામે
પુસ્તક રચ્યું.

૩ શબ્દાર્થ:—વ—અને. મિન—માંથી. અલ+અ-
નઆમ—એ. પમાં હમૂલતંવ્—બાર ઉપાડનાર. વ—અને.
વફર્શા—જમીનને લાગેલી. કુલૂ—ખાઓ. મિમ્મા—તે ચી-
જથી. રજકકુમ ધાન્ય આપ્યું તમને. અહાહો—અહા

તી વનસ્પતિ તથા અનાજ ઉત્પન્ન કરુંછે તે તમે ખાઓ. ૧

વળી કુરાનમાં સાફ સખ્યુંછે કે:—ઝાઘ પશુ પ્રકારનું માંસ ખાતું નહિ. તેમ છતાં માંસના લાલસુ મુસલમાનો જારી શોધી, અવજ રસ્તે આથી માંસનો ઉપયોગ કરેછે તે બહુ જ ખોટું છે. જુઓ (કુરાન) સુરાઅન-આમમાં સખ્યુંછે કે:—

તમે ન ખાઓ:—લોહી અને ફક્ત માંસ, મોતથી મરે તેનું માંસ, ઝાઘ મૃતિના નામથી મારવામાં આવે તેનું માંસ, બળે ફાંસો દેઈ મારવામાં આવે તેનું માંસ, ધાધી મારવામાં આવે તેનું માંસ, પકવાથી મરે તેનું માંસ અને ઝાઘ ખીજ પ્રાણીના મારવાથી મરે તેનું માંસ.

પ્રિય વાંચનાર! હવે કહો કે ક્યા પ્રકારનું માંસ ખાવાનું બાકી રહ્યું? આમ છતાં તેઓ અવતાં પ્રાણીઓના ગળામાં છરી મારી મારેલા પ્રાણીઓનું એટલે જેને તેઓ 'હલાલ કર્મી' કહેછે, તેનું માંસ ખાવાને કુરાનમાં આઠા આપીછે એમ કહેછે પણ તે તદ્દન ખોટું છે. કારણ કે અલ્લા તો સાફ એમ જ કહેછે કે, લોહી ખાઓ નહિ.

૧. ખરો અર્થ તો આ પ્રમાણે છે, તેમ છતાં માંસાદારી મુમત્તમાનો તેના વિરુદ્ધ અર્થ કરેછે, કારણ કે મુસલમાનોમાં ફતવાફ 'માંસ ખાનાસ' અને ફતવાફ 'માંસ નહિ ખાનાસ' છે તેથી તેઓ આ આવતનો પોતપોતાના મતને મળતો અર્થ કરેછે. પણ તેઓ નિષ્પક્ષપાતે વિચારશે તો સાફ માલુમ પડશે કે અસ્વાનો હેતુ માંસ લક્ષણની તરફેણમાં લખવાનો નથી પણ વિરુદ્ધમાં લખવાનો છે. આ આવતના આમલકા સંબંધમાં વનસ્પતિ ખોરાકની સુદરવા અને જનાવરોનું ઉપયોગીપણું બતાવુંછે તેથી ખુસ્તું જણાયછે કે—"વનસ્પતિ ખોરાક ખાવો અને જનાવરોને પાવવા" એવો આ આવતનો અર્થ છે.

દિંસા, અને માંસબક્ષણ વિરુદ્ધ શાસ્ત્રોનાં પ્રમાણ. ૧૦૧

તો શું છરી વડે મારેલાં પ્રાણીઓના માંસમાં લોહી હોતું નથી ? વળી મોતથી મરેલા અથવા ખીજી કાઠના મારેલા અથવા કોઈ અકસ્માતથી મરેલાં પ્રાણીનું માંસ ખાવાને મનાઈ કરેછે, તો મોતાના હાથે જીણી જોઈને કોઈ પ્રાણીને બળાતકારે છરી મારી જીવ લીધેલાનું માંસ ખાવાને આગા આપે જ કેમ ?

ઉપરની હકીકતથી વાંચનારની સમજમાં આવ્યું હશે કે મુસલમાની ધર્મમાં માંસનો નિષેધ કરેલો છે. હવે દિંસા નહિ કરવા વિષે જે બોલ લખ્યું છે :—

અરબ, મઝે સરીખમાં ચિકારની મનાઈ કરેછે. વાંચો કુરાનમાં સૂરાઉલમાયદ સિપારા ૪ મંજલ ૨ આવૃત્તિ ૬. તેમાં લખ્યું છે કે :—

મકામાં તેની હદ સુધીમાં કોઈએ જનાવર મારતું નહિ; અને કોઈ જૂલથી મારે તો તેને બદલે પોતાનું પાણેલું જનાવરે મટી દેવું અથવા જે કલ્લા માથુસો જે કીમત હરાવે તેટલી કીમતનું ખાણું. ગરીબોને ખવડાવવું. આ ઉપરથી સાદ સમજાય છે કે, કલ્લા મુસલમાનોએ આ કામને નાપાક ગણેલું હોવાથી આવા પવિત્ર સ્થાનમાં તે કામ કરવાને બંધ કરેલું છે અને ઘોડે ઘોડે એ રીવાજ બંધ કરવો એવો તેમનો હેતુ જણાય છે. વળી જૂલથી જનાવર મારવામાં દોષ ગણાયે છે તો જીણી જોઈને જનાવર મારવામાં દોષ કેમ નહિ ગણ્યો હોય ?

વળી સદરતુ હાખલામી જણાય છે કે, મુસલમાનો દેવ નિમિત્તે પુણ્ય ગણી બકરીઘડના દિવસે બકરી મારે છે તે તદ્દન ખોટું છે કારણ કે જે દેવ નિમિત્તે દિંસા કરવાથી પુણ્ય થતું હોય તો મજા જેવા ધર્મ સ્થાનકમાં દિંસા કરવાની શા માટે મનાઈ કરે ?

બાકી હવેના દિવસે બારી ન મારવા વિષે પ્રજ્ઞાપ્રાપ્તિ દુરુદ્ધાની રૂઝુ જાનના આશયથી એ પ્રજ્ઞાપ્રાપ્તિ રમાયું છે કે—

“જો સ આગર લોહી અને પદોંચરી મહિ
પણ કોઈ પરદેશગારી પદોંચરી.”

બારી રીતે મનઃપ્રાપ્તિ છતાં મુસલમાને બારી દરવાજા દિવસે બારી મારવાનો તુરુદ્ધાનારો રીવાજ હવે મોટે ભાગે જોવામાં નથી. બારીદારો રીવાજ પાલન કરવા તો જોવામાં નથી.

હાલમાં પેશાવર જ્યારે હમાનમાં આવ્યા, ત્યારે તેમના હમાનની પરીક્ષા કરવા આજ આશયે તેમને પ્રજ્ઞાપ્રાપ્તિ—તારી વહાવામાં વહાલી ચીજનો જોમ આપ, તે ઉપરથી હાલમાં પેશાવર પાતાના જિના જોમ ઉપરથી હમાનમાં મારવા તેજાર કર્યો. અને પાતાની આંખોએ જોયું. જાણી તેને જોઈ તો મારવા જવડું, તેમાં હમાનની પ્રજ્ઞાપ્રાપ્તિ ઉપરને ઉપરને જોયું (હમ્મે) બારી ઉપરથી (જોઈ) હમાનમાં ઉપરને ઉપરને તેની જગ્યાએ થયું (હમ્મે) અને તે ઉપરથી થયું અને ઉપરથી મારી માર્યો. (હમાન કરે છે. આશયે મેલને પણ સંસ્કાર કર્યું) આ ઉપરથી મુસલમાનો બારી મારવાનો રીવાજ મોટું ભાગે પણ તેમ કરવામાં તેમની મોટી જૂન છે. આજે કે આશયે તો પેશાવરના હમાનની પરીક્ષા કરવા

• આ પ્રમાણે દિવસોમાં પણ ઉપર જણાવેલા હમાનની પરીક્ષા સીમાનાં પાત્રો દર્શાવેલી જાણે. સમાજનાં મોટે પાતાના દીકરા દેહમાં કુચરને ખાંડીઆમાં પાત્રો ખાંડીઆ હોય. પણ તેને ઉપર સંસ્કાર કર્યો હતો. આમાં ઉપરને જેટલું ઉપરનું માસ ખાવાનો નહોતો પણ તેના હમાનની પરીક્ષા કરવાનો હતો.

હિંસા અને માંસમયણ વિરુદ્ધ શાસ્ત્રોનાં પ્રમાણ. ૧૦૩

શાસ્ત્રોકારનો ભોગ માગ્યો હતો; જો બકરી કે ઘેટાનો ભોગ માગ્યો હોત તો બકરી કે ઘેટાનો ભોગ એમને પ્રિય હતો એમ કહી શકાય, પણ અશ્વાએ પેગંબરના ઇમાનથી પુષ્ટી થઈ તેનો છોકરો બચે તેટલા સારૂ તેને બદલે ઘેટું હતીપમ રૂપે હતું અને તે કપાસું હતું. કહો બાપ, આમાં અશ્વાએ ઘેટાનો ભોગ માગ્યો હતો ? અશ્વાએ તો પેગંબર પાસે તેમની વહાલામાં વહાલી ચીજનો ભોગ માગ્યો હતો, તો મુસલમાનો તેમની વહાલામાં વહાલી ચીજને બદલે બકરી કે ઘેટાનો ભોગ શા માટે આપે છે ? આ પ્રમાણે પવિત્ર ધામમાં અમર દેવ નિમિત્તે હિંસા કરવાનું મુસલમાની ધર્મશાસ્ત્રમાં નિષેધ કરેલું છે તો માત્ર પેટ ભરવાને અર્થે હિંસા કરવાનો હુકમ તેઓનું ધર્મશાસ્ત્ર આપે જ કેમ ? તેમ છતાં તેઓ ગિયારાં અવાચક પ્રાણીઓના વિના અપરાધે પ્રાણ લે છે તો તે પ્રાણીઓ તેઓની પાસેથી બદલો લીધા વગર અંધારા અંધારા તેનું ફળ આપ્યા વગર કેમ રહેશે ? તેને માટે તેઓનાંમાં મનથી હકીકતનો ભાવાર્થ ત્રીચે મુજબ છે:—

મુસલમાનો એમ માને છે કે:— “કયામતના દહાડે મુએન્નાં માણસો અને જનાવરો સજીવન થશે અને જનાવરો એક જીવનને ઇત્તફ કરી દશે તે પ્રમાણે ને દહાડે તેઓ બદલો લેશે. (જીવનને ઇત્તફ કરશે. મતમન કે સિંગડું માણું દશે તો સિંગડું મારશે.) પછી અશ્વા તેમનો નાશ કરશે અને માણસો આગાહ રહેશે. અને તેઓ પેતાનાં ફાત પ્રમાણે સર્મ કે નકમાં સુખ-દુઃખ ભોગવશે.” આ ઉપરાંત વિશ્વરો કે, જ્યારે જનવર, જનવર પાસેથી પેતાને ઇત્તફ કરે તો બદલો લેશે તો ને જનવરો માણસોની પાસેથી હવે લીધાનો બદલો લીધા વગર કેમ રહેશે ?

હાપિ તેઓ એમ માનતા હશે કે, જનાવરોને તો નવું થવાનો છે તો તે મારવાનો બદલો શી રીતે લેવાનો ? તેના જવાબમાં કહેવાનું કે—આપણે ઉપર કશું કે ચાલુસેને મુઆ પછી ફક્ત પ્રમાણે રવર્ગ કે નર્કમાં સુખ-દુઃખ ભોગવવાનું છે, તો જનાવરોને મારવાનો બદલો તેઓ નર્કમાં એગવશે એ નહીં સમજાવે. મારે હું મુસલમાન બાઈ-ઓ, જરા વિચાર કરી અને તમારાં ધર્મશાસ્ત્રનો બરોબર અર્થ સમજાવું દિંસા કરવી તછ શેઃ કારણ કે આ દુનિયામાં પ્રાણી માવના છવ સરખા છે. જુઓ આ વિશે કુરાનમાં સૂરેઆનઆમમાં લખ્યું છે કે—

* યમામિન્ દાઘ્વતિન્ ફિલ્હ અર્દેવલા તૈસ્ત
યતીરો વજનાદીયે રહ્તા ડમમૂન્ અમસાલોકુમ્ ॥
અર્થે.

અને જે પશુ પૃથ્વી ઉપર ચાલે છે અને જે પક્ષી પોતાની પાંખો વડે ઉડે છે તે બીજું કંઈ નથી પણ તમારા જેવા જ સોફા છે. (મતલબ કે તમને તેમનું જીવન પણ તમારા જેવું જ વહેતું છે.)

ઉપરનાં પ્રમાણો તથા કબૂલાત હકીકેથી સારું સમજાવે છે, મુસલમાની ધર્મમાં માંસબક્ષણ અને દિંસા કરવાની પરવાનગી આપી નથી પણ ઉમરી મનાઈ કરેલી છે. પરંતુ યોઈ એમ સવાઈ કરશે કે, આ લોક તમે 'દિંસા' અને માંસ બક્ષણની વિરુદ્ધનાં પ્રમાણો લખ્યાં પણ કુરાન

* અર્થ—ય—અને. મા—નથી. મિન્—માંથી.
દાઘ્વતિન્—ચરંદા (પશુ) ફિલ્હ—અંદર. અર્દે—પૃથ્વી.
ય—અને. હા—નથી. તૈસ્ત—પક્ષી.
વજનાદીયે—પોતા. ૧૩.
ડમમૂન્—લોકો.

હિંસા અને માંસબજારો વિરુદ્ધ શાસ્ત્રોનાં પ્રમાણ. ૧૦૫

નમાં તેની તરફેણનાં પ્રમાણો મળી આવવાનું કેટલાક કહે છે તેનું કેમ? આનો જવાબ એ—કોઈ માણસ એક જ બાબત ઉપર લેલટા સુલટી બે મત આપી શકે નહિ, તેમ જતાં બે મત મળી આવે તો એક મત શાસ્ત્રકારનો અને બીજો મત બીજા કોઈનો સમજવો. હવે આ બે માંથી કયો મત શાસ્ત્રકારનો હશે તે બાબત નિષ્પક્ષ-પાતે વિચાર કરવાનો છે. આવી તકરારનો ખુલાસો આગળ પારસી ધર્મશાસ્ત્રોનાં પ્રમાણોમાં આપ્યો છે તે વાંચો.

(૧) પારસી ધર્મશાસ્ત્રોનાં પ્રમાણો અને દાખલા દલીલો.

પારસીઓના જરથોસ્તી ધર્મમાં તેમના પેગંબર અ-શો જરથોસ્તે 'માંસ છડાં ખાવાની' તથા 'કોઈપણ પ્રાણીને દુઃખ દેવાની' સખત મનાઈ કરેલી છે, તેમ જતાં તેઓ તેમના ધર્મનું ફરમાન ગણી, એકું પાપી અને ના-પાક કામ કરે છે તે કુરજ તેમનાં ધર્મશાસ્ત્રોની વિરુદ્ધ છે. માટે તે નહિ કરવા આ નીચે તેમનાં ધર્મશાસ્ત્રોનાં પ્ર-માણો અને દાખલા દલીલો રાંકુ છું.

પારસીઓ હિંદુઓની પેઠે ગાય તથા અમિને પૂજે છે; તથા હિંદુઓ જેમ કાટ જનોઈ રાખે છે તેમ પારસી-ઓ કડે કસ્તી રાખે છે. તેથી તેઓને હિંદુઓ 'પાશ્વ-વિ' કહે છે. અને તેમનો ધર્મ પણ હિંદુધર્મ જેવો નેક છે. 'શાહનામા'ના લખનાર કવિ ફર્દોશીએ લખ્યું છે કે:-
બેત.

નીસ્ત અંદ ખુરો ને બનવર બુઃ
મનીન અસ્ત દીને અરદુસ્ત નેક.

અર્થ.

અમારો જરથોસ્તી ધર્મ એવો નેક છે કે, પશુઓને મારીને ખાવા નહિ અને જનારોનો શિકાર કરવો નહિ. (આ ખેત જમીનને ગુસ્તારપનો દીકરો અરુપન્દીઆર, હિંદુસ્તાન ખાતે લગાઈ કરવા આવ્યો, ત્યારે હિંદુરાજને પોતાનો ધર્મ સમજાવતી વખતે બોલતો હોય એમ જણાય છે.)

આ ઉપરથી જણાય છે કે જરથોસ્તી ધર્મ, હિંદુધર્મ જેવો પવિત્ર છે, અને તેમાં 'હિંસા અને ' માંસમહાશ્વ' કરવાની પરવાનગી આપી નથી; પણ ઉલટી મનાઈ કરેલી છે. વળી તેમનું ઇજરને નામનું ધર્મપુસ્તક તેમની અવસ્તા બાપામાં લખાયેલું છે તેનો પ્રમાણ આ નીચે ટાંકેલું:—

‘ઇજરને’ના ૩૨ મા હામાં લખ્યું છે કે:—

(અવસ્તા બાપામાં.)

મજદાઓ સકામરોદ્દ રંઓ ચેમોશ મરે દાન
ઔદ આશદા ઔચતી જીમોતુમ ॥

અર્થ.

તેઓ ગોરપદો (એ પર્માજનત્વરૂને ખરાબી આપવામાં એટલે તેઓને મારવામાં ખુશી કરેલી હાંદગી કહે છે અથવા કાપવાને કે ખાવાને હુકમ આપે છે તેઓને હોરમજદ+ મારવા કહેલું છે. (અથવા તેવા જૂરા લોકોને ‘ફર રાખવા કહેલું છે.)

‘ઇજરને’ના ૩૩ મા હામાં લખ્યું છે કે:—

(અવસ્તા બાપામાં.)

અપરોશ મનશાચા મદેન તો ચેમોશાચા ધાશત-

* પારસીઓ પરમેશ્વરને ‘હોરમજદ’ અથવા ‘દા-રમજદ’ કહે છે. તેનો મૂળ રાષ્ટ્ર અદુરમજદ છે.

હિંસા અને માંસબક્ષણ વિરૂદ્ધ શાસ્ત્રોનાં પ્રમાણ. ૧૦૭
રાત્ર અવેશતમ મનતુ રૂઝશતે વીશયે મજેશતેમ શ-
રોશેમ જધીયા અઢ અંઘોનો ॥

અર્થ.

જે માણસો નેક દરમાનોને કબૂલ નહિ રાખતાં ગો-
રખંદો (ચોપગાં જનાવર) ખી પરવરશી (ચાર પાણીથી
સંભાળ) ખુ કામ ખૂરા (તે જનાવરોને કાપી ખાવાના)
વિચારથી કરેછે, તેઓ + કયામતને દહાડે પોતાના
છૂટકારા માટે અશોભરદો પાસે દાદ માગતા રહેશે. અર્થઃ
તે તેઓને કાંઈ દાદ નહિ આપે.

“કદાપિ કોઈ એમ ધારશે કે ગોરખંદો એટલે ચોપગાં
જનાવર ધણી ઉપયોગી છે માટે માત્ર તેઓને નહિ મારવા
વિષે ‘ઈન્કરને’ માં કહ્યું હતું, પણ તેમ નથી. તમામ
જાતનાં પ્રાણીઓને નહિ મારવા અશો જરૂર પડે કહેલું છે.
વળી તેઓ સાહેબે ઈન્કરને મધ્યે એવો વિચાર જ-
ણાવ્યો છે કે:—

“જેઓ આ દુનીઆની ‘પેદાશ’ ઉપર કયા
લાવતા નથી તેઓ વગર કયાના દેવો તથા દો-
જખી આદમીઓ છે.” (કૂરખતીનાં ઘાતકી માણસો-
ને જન્મ અવસ્થામાં દેવ તરીકે ગણેલાં છે.)

‘જમીઆદ યસ્ત’ ના ૫૮ માં ફકરામાં
કહ્યું છે કે:—

“એક જીવતા પ્રાણીનાં તોખમ અથવા ઈંડાને તુક-
યાન કરનાર તે હોરમજદની વિરૂદ્ધો અને રઆહેર-
મનની તરફનો છે.”

+ ખુદાએ દુનીઆની આખર વખતે માણસોના પુણ્ય-
પાપનાં ઇનસાફના માટે જે દિવસ ઠરાવેલો માનેછે તેને ‘કયા-
મતનો દિવસ’ કહેછે.

૧. પરમેશ્વર ૨. સેવાન

વળી 'જરથોસ્તનામા'માં લખ્યું છે કે:—

યકુ રાત્રન નીવારંદ કસકુ દરેદ ॥

ન આંગુસ ફેદા કે વાસદ યરેદ ॥

સાવાર્ધ.

હા ડાણપણ જનવર મોકું અથવા જમર (પરકું) થયું હોય તેને અથવા નાના જમ્યાને અથવા ડોષ પ્રકારના જનવર(જીવતા પ્રાણી)ને મારવાની સાદ મેનાઈ છે.

ઉપરનાં પ્રમાણોથી સુમળ્યવળે કે જરથોસ્તી ધર્મમાં માંસ અને ઈંડાં ખાવાની સખત મનાઈ કરેલી છે. પરંતુ ડોષ એમ સવાલ કરશે કે મોત અને પાંદખી જેવી અડી ભીડીની હાલતમાં માંસ ઈંડાં ખાવા-ખવરાવવાની રજા અરો જરથોસ્તે આપી છે કે નહિ ?

એનો જવાબ ઇજરનેના ૭૨ મા હામાં આપ્યો છે: તેમાં અરોજરથોસ્તે પેતાના ચેલા દરથોસ્તરને નીચે પ્રમાણે કહ્યું છે:—

“ મને દોરમજદે (ખુદાએ) કહ્યું છે કે:—ઓ જરથોસ્ત! તારો જીવ જવાની છેલ્લી પળ આવી સામે, સારું તું મને આરાધણે, અને તેની સાથે મારી તમામ પેદાશને આરાધણે, અને મારી પેદાશને આરાધે તેની સાથે તમામ ગોરપદોને, પ્રાણીમાં રહેનારાં તમામ પ્રાણીઓને, જમીનપર વસનારાં તમામ પ્રાણીઓને, હવામાં ઉડનારાં તમામ પ્રાણીઓને, જંગલમાં છૂટાં ફરનારાં તમામ પ્રાણીઓને તથા ખરીવાળાં તમામ પ્રાણીઓને આરાધણે. જીવ જવાની છેલ્લી પળે મને તથા મારી મીનોની અને ગેધોની તમામ પેદાશને એ પ્રમાણે છું આરાધશે તો હું તને રાજખ (નર્ક) થી દૂર રાખીશ.

એ પ્રમાણે મરતી વખતે તમામ જનદારો (જીવવા-
) ને આરાધવાનાં છે-તમામ જનદારોને આશિર્વાદ દેતાં

હિંસા અને માંસભક્ષણ વિરદ્દ શાસ્ત્રોનાં પ્રમાણ. ૧૦૯

દેતાં મરવાનું છે—“બાધમય જીવો દુઃખથી છૂટજો, મુખમાં રહેજો, ખુશીમાં રહેજો !”. એવી દુવાઓ આદર્તા આદર્તાં તેઓથી છૂટા પડવાનું છે. તેથી મરણ વેળાએ માંસ છડાં ખાધ ખવરાવી શકાય નહિ. મિત્રાઈ અને શત્રુતાઈ એકી વેળાએ મધ શકે નહિ.

હવે મરણ અટકાવવાને માંસ ઈર્ષ ખવાય-ખવરાવાય નહિ, તો માંદગી દૂર કરવાને ક્યાંથી જ ખવાય ?

મોત અને માંદગી દૂર કરવાને માંસ ઈર્ષ વપરાય નહિ, તો ખીજી કોઈ પણ મતલબને અને ખીજી કોઈ પણ અડીબીડીએ વપરાય જ નહિ.

તેમ જ ધર્મ ક્રિયાના મારે પણ માંસ ઈર્ષ વાપરવાની અશો જરૂરોસ્તે પરવાનગી આપી નથી, તેમ જતાં જરૂરોસ્તીઓ ગામ જવામ, ગાઉશ હુધાઉ અને મીઘજદ વગેરે શબ્દોનો અર્થ માંસ કરી, યજ્ઞક્રિયામાં માંસ ઈર્ષનો ઉપયોગ કરેછે, તે શાસ્ત્ર વિરદ્દ છે. કારણ કે એ શબ્દોનો ખરો અર્થ ‘માંસ વગરનું ખાણું’ એવો થાયછે. (તેનો વિસ્તાર સ્થળસંકેત્યને લીધે અત્રે આપી શકતા નથી.) એ રીતે માંસ ઈર્ષ ખાવાનો કોઈ અપવાદ અશોજરૂરોસ્તે મૂક્યો નથી.

ઉપરનાં પ્રમાણો માંસખોરાક નહિ ખાવાની તરફેણનાં લખ્યાં પણ અવસ્તામાં માંસખોરાક ખાવાની તરફેણનાં પ્રમાણો મળી આવેછે તેનું કેમ ?

અવસ્તામાં તદ્દન ઉલટા સુલટી “માંસ ખાઓ માંસ ન ખાઓ” એવાં શરમાનો દેખાયછે. તેમાંથી કયું ફરમાન અશો જરૂરોસ્તનું હશે તે ત્રિપે આમણ દાનાવોનાં મત તવારીખોમાંથી જોગવા જઈએછીએ, તો માલૂમ પડેછે કે સાસાની સમજોના અમલમાં એક તાનો ટોળો હતો, તે એવું કહેતો કે અશો જરૂરોસ્તે માંસ ખાવાને મ.

નાઈ કીધેલી છે, અને માંસ ખાતની વાનો અવસ્થામાં દેખાય છે, તે બેદમાં બીજી વાનો જણાવે છે, પણ માંસ-હારનાં ફરમાનો તદ્દન સ્પષ્ટ છે, અને તેમાં હૂંફા અર્થ કાંઈ રહેલો નથી, તેથી તે ટોચાનું કહેવું તે વેગાના જરથોસ્તીઓએ માન્યું નહિ.

સારપણી આશરે ૧૨૦૦-૧૫૦૦ વરસે, આપણા જમાનામાં, મરદુમ સૌં સૌસજી જમગેદજી છજીભાષ તથા મરદુમ દસ્તુર અસ્પંદીવારજી ફસમજી રગાડીએ જરથોસ્તી ટોચાનું ખ્યાન ખેંચ્યું કે, અરો જરથોસ્તે માંસ ખાવાની મનાઈ કીધેલી છે. પણ પહેલાંએ માત્ર એક જ બાજુની વાત કીધી, અને બીજીએ સામી બાજુનાં કેટલાંક વાક્યોના જૂદા તરજુમા કીધા ને બાકીનાં વાક્યોના ખુલાસા કરવાના રહેવા દીધા. વળી તે વેગાના ફરમાને દીન નામના માસિક ચોપાન્યાના અધિપતિ મરદુમ દસ્તુર રરદુનજી જમારપ આસાનાએ માંસ ખાવાની તરદેશુમાં અવસ્થાનાં એવાં એવાં ફરમાનો બતાવ્યાં કે તે બંને સાહેબો ચૂપ થઈ ગયા. ને જરથોસ્તી ટોચા પોતાના અસલ મતપર માલતો રહ્યો—

સારપણી સને ૧૮૭૮ માં મીં. રતનજી રસ્તમજી કાંગા અને સને ૧૮૬૦ ની સાલમાં મીં. બેરામજી દીન-સાજી પાંડે વગેરે કેટલાએક વિદ્વાનોએ માંસ ખોરાકની વિરુદ્ધમાં અસરકારક પુસ્તકો લખ્યાં તથા બાપણો આખ્યાં તેથી સમજી વર્ગના પારસી ટોચાઓ ઉપર ધારવા કરતાં વધારે અસર પેદા કીધી હતી પરંતુ અવસ્થામાં માંસ ખાવાનાં ફરમાનો મળી આવે છે તે વિષે પુરનો ખુલાસો તેઓએ કીધો હોય એમ જણાવું નથી.

સારપણી આજુ સાલમાં મીં. રસ્તમજી મચેરજી યોબેદ-

મુંબાઈમાં 'થીઓસોરીકલ સોસાયટી'ના મક્કનમાં કાહેર

હિંસા અને માંસભક્ષણ વિરૂદ્ધ શાસ્ત્રોનાં પ્રમાણ. ૧૧૧

આપણે આખી પારસી ટોળાનું પૂરેપૂરું ધ્યાન જેમ્સ અને અવસ્તામાં ‘ માંસ ખાવાનાં ફરમાનો ’ મળી આવે છે તે અશો જરથોસ્તનાં નહિ પણ ખ્રીસ્તી ધર્મશુદ્ધોનાં લખેલાં છે એવું દાખલા દલીલો અને પ્રમાણોથી સિદ્ધ કરી આપ્યું. તેથી પારસીઓમાં માંસ નહિ ખાવા વિશેની મનજાત અસર થઈ છે. એ આપણે પુસ્તકના આકારમાં જણાવવા માંડ્યાં છે તેથી અત્રે વિસ્તારથી નહિ લખતાં “ માંસ ખાઓ અને માંસ નહિ ખાઓ ” એ બે માંથી કયું ફરમાન અશો જરથોસ્તનું હશે તેનો ખુલાસો હુંકમાં આ નીચે આપીએ છીએ:—

* આ બંને ફરમાનો એક જ માણસનાં આપેલાં તો ગણાય નહિ—તે બંને અશો જરથોસ્તનાં તો કહેવાય નહિ । તેઓમાંનું એક જ ફરમાન અશો જરથોસ્તનું હોવું જોઈએ અને બીજું ફરમાન બીજા કોઈ સખસનું હોવું જોઈએ.

આપણને દુનીઆદારીનાં કામકાજોમાં એવો રાક પડે છે ત્યારે આપણે જેવો ઇલાજ લેઈએછીએ તેવો ઇલાજ આ વિષે પણ લેઈએ—ખરા રૂપીઆઓની સાથે એક ખોટો રૂપીઆ ધુસી આવ્યો હોય તો ખરા રૂપીઆના સાદ અને ઝળકાટ સાથે પેલા ખોટા રૂપીઆના સાદ અને ઝળકાટને સરખાવીએ છીએ. જો તેનો સાદ અને ઝળકાટ ખરા રૂ-

● મૂર્તિપૂજના સંબંધમાં દુદીઆ અને તપા જેનામાં આવે જ મનભેદ છે. તપાઓ મૂર્તિ પૂજવાનાં પ્રમાણે શાસ્ત્રોમાં બતાવે છે ત્યારે દુદીઆઓ મૂર્તિ નહિ પૂજવાનાં પ્રમાણે શાસ્ત્રમાં બતાવે છે. તેઓએ સમજવું જોઈએ કે, તેઓનાં ધર્મશાસ્ત્રો એક જ બાબતમાં ‘ હા અને ના ’ સાથેથી કહી રાકે નહિ. ખાટો જેમાંથી એક પ્રમાણ પાછળથી લખાયેલું હોતું જોઈએ—તે સિદ્ધ કરવા તેઓ પારસીઓનાં ઉપરનો ઈલાજ લે તો તરત જ સ-

પીઆની સાથે મળતા નહિ આવે તો તે પીઆને આપણે ખોટો મણીએછીએ. એ જ રીત આપણે માંસ ખાવાનાં અવસ્થાનાં ફરમાનો ઉપર લાગુ પાડી જોઈએ. અને જો તેઓમાં જરયોસ્તીદીનનો મૂળ સ્વભાવ અથવા મૂખ્ય ખાં-
રીએત, અથવા જાતિયુષ્ક દેખાવ તો તે જરયોસ્તનાં મો-
તાનાં ફરમાનો ॥ એમ આપણે માનીશું. અને નહિ દે-
ખાવ તો ખોળ કાઢનાં માનીશું.

એવું ધોરણ રેખાપત્ર કીધા પછી આપણે આખા અવસ્થાનો સાર સમજીએ, તો આપણને માલુમ પડેછે કે માન/દીવસ્તી જરયોસ્તી દીનનો જન્મ સ્વભાવ એવો છે કે, જગતની રક્ષા કરવી-કરાવવી, પૃથ્વીની રક્ષા કરવી-કરાવવી, પૃથ્વીનાં પદાર્થ મંડળની રક્ષા કરવી-કરાવવી, પૃથ્વીનાં છવ મંડળની રક્ષા કરવી-કરાવવી, છવ મંડળનાં મનુષ્ય વર્ગની રક્ષા કરવી-કરાવવી, છવ મંડળનાં પશુ વર્ગની રક્ષા કરવી-કરાવવી, છવ મંડળનાં પ્તીજ સર્વ ગ્રાણી વર્ગોની રક્ષા કરવી-કરાવવી.

માન/દીવસ્તી જરયોસ્તી દીનનો જન્મ સ્વભાવ એવો છે તેથી આપણી સહેજાઈથી ખાતરી થાય છે કે અવસ્થામાં મળતા નિર્માસાહાર નિયમ, નિરાંદાહાર નિયમ, તથા નિર્મો-
સ નિરાક પમંડિયા * નિયમ અસોજરયોસ્તના છે, અને માંસાહારની રજા જરયોસ્તની નહિ પણ ખોળ પર્મ શુદ્ધ-
ઓની આપેલી છે.

વળી કેટલાંક ચોક્કસ કામો કરવાને અસો જરયોસ્તે ખાસ અવતાર લીધો હતો, અને પશુ રક્ષા એ તેઓમાંનું એક હતું. તેથી તેઓએ ગોરપદીની રક્ષાને એટલી બધી અગત્ય આપી કે “ પશુ ત્રિમી ”—“ પશુ પાળક ” એવે ઉપનામે જરયોસ્તી દીન એળખાવવા લાગી હતી.

હિંસા અને માંસલક્ષણ વિરદ સાસોનાં પ્રમાણ. ૧૧૩

ગોરપંદોને કપાવી ખાવાની વાત તો એક ખાતુએ રહી, પણ તેઓને કોઈ નજીવાં પણ મળે-મળાવે, તો તેણે મારી માળદીપસ્તી જરથોસ્તી દીનનો નાશ કરીધો, એમ તેઓ પોતાના મોંદેથી પોકાર મારેછે, અને તેઓ દોષખમાં જશે એમ ખાતરીથી કહેછે. આ ઉપરથી પણ સિદ્ધ થાય છે કે માંસહારની રજા અરો જરથોસ્તની નહિ પણ બીજા ધર્મ ગુરુઓની આપેલી છે.

જો માંસ ખાવાનું દરમાન અરો જરથોસ્તનું હોત તો આ નીચેના દિવસોમાં માંસ ખાવાનું પારસીઓ શા માટે બંધ કરતા ?

દર મહીનાના હમકાસ ધ્યાને જમન, મોહોર, ગોશ અને રામઁએ ચાર દિવસોમાં અને કોષ તો આખો જમન મહીનો માંસ ખાતા નથી અને જમન મહીનાના જસણના દિવસે તો માંસ ખવાય જ નહિ. કોષ માણસ મુજરે તો તેના કુકુંજ (અથવા જેશીઓ) થી ત્રણ દહાડા માંસ ખવાય જ નહિ.

જો જરથોસ્તી ધર્મનું માંસ ખાવાનું દરમાન હોત તો ઉપરના યોગ દિવસોમાં માંસ ખાવાને શી હરકત હતી ? એટલા દિવસોમાં બંધ કરવાનું કારણ એમ સમજાયછે કે અસહના પારસીઓએ તે કામ કરવામાં પાંપ માનેહું હોવાથી એ પવિત્ર દિવસોમાં એ નાપાક અને પ્રાપી કામ ન કરવું અને થોડે થોડે એ રીસાજ કમી કરવા માટે એવું કરેહું છે. મરનારની પાઞ્જ પણ તેના પુણ્યની ખાતર તથા દિવસ બંધ કરેહું છે. આ પ્રમાણે યોગ દિવસોમાં તેમ કરવાથી પુણ્ય થાયછે તો તદ્દન માંસ ખાવાનું હોડી દેવાથી કેટલું પુણ્ય થાય તેનો સના વાંચનારાઓએ વિચાર કરવો.

ઉપરની દૃષ્ટિકતથી સિદ્ધ થાય છે કે પારસી ધર્મ દા-
રોમાં માંસ ખાવાની સખત મનઃકરેલી છે અને માંસ
ખાવાનું ફરમાન અસ્તોમાં મળી આવે છે તે જોઈ
જરથોસ્તનું નહિ પણ બીજા ધર્મગ્રંથોનું લખેલું છે.
વળી આ બાબતને વધારે પુષ્ટી આપવા માટે મી. બેરામંદ
દીનચાંદ પરિ કૃત 'પર્યાય પોથી'માંથી નીચેની બીના
દર્શાવે છેઃ—

પારસીઓ અસહ્ય કંથો ખોરાક ખાતા હતા ?

ગાયો મરદ, શિયામક, હોર્વમ, તેહ મુરસ તથા
જમશીદ તેમ જ ફરેદુન, મીનોચહેર, કેખુરાઈ ખાદશાદ
અને જેઓ દીનની રહે માલી આ દુનિયાના વજત કહેવાતા
હતા, તેઓ નજસ (ખરાબ) માંસના ખોરાકને હરામ
મજૂતા, અને નિર્દોષ પરુને દલાલ નહિ કરતા. તેમની
સખત રવાજન તથા પવિત્રાક્રમે લીધે તેમની અમાલી હા-
લી ખાનારાં જંગલી, જનવરો, નિર્દોષ પરુ સમાન હતા.
જ્યારે હોહોકે ધરાવ પર ચલાઈ રીતે સાખ લીધું, ત્યારે
તેણે આ દીની નીકળતી ખૂની આંજ દેખ તેને અધાર-
મા નાખવાને લેવાને માંસ ખાવાનું શીખવ્યું. આ પછી
માંસ ખાવાનો રીવાજ ફેલાયો. પણ ટેલલાએક ઉંચી પં-
ક્તિના પુરોષ અમલક ધર્મના ઉપાખ્યાઓ (દિંદુઓમાં
હોય છે તેવા) માત્ર દૂધ અને બાજીયાલા ઉપર મુજરાન
કરતા હતા એવું દાસે છે.

મીનોચહેર તથા કેખુરાઈ ખાદશાદ ખોદા સના-
દાને રહે આત્મા પછી જરથોસ્ત પિગંબર પેદા થયા.
એ વખતમાં જેઓ ખોદા સનાસાને રહે આલના તેઓ
માંસ નહિ ખાતા.

ગાયના પવિત્ર કસઓ જે જરથોસ્ત અને તેની

દિ'સા અને માંસભક્ષણ વિરુદ્ધ શાસ્ત્રોના પ્રમાણ. ૧૧૫.

અગાડીના હોપંગ જેવા પરહેજગારોના છે, તેમાં પશુઓને જખેદ કરી તેઓને ખાવાનું મુદ્દલ ફરમાન ન જરે પડતું નથી. (જુઓ જરયોસ્તી બેદની પ્રથમ કુચી) જરયોસ્તના જ વખતમાં ગુસ્તારપ બાદશાહના ઊકરા અસ્પન્દયારનો ઊકરો બહુમન પરહેજગારીની રાહે ચાલતો હતો. તે અજ, ફજ, શાક સિવાય કંઈપણ ખાતો નહિ.

જેમ પેશાદાદયાન તથા કેઆન્યાન બાદશાહે પરહેજગારીના સંબંધે માંસ નહિ ખાતા, તે જ પ્રમાણે સાસાન્યન બાદશાહે પણ પરહેજગાર દત્ત ધરાની પરહેજ ગારોની બુઝરગી (ઘડપણ) દેખી ઝીનો, ઠાચોછનીસ, પાંચોગોરસ, પ્લેટો, પ્લુટાર્ક, પ્લુટસ, પ્રોકલસ, એમ્પીડોકલેસ, સોસ્થન, કિવન્ઠસસેક્સટસ, એપોલોનિયસટાયન્સ, પોરફીરી તથા બીજા યુનાની દર્શનો માંસનો ખોરાક કદી ખાતા નહિ.

મહા જંડ સાચ નાચ પામેલી કદીમ(અસંલી) ધરાનીઓની ફીલસુફી (તત્વજ્ઞાન) માટે મોહુસાનફાની નામે પ્રસિદ્ધ અંધકાર જણાવે છે કે,—“ બીજા બાબતોમાં તેમ જ નિર્દોષ પશુઓનો નાચ થતો અટકાવવામાં તે ફીલસુફી દસાતીરને મળતી હતી, અને દસાતીર તેના પાંચનારાઓને લોહીથી મોહું ખરકવાને સખત મનાઇ કરે છે.” એ બીના સર્વને જણીતી છે.

સારે સત્તાને ચાર ચમન નામની ચોપડીમાં છતિહાસને લગતી એક બીના લખી છે કે,—“ સોહેનશાહ શાહપુર બીન અરેશીર, બ્યારે પોતાની રાજધાની ‘એસ્તેખરે ફારસ’ માંથી ‘ખોરાસાન’ લેઇ ગયો, સારે ‘બીજન’ નામના એક આરબ સરદારે ધરાની સરહદ પર હુમલો કરી પુર તેની સામે લડવા ગયો, પણ

રસારમાં સામા થયતી સજ્જિ નદિ દેરાણી એક મરજુન કિલ્લામાં બરાબ બેઠો. સાદપુરને આકિર્મો થેલી દેરાણી ૪૨૪ પડી. તે મેરો આર વરે લઈ આવ્યો. એ પ્રસંગે ખીજનની નછીરે નામની એક સુંદર છોકરી સાદપુર પર આવ્યક પડી. (મોલીન યધ) સારનાદ તેના ઉપાધો તે કિર્મો સાદપુરને હાથ આવ્યો, અને તે છોકરી સાદપુર સાથે તેના મહેલમાં આવી. એક દિવસ તેના ગિજનામાં ખારીક છોકરી દેરાણી તેને આખી રાત ઉપ આવી નહિ. આ વાત બાદશાહના કાને પડ્યાથી તે બાદને બેઠાણીને પૂછ્યું કે—“તારે ઘેર તું શું ખાતી હતી કે આટલી બધી નાશુક બની છે?” બાદએ ઉત્તર વાળ્યો કે—“મારો ખોરાક પશુઓનાં હાથોની શર, અને પીચા માટે સાકરેત્ત શરખત હતું.” સાદપુરે કહ્યું કે—“ત્યારે મારા ધર્મમાં માંસ ખાવાનું તથા પશુઓને મારવાનું જ દસમ છે, ત્યારે તને શર ક્યાંથી આવ્યું?” એમ કહી તેને દૂર કીધો. મતલબ કે આવી ખૂનસુરત સ્ત્રી પશ્વ સાદપુરે પોતાના ધર્મમાં માંસ ખાવાની તથા પશુઓને મારવાની મનાઈ કીધેલી દેરાણી તછ ઠીધી હતી.

કુદસ એન્ડ ફેરીનેશીઆ નામના ઉમેજી પુસ્તકમાં લખ્યું છે કે—“પારસીઓના કલિમ (અસધી) ધર્મ શરૂમાં પોતાનો ખોરાક હમેશાં રૂજ રૂજાગિનો જ રાખતા હતા.”

પ્લેની નામનો પ્રખ્યાત રમી શીશસુર (તરવટાની) જે ઇંચુની પહેડી સદીમાં યધ મળેલો, તેણે પોતાના અગિયારમા પુસ્તકમાં લખી જણાવ્યું છે કે—“જરથોસ્ત, અલખરજ પહાડની શુદ્ધમાં ખેડાતાસાની બંદગી અને મોનાગલતને સાર પીસ વરસ સુધી શુદ્ધાપેલો હતો અને પોતાનું રાત્ર માત્ર પતીર (ફૂલનો ખોરાક) ખાઈને કરતો હતો.” આ ખીનથી જણાય છે કે “અરથોજરથોસ્ત રૂજા

દિસા અને માંસભક્ષણ વિરુદ્ધ શાસ્ત્રોનાં પ્રમાણ. ૧૧૭

દૂધની બનાવટનો જ ખોરાક લેતા હતા.

ધરાન દેશનો પ્રખ્યાત મુસાફર સરજોન માલકમ પોતાના પુસ્તકના સાતમા બાજમાં અશો જરથોસ્તરનું 'રૂઢ' અવલમાં કેમ પેદા થયું તે વિષે એક ગ્રંથકારનો હાખશે ટાંકી લખે છે કે:—“ મેં જાણ્યા અને પરહેઝગાર મૌબેદ (પારસીઓના મુઘાં) શરૈશયી સાંભળેલું છે કે જરથોસ્તના બાપ પાસે એક ગાય હતી, તે ઝાડો ઉપરથી ખરી પડેલાં પાંદડાં સિવાય બીજું કંઈ પણ ખાતી નહિ. જે દૂધ આ ગાય આપતી હતી તે જરથોસ્તનો બાપ પોતાના સઘળા ખોરાક તરીકે લેતો હતો. ” આ બીનાથી સાબિત થાય છે કે અશો જરથોસ્તના પિતા પણ દૂધના જ બોગી હતા.

જે નેક રાહ (રસ્તો) જરમશેદે પોતાના પથી સિવાય તમામ સંસારી આલમને બતાવ્યો, જંદાનમાંથી બદ રાહે વળગતાં દુઃખ દરદ મટાડ્યાં, લોકોનું આયુષ્ય વધાર્યું અને આજાદી પણ વધારી, તે રાહ. ઝાહુક કે જે ધરાનમાં મોટા સીનારૂઢ-પરસ્ત સાત્રેક હતો, તેણે અદેખાધને લીધે તે ખોટા છે એમ લોકોને સમજાવ્યું અને ઉલટું કરવાને શીખવ્યું. બદ રાહે મન તરત વળે છે, તેમ માંસનો મલીન ખોરાક ખાવાનું લોકોને તેણે ફરમાવ્યું ને તેઓને ફાવતું આવ્યું, અને સારથી એ રીવાજ ચાલુ થયો છે.

(૪) સિસ્તિ ધર્મશાસ્ત્રોનાં પ્રમાણો અને મરુયાત
‘કવિઓ તથા ડૉકટરોના અભિપ્રાય.

(૧) બાઈબલ-પ્રકરણ ૨૦ મું. (મઠ્ઠોહસ.)

Thou shalt not kill.

(Advice to

હિંસા અને માંસભક્ષણ વિરદ શાસ્ત્રોનાં પ્રમાણ. ૧૧૯

દળની અણીથી ઉખડી ગયું; તેમાંથી બધાં અને શોકથી તરસેલી ઉંદરડીએ નીકળીને નાસવા માંડ્યું તે જોઈ દયા અને ઉમેળકાથી ઉભરાઈ જતા હૃદયે કવિ ઉંદરડી પ્રત્યે કહે છે કે:—

Weo, sleekit, cowerin, tim'rous beastie

O, what a panic's in thy beastie !

Thou need na start awa soe hasty,

Wi' bickering brattle !

I wad be laith to rin an' chase thee,

Wi' murdering pattle !

I am truly sorry man's dominion

Has broken nature's social union; • • •

(Burn's poem to a mouse)

ભાવાર્થ:—અરે ! ગરીબ બીકણ પ્રાણી. તારી જાતી આટલીખધી શા માટે ધડકે છે અને તું આટલી જધી ત્વરાથી શા માટે નાસવા મડિછે ? શું તું એમ ધારે છે કે હું દળની અણીથી તારો અંત આણી શીકાર કરીશ ? એમ કોઈ દિવસ ધારીશ નહિ—હું ધણે દીલગીર છું કે માણસો કુદરતનો પરસ્પરનો સ્નેહ તોડી નાખે છે.

(૨) વર્ડસ્વર્થ કવિ. (Wordsworth) લખે છે:—

Don't mingle thy pleasure or thy joy

With the sorrow of the meanest thing that feels.

"Pleasures of life".

અર્થ:—હે બાપ ! એવી ઢાંઢાં પશુ વાં

આનંદ માનીશ નહિ, કે જ્યોત્સના લાગણી

વસ્તુને દુઃખ મડે.

(૩) શેલી કવિ લખે

There is no disease, physical

the adoption of a vegetable di-

not infallibly mitigated w

has been fairly tried.

અર્થ:—તું હલા કરતો ના. (મોઝીસને આપેલી શીખામણ.)

(૨) બાઈબલ-પ્રકરણ ૨૨ મું.

And ye shall be holy men unto me;
Neither shall ye eat any flesh that is torn of
beasts in the fields.

અર્થ:—અને તું મારી તરફ પવિત્ર રહેજે; વગદારી
પશુને મારી તેનું કંઈ પણ ભતનું માંસ ખાનો નહિ.

(૩) બાઈબલના પહેલા જિનીસીસમાં લખ્યું છે કે:—

(The primitive injunction of God to man at
the Creation was:—)

“Behold, I have given you every herb bearing
seed, which is upon the face of all the earth, and
every tree in the which is the fruit of a tree yield-
ing seed, to you it shall be for meat”—(Gen 1,29)

અર્થ:—પૃથ્વી ઉપર જે બાજી પાલો તથા રજી તને
મેં આપ્યાં છે તેનો તું ખોરાક તરીકે ઉપયોગ કરજે.

(૪) હોસીયા (HOSIA) અધ્યાય ૮ આયત ૧૫.

And when ye spread forth your hands, I will hide
mine eyes from you. Yea, when ye make many
prayers, I will not hear Your hands are full of blood

અર્થ:—જ્યારે તમે તમારા હાથ (ચિન્તિત મારે) ઉઘા
કરશો ત્યારે હું (અપર) મારી આંખો તમારા તરફથી બીજી
તરફ ફેરવીશ અને તમે ચિન્તિત પર ચિન્તિત કરશો તો પણ
હું ધ્યાન નહિ આપું કરજી કે તમારા હાથ પ્રાણીને મા-
રવાથી લોહી છુટાણું છે.

મરુપાત કવિઓના અભિપ્રાય:

(૧) બન્ને કવિ:—એક દિવસ તેના ખેતરમાં હજી ખેડતો

નો તે વખતે જમીનમાં ખેલેલું એક ગરીબ ઉદરડીનું દર

દિ'સા અને માંસખંડણુ વિરદ સાઓનાં પ્રમાણુ. ૧૧૮
 દળની અણીથી ઉખડી ગયું; તેમાંથી ભય અને શોકથી
 તરડતી ઉંદરડીએ નીકળીને નાસવા માંડ્યું તે જોઇ દયા
 અને ઉમેળકાથી ઉભરાઇ જતા હૃદયે કવિ ઉંદરડી પ્રત્યે
 કહે છે કે:—

Wee, sleekit, cowrin, tim'rous beastie
 O, what a panic's in thy beastie !
 Thou need na start awa eae hasty,
 Wi' bickering brattle !
 I wad be laith to rin an' chase thee,
 Wi' murdering pattle !
 I am truly sorry man's dominion
 Has broken nature's social union; • • •
 (Burn's poem to a mouse)

ભાવાર્થ:—અરે ! ગરીબ બીકણુ પ્રાણી, તારી જાતી
 આટલી બધી સા માટે ધડકે છે અને તું આટલી બધી ત્વરાથી
 સા માટે નાસવા મડિછે ? શું તું એમ ધારે છે કે હું
 દળની અણીથી તારો અંત આણી ચીકાર કરીશ ? એમ
 કોઈ દિવસ ધારીશ નહિ—હું ધણે દીક્ષગીર છું કે માણસો
 કુદરતનો પરસ્પરનો સ્નેહ તોડી નાખે છે.

(૨) વર્ડસ્વર્થ કવિ. (Wordsworth.) લખે છે:—

Don't mingle thy pleasure or thy joy
 With the sorrow of the meanest thing that feels.
 "Pleasures of life"

અર્થ:—હે ભાઈ ! એવી કાંઈ પણ વાતેમાં ખુશાલી કે
 આનંદ માનીશ નહિ, કે જેથી લાગણી ધરાવ
 પરતુને દુઃખ પ્રડે.

(૩) ચેલી કવિ લખે છે:

There is no disease, physical
 the adoption of a vegetable diet and
 not infallibly mitigated wherever
 has been fairly tried.

Debility is gradually converted into strength ; Disease into healthfulness, madness in all its hideous variety, from the ravings of the fettered maniac to the unaccountable irrationalities of ill temper, that make a hell of domestic life, into a calm and considerate evenness of temper.....By all that is sacred in our hopes for the human race I conjure those who love happiness and truth to give a fair trial to the vegetable system. Reasoning is surely superfluous on a subject whose merits an experience of six months would set for ever at rest * * * It is only by softening and disgorging dead flesh by culinary preparation that it is rendered susceptible of mastication or digestion and the sight of its bloody juice, and raw hotpot does not excite loathing and disgust. SHELLY.

જાવાર્ધા:—એવું એકે શારીરિક અથવા માનસિક દરદ નથી કે જે વનસ્પતિ જોરાક અને સ્વચ્છ પાણી વાપરવાનો પ્રયોગ બરાબર રીતે કરવાથી જરૂર કમી થાય નહિ. આ પ્રયોગ-થી ધીમે ધીમે શરીરની મંદતાની જગાએ બળ, દરદની જગાએ તંદુરસ્તી, અને માંસ માનુસના બદમાશ અને મૂંઝામી બરેલાં કૃત્યોને બદલે શાન્ત સ્વભાવ અને ક્રાંદા-પણુ આવેછે. જેઓ સુખની આશા રાખેછે તેમને હું આમદ પૂર્વક આ પ્રયોગ અજમાવવા ભલામણ કરૂંછું. માત્ર ૭ માસના અનુભવ હપરથી ખરી કિંમત જણાય એવા આ વિષયની તરફેણમાં એક નહિ પણ અનેક કારણો છે. માંસ જોરકતું હજારો બનાવરી રીતે રૂપ બદલે છે સારે જ તેના સામું જોઈ શકાયછે અને સારે જ તે કાંઈક પચી શકેછે. એકહું માંસ જોવાથી બહુ ચિતરી ચડેછે અને ઉત્પન્ન થાયછે, તથા તે પચી પણ શકતું નથી.

આશાથી, આપણી હેલ્થી ઉધ ઉપર જે આધિવોદ આપણે માગીએ છીએ તે જ આધિર્વાદની તેમની હેલ્થી ઉધ વખતે તેમને પણ જરૂર છે એવું સું આપણે નહિ વિચારીશું!

મહાત્ દૉક્ટરોના અભિપ્રાય.

T. L. NICHOLS. M. D:—

"Fruit and firinacea are the natural, and therefore the most healthy food for man. They are best fitted to sustain him in vigour of body and

loyments
philosopher,
the map

feverish, inflammatory, as well as impure, and often poisonous. Flesh eaters are especially subject to inflammatory diseases particularly liver and dysentery. Flesh eating giving us an unnatural excited life, leads to sensuality; sensuality brings exhaustion, exhaustion demands stimulation; and and so the work of destruction goes on."

અર્થ

ફળ અને અનાજ એ માણસનો કુદરતી અને તન્દુરસ્ત ખોરાક છે. માનસિક અને શારીરિક બધા સ્વાસ્થી રાખવાના પદાર્થોમાં તે શ્રેષ્ઠ છે. તે માણસને તન્દુરસ્ત રાખે છે અને દરદમાંથી મુક્ત કરે છે. માણસના ખોરાકમાં જોઈતા સંધા તત્વો પુષ્કળ જમ્યામાં તેમાં રહેલા છે. વનસ્પતિ ખોરાકથી સૌંદર્ય, કૌવત, ચપલતા અને આનંદ મળે છે. દરેક ધર્મશાસ્ત્રીના માટે, દરેક દેશમાં અને દરેક વયનાં માણસના

માટે એટલે ખોરાક છે મજબૂર તેમ જ તત્વજ્ઞાની અને ઠારી-
ગર તેમ જ ધંધાદારીના માટે તે અહિંતિય ખોરાક છે. પ્રા-
ણી ખોરાક લાગણી ઉશ્કેરનાર, દુષ્ટ વિકાર જ્વલન કરનાર
અને ગદો તથા ધણી વખત ઝેરી હોયછે. માંસાદારી લો-
કોને તાવ, મરડો વગેરે રોગો વારંવાર થાયછે. પ્રાણી ખો-
રાક વિકાસ ઉત્પન્ન કરેછે તેથી તે ખાનાર વિપયજીવ અને
દુરાચરણી બનેછે. વળી વિપયજીવ લોકો જલદીથી કૌવત-
હીન થઈ જાયથી તેઓને કૃત્રિમ ભુરસાની જરૂર પડેછે.
અને આવી રીતે તેઓ વિનાશની નજદીક આવતા જાયછે.

JOHN COWAN, M. D:—

"This system of vegetarianism and two meals
a day is one of the most rational of the ..."

two meals a day."

અર્થ,

વનસ્પતિ ખોરાક ખાવો અને દહાડામાં બે વખત જ
ખાવું એ આ સંદર્ભમાં થયેલા સુધારામાંના મોટામાં મોટો
સુધારો છે. x x x x x x x x હાલના વખતમાં વ્ય-
ભિચાર કરતાં હિંસરતો જખરા દુર્ગુણ અશ્વર્જીતીઆપણું છે.
અને આ દુર્ગુણ, ઉપર કહેલા ઉપાય (એટલે વનસ્પતિ ખો-
રાક અને દહાડામાં બે વખત ખાવું) સિવાય બીજી કોઈ
રીતે ટળી શકે તેમ નથી.

અમારાં રચેલાં બીજાં પુસ્તકો.

(૧) ગ્રં. શબ્દાર્થ કોશ—'નર્મ કોશ'માં નહિ આવેલા શબ્દોના અર્થ, જાને કેજવણીખાતાંએ ઇનામ તથા લાઇઝેરી માર મંગતૂર કયો છે. આવૃત્તિ બીજી. કીમત ૭ આના.

(૨) સદુપદેશમાળા—નીનિની રસીલી વાતોનો સંગ્રહ. આવૃત્તિ બીજી. કીમત આઠ આના.

(૩) આવડની આલોપજ્ઞા—કીમત બે આના. સુધારા વધારા સામે જાગજોષ સિપિમાં બીજી આવૃત્તિ છપાવવાની છે. કીમત ત્રણ આના.

(૪) બાર મત—કી બે આના. સો પ્રતના રૂ. ૮)

(૫) જૈન સિદ્ધાંત સાર—અમોએ સૂચના સાર ગુજરાતી ભાષામાં માત્ર પાઠ ઉપર અ. પાર સખીને અને ધણી પ્રતો મેજરીને સખવા કર કયો છે. જેમાના ધો ઉપાસક, હસવેકાલિકા, નિરિયાવલિકા અને અંતમક એ ચાર તો સંપૂર્ણ થઇ ગયા છે અને બી જ્ઞાતાશુનો સાર હજુ સખાય છે. એ સાર જમાસ 'જૈન દિનેશુ' માસિકમાં છપાય છે, જેમાંથી પાનાં ભૂલું કાઢીને દર વરમે એક 'હસાયડું' પુસ્તક બાંધી સખાય એવી મોડરખ કરેલી રોચાથી અમોએ ઉપરના ચાર સૂચનાં ભૂલું પુસ્તકો બંધાવ્યાં હતાં તેમાંથી પ્રથમનો બે મીસીક નથી. બાકીનાં જેની કીમત દરેકના ત્રણ આના. આ પાંચ સૂચનું બેગુ' પુસ્તક જાગજોષ સિપિમાં પૂરનાં આદ્યે મજવાથી છપાવવા વિચાર છે. કીમત રૂ. ૧-૮-૦

(૬) જૈન કોષ—જેનોમાં વપરાતા શબ્દોના અર્થ વિસ્તારથી સખવા કર કયો છે. પાંચ દબર સખે સખાઇ ચૂક્યા છે. કીમત રૂ. ૧) કોષ વિદ્વાન જાગજોષ અમર સાધુજી એવા સખે અર્થ સદિત સખી મોકસાવશે તો ઉપકાર થશે.

મી. અ. શાહ.

